

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
RADYO VE TELEVİZYON BİLİM DALI

**RTÜK VE GELİŞMİŞLİK ORANINA GÖRE
ÜLKELERİN RADYO-TV YAYINLARI,
DENETİMİ VE KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

HAKAN VAROL

İstanbul, 2009

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
RADYO VE TELEVİZYON BİLİM DALI

RTÜK VE GELİŞMİŞLİK ORANINA GÖRE ÜLKELERİN RADYO-TV YAYINLARI, DENETİMİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

HAKAN VAROL

Danışman: PROF. DR. AHMET ŞAHİNKAYA

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı RADYO-TV- Bilim Dalı Yüksek Lisans
öğrencisi HAKAN VAROL' ın RTÜK VE GELİŞMİŞLİK ORANINA GÖRE ÜLKELERİN
RADYO-TV YAYINLARI, DENETİMİ VE KARŞILAŞTIRILMASI adlı tez çalışması
Enstitümüz Yönetim Kurulunun 29.01.2009 tarih ve 2009-2/23 sayılı kararıyla
oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 16.12.2009

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. AHMET ŞAHINKAYA

2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. AYŞE BİLGE GÜRSOY ÖZKAN

3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. LEVENT ELDENİZ

ÖZET

RTÜK VE GELİŞMİŞLİK ORANINA GÖRE ÜLKELERİN RADYO-TV YAYINLARI, DENETİMİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

Uzun yıllardır özenle ve büyük hassasiyetle korunmaya çalışılan ulusal sınır kavramı hem teknolojik hem de kavramsal olarak anlamını kaybetmeye başlamıştır. Bunun temelindeki en büyük etken ise kuşkusuz yeni iletişim düzenidir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından durum daha karmaşıktır. Siyasal sistemleri, ekonomik ve kültürel yapıları gelişimler karşısında çaresiz kalmaktadır. Yeni teknolojiler karşısında duyarsız kalamadıklarından dış borçları artmakta dolayısıyla gelişmiş ülkelere bağımlılıkları her yönden pekişmektedir. Bu gelişmelerin toplumun geneline nasıl etkide bulunduğu da tartışılacak bir konudur. Az gelişmiş pek çok ülkede, yeni iletişim teknolojilerinin kullanımından halkın haberi bile olmamakta, gelişmeler yalnızca toplumsal elitlerin ve uluslar arası sermaye sahiplerinin işine yaramaktadır. Üstelik bu teknolojilere harcanan para halkın sırtından ödendiği için yoksulluk daha da artmaktadır.

Avrupa'da ve dünyada yayıncılık alanında 1980'li yıllarda başlayan bu teknolojik, ekonomik ve politik değişimler sürecini Türkiye'de yoğun bir biçimde yaşamıştır. Kanal sayısı artmış, uydu ve kablo yayıncılığının yanı sıra özel radyo ve televizyon istasyonlarının sancılı bir şekilde yayın hayatına girmeleri gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Yasal olarak yayıncılık tekelinin TRT Kurumu'na verilmiş olması yüzünden sorunlar yaşanmış, yasal boşluklardan yararlanan ticari kuruluşlar oldu-bitti tarzında mantar gibi türemiştir.

Anahtar Sözcükler: Rtük, Denetim, Gelişmiş Ülkeler, Gelişmekte Olan Ülkeler, Televizyon, Radyo, Yayın,

ABSTRACT

The Radio-TV Broadcasting of the Countries, the Control and the Comparison According to RTÜK and Their Development Rates

The concept of national borders that's tried to be protected for many years has started to lose its both conceptual and technological meanings. The latest communication order is certainly the major factor in basis.

The situation is more complicated from the point of poor developed and the developing countries. Their political systems, economical and cultural structures are helpless against the developments. Since they can't be indifferent to the newest technologies their exterior loans increase and so their dependence on the developed countries grow by all means. It can also be discussed how the majority of the society is influenced by these developments. In many poor developed countries the public is unaware of the latest communication technologies and these developments make benefit only for the elite and international capitalists. Moreover, since these technologies are paid at public's expense poverty increases more.

Turkey has also intensively experienced this process of technological, economical and political changes in Europe and around the world in broadcasting beginning in 1980s. The amount of channels has increased; besides the satellite and cable broadcasting the painfully beginning of the private radio and TV stations has kept the headlines busy for a long time. There has been some problems since TRT Corporation is given the legal monopoly of broadcasting and the commercial establishments which took the advantages of the gaps in law has rapidly increased.

Keywords: RTÜK, Comparison, Developed Countries, Developing Countries, Television, Radio, Broadcasting.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM : TÜRKİYE’DE RADYO VE TELEVİZYONUN GELİŞİMİ VE RTÜK	
1.1. Türkiye’de Radyonun Gelişimi	4
1.1.1. İlk Yayın Uygulamaları.....	4
1.1.2. Türk Radyoculuğunun İlk On Yılı (1927-1936).....	7
1.1.3. Anayasa Değişikliklerinin Radyo ve Televizyona Etkileri	7
1.1.4. 1936 -1960 Yılları Arası Radyo Yayıncılığı.....	9
1.1.5. 1960 - 1990 Yılları Arası Radyo Yayıncılığı.....	10
1.1.6. 1990 Sonrası Özel Radyoculuğun Doğuşu	13
1.2. Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Gelişimi.....	14
1.2.1. Teknik Düzenlemeler	14
1.2.2. Türkiye’de Uydu Yayınları.....	16
1.2.3. Türkiye’de Kablolü Televizyon Yayıncılığı.....	17
1.2.4. Türkiye’de Özel Televizyon Yayıncılığına Geçiş Süreci	18
1.2.5. TRT Vericilerinin PTT’ye Devri	19
1.2.6. Türkiye’de Özel Televizyon Yayıncılığı Girişimleri ve Magic Box – Star1 Örneği	20
1.2.7. Çanak Antenler ve Özel Televizyonlar	21
1.2.8. Özel Yayıncılık ve PTT	23
1.2.9. Özel Televizyonların Yaygınlaşması	24
1.2.10. Elektronik Yayıncılık ile İlgili Anayasa Değişikliği.....	25
1.3. RtüK’ün Kuruluşu ve Yapısı.....	27
1.3.1. Avrupa Sınırötesi Yayın Sözleşmesinin Kabulü.....	27
1.3.2. RTÜK’ün Kuruluşu	29
1.3.3. RTÜK’ün Yapısı ve Denetim Mekanizması.....	30
1.3.3.1. Niçin Denetim?	30
1.3.3.2. Yeni Radyo ve Televizyon Yasa Önerisinin Kabulü	32
1.3.4. RTÜK’ün Yapısı	34
1.3.4.1. RTÜK’ün Görev ve Yetkileri.....	37
1.3.4.2. Kuruluş ve Hisse Oranları	37
1.3.4.3. RTÜK’ün Yayın İlkeleri	39
1.3.4.4. Akıllı İşaretler Nedir?	44
1.3.4.5. Uyarı, Durdurma, İptal	45
1.3.4.6. Reklamlar ile İlgili Yasalar	47
1.3.4.7. RTÜK Tarafından Yapılan Düzenlemeler	49
1.3.4.8. Türkiye ve RTÜK	50

2. BÖLÜM: GELİŞMİŞ BAZI ÜLKELERDE RADYO ve TELEVİZYON YAYINCILIĞI

2.1. Amerika Birleşik Devletleri	53
2.1.1. ABD'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı	53
2.1.1.1. Radyo Yayıncılığı	53
2.1.1.2. Televizyon Yayıncılığı	57
2.1.1.3. ABD’ de Bir Türk Kanalı Örneği: Ebru TV	60
2.1.1. 4. ABD’ deki Medya Tekelleşmesi	62
2.1.2. ABD'de Yayıncılıkla İlgili Yeni Düzenlemeler	64
2.2. Fransa	68
2.2.1. Fransa'da Radyo ve Televizyon Yayıncılığı	68
2.2.1.1. Fransa'da Radyo Yayıncılığı	68
2.2.1.2. Fransa'da Televizyon Yayıncılığı.....	72
2.2.1.3. TF 1’in Özelleştirilmesi	75
2.2.1.4. Canal Plus: Avrupa’nın İlk Paralı Kanalı.....	76
2.2.2. Fransa'da Radyo-Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesi ve Denetimi	78
2.2.2.1. Fransız Medya Rasathanesi.....	84
2.3. İtalya.....	86
2.3.1. İtalya'da Radyo ve Televizyon Yayıncılığı.....	86
2.3.1.1. İtalya'da Radyo Yayıncılığı.....	88
2.3.1.1.1. Radio Audizione Italiana –RAI.....	91
2.3.1.2. İtalya'da Televizyon Yayıncılığı	93
2.3.1.3. Silvio Berlusconi	97
2.3.2. İtalya'da Radyo-Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesi ve Denetimi.....	99
2.4. İngiltere	103
2.4.1. İngiltere'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı.....	103
2.4.1.1. İngiltere'de Radyo Yayıncılığı	104
2.4.1.2. İngiltere'de Televizyon Yayıncılığı.....	107
2.4.1.2.1 BBC’nin Program Yapısı	110
2.4.1.2.2. İngiltere'de Özel Yayıncılık	113
2.4.1.2.3. İngiltere’de Yayın Yapan Önemli Kanallar	114
2.4.1.2.4. İngiltere'de Kablolü Yayıncılık.....	115
2.4.2. İngiltere'de Radyo-Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesi ve Denetimi	116

3.BÖLÜM: GELİŞMEKTE OLAN BAZI ÜLKELERDE RADYO ve TELEVİZYON YAYINCILIĞI

3.1. Çek Cumhuriyeti	120
3.1.1. Çek Cumhuriyeti’nde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı.....	120
3.1.1.1. Radyo Yayıncılığı	122
3.1.1.2. Televizyon Yayıncılığı.....	123
3.1.2. Çek Cumhuriyeti’ndeki Yayıncılıkla İlgili Düzenlemeler.....	124
3.2. Katar	128
3.2.1. Katar’da Radyo ve Televizyon Yayını.....	128
3.2.1.1. El-Cezire Medya Grubu	129
3.2.1.2. El-Cezire’nin Parlayan Yıldızı “Aksi İstikamet”	135

3.2.1.3. Şair El-Resul’u Kanalı.....	139
3.2.2. El-Cezire ve El-Arabiye TV İstasyonlarına Sansür	140
3.3. Misyoner Kanala Bir Örnek: Sat-7	143
3.3.1. Sat 7’ye Bağlı Diğer Kanallar	147
4. BÖLÜM: GELİŞMİŞ ve GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN YAYINCILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	152
SONUÇ.....	160
KAYNAKÇA	162

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ASYS:	Avrupa Sınırötesi Yayın Sözleşmesi
a.g.e.:	Adı Geçen Eser
a.g.y.:	Adı Geçen Yayın
BBC:	British Broadcastong Corporotion
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
CNN:	Cable News Network
ÇEAŞ:	Çukurova Elektrik Anonim Şirketi
DBS:	Doğrudan Uydu Yayını
FCC:	Federal Communications Commission
ITA:	Independent TV Authority
ITC:	Independent TV Commission
İTÜ:	İstanbul Teknik Üniversitesi
NBC:	National Broadcasting Company
ORTF:	Office de la Radiodiffision Française
PTT:	Posta, Telefon, Telgraf
RAI:	Radio Audizioni Italiano
RP:	Refah Partisi
RTF:	Radio Television Française
RTÜK:	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
RTYK:	Radyo Televizyon Yüksek Kurulu
s.:	Sayfa

SHP:	Sosyal Demokrat Halk Partisi
ss.:	Sayfa Sayısı
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TF:	Television Française
TGM:	Telsiz Genel Müdürlüğü
TTTAŞ:	Telsiz Telefon Anonim Şirketi
TRT:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
URI:	Unione Radiofonica Italiano

GİRİŞ

Dünya bir zamanlar insanoğluna çok büyük görünürdü. Günümüzde ise, hemen hemen herkes onun çok küçüldüğünden söz etmeye başladı. Fiziksel bir küçülme söz konusu olmadığına göre, kafalara bu düşüncüyü yerleştiren etkenler hiç şüphe yok ki bilim ve teknoloji ile birlikte gittikçe hızlanan, kolaylaşan iletişim ve ulaşım imkanlarıdır.

Teknolojideki akıl almaz gelişme, bir süre öncesine kadar hayal olarak kabul edilen şeylerin gerçekleşmesine imkan sağlamıştır. Adım attığımız 21. Yüzyıl içerisinde değişimin daha da hızlanarak ilerleyeceği açıktır. Bunun nedeni, içinde bulunduğumuz yıllarda, özellikle iletişim açısından geniş çaplı bir değişikliğin yaşanıyor olmasıdır. Bu değişiklik iki temel grup altında toplanabilir. Bunlardan birincisi teknolojik değişimler, yani iletişimle ilgili teknolojilerin hızla değişmesidir. Değişim öylesine hızlı olmaktadır ki, biz bir teknolojiyi benimseyip o teknoloji ile ilgili yatırımları gerçekleştirene kadar büyük olasılıkla o teknolojinin eskimiş olması ihtimali söz konusu olmaktadır. İkinci olarak da, hızla kendini yenileyen bu teknoloji karşısında, hem iletişimle ilgili kavramlar da değişmekte, hem de yeni iletişim ortamının yarattığı toplumsal değişiklikler gündeme gelmektedir.

Bu gelişmeler hem insan hayatını kolaylaştıracak imkanları yaratmakta, hem de başka sorunları gün ışığına çıkarmaktadır. İletişim olgusu ulusal sınırlarla ilgili bir unsur olmaktan çıkıp, uluslar arası bir olgu haline gelmektedir. Uzun yıllardır özenle ve büyük hassasiyetle korunmaya çalışılan ulusal sınır kavramı hem teknolojik hem de kavramsal olarak anlamını kaybetmeye başlamıştır. Bunun temelindeki en büyük etken ise kuşkusuz yeni iletişim düzenidir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından durum daha karmaşıktır. Siyasal sistemleri, ekonomik ve kültürel yapıları gelişimler karşısında çaresiz kalmaktadır. Yeni teknolojiler karşısında duyarsız kalamadıklarından dış borçları artmakta dolayısıyla gelişmiş ülkelere bağımlılıkları her yönden pekişmektedir . Bu

gelişmelerin toplumun geneline nasıl etkiye bulunduğu da tartışılacak bir konudur. Az gelişmiş pek çok ülkede, yeni iletişim teknolojilerinin kullanımından halkın haberi bile olmamakta, gelişmeler yalnızca toplumsal elitlerin ve uluslar arası sermaye sahiplerinin işine yaramaktadır. Üstelik bu teknolojilere harcanan para halkın sırtından ödendiği için yoksulluk daha da artmaktadır.

Avrupa'da ve dünyada yayıncılık alanında 1980'li yıllarda başlayan bu teknolojik, ekonomik ve politik değişimler sürecini Türkiye'de yoğun bir biçimde yaşamıştır. Kanal sayısı artmış, uydu ve kablo yayıncılığının yanı sıra özel radyo ve televizyon istasyonlarının sancılı bir şekilde yayın hayatına girmeleri gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Yasal olarak yayıncılık tekelinin TRT Kurumu'na verilmiş olması yüzünden sorunlar yaşanmış, yasal boşluklardan yararlanan ticari kuruluşlar oldu-bitti tarzında mantar gibi türemiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde öncelikle Türkiye'deki radyo ve televizyonun gelişmesi ve bunun sonucunda oluşan denetim mekanizması RTÜK incelenmiştir. Ayrıca RTÜK'ün bugüne kadar ki gelişimi ve hangi neticeler sonunda oluştuğu irdelenmiştir.

İkinci bölümde ise iletişim teknolojilerini yaratıp uygulayan ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi ülkelere ayrılmıştır. Bu ülkelerin radyo televizyon sistemleri, kurumları ve denetim mekanizmaları incelenmiştir. Baştan beri yayıncılığı özel girişimcilere bırakan ABD'nin yanı sıra, karma sistemlerin uygulandığı Fransa ve İngiltere bu özellikleri nedeniyle çalışmanın içinde yer almışlardır. Türkiye'deki yasal düzenlemeler ve denetim mekanizmaları için örnek teşkil eden Fransa özel bir konumdadır. İtalya ise uzun zaman yasal boşluklar içerisinde yayıncılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü, devlet tekelinin kendiliğinden yıkılıp çoğulculuk ortamı oluşturulduğu için seçilmiştir. Bu yapıyla İtalya ve Türkiye arasında birçok benzeyen nokta olduğu açıktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, gelişmekte olan bazı ülkelerdeki iletişim sisteminin yapısı incelenmektedir. Bu ülkelerle ilgili kaynakların sınırlılığı çalışmanın istenilen düzeyde olmasına bir anlamda engel teşkil etmiştir. Katar, Çek

Cumhuriyeti, her ne kadar ilk bölümde işlense de Türkiye bu sınıftaki ülkeleri kapsamaktadır. Ayrıca gelişen yeni yayıncılık anlayışıyla birlikte misyoner kanallar kendini göstermiş hatta medya grupları oluşturmaya başlamıştır. Buna kuvvetli bir örnek olarak da Sat 7 medya grubu işlenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise yeni teknolojik gelişmelerin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkileri incelenmiştir. İletişim alanında son derece hızlı gelişmelerin yaşandığı günümüzde, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler olaylardan ve gelişmelerden çok farklı biçimde etkilendiğinden, bu farklar göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın, önce kendi ufkumu genişlettiğini belirterek yardımcı olan herkese sonsuz teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

1. TÜRKİYE’DE RADYO ve TELEVİZYON YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ ve RTÜK

1.1. TÜRKİYE’DE RADYONUN GELİŞİMİ

1.1.1. İlk Yayın Uygulamaları

Kaynakçalara göre edindiğimiz bilgiler Türkiye’de ilk radyo deneme yayınları 1921-1923 yılları arasında yapılmış olduğunu gösteriyor. Türkiye sınırları içerisinde ilk radyo yayınının 1921 yılında Fransız işgal kuvvetlerine ait donanma gemilerinden yapılan bir bando müziği yayınının halka otellerin salonlarından dinlettirilmesinin olduğu bilinmektedir.¹

Bir Türk tarafından yapılan ilk radyo yayını ise Teknik Öğretim Eski Genel Müdürleri’nden Rüştü Uzel’in Yüksek Muallim Mektebi’nden kendi ürettiği bir vericiyle 1922 yılında nakledilen konserdir. Bu konser radyo alıcısıyla Darülfünun'dan dinlenebilmiştir.²

Radyo yayınları da ülkede yapılan diğer yenilikler gibi Atatürk’ün eseri olmuştur. Dünyada düzenli radyo yayınları başladıktan hemen sonra ülkemizde radyo yayınlarının başladığını görüyoruz. Türkiye’nin ilk radyocularından olan Hayrettin Hayreden anıların da Atatürk’ün radyo kurulması için direktif verişini şu sözcüklerle anlatıyor:³

"Radyo'nun kurulup kurulmaması yolunda tartışmalar yapılyordu. Atatürk'e bu girişimden bahsetmişler. "Aleti getirsinler dinleyelim" demiş. Bir gün kendi yaptığım alıcıyı alıp

¹ Uygur Kocabaşoğlu, **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna**, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF yayınları No:442 1980 , s. 7

² Tülay Aksan, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Radyo Maddesi**, İstanbul: Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Ortak Yayımı, 1994, Cilt:6, ss. 293-295.

³ Tempo Dergisi, **Radyo Özel Eki**, Kasım 1993, ss. 3-4.

Orman Çiftliği'ne götürdüm. İstasyon ararken karşımıza tesadüfen Rus Radyosu çıktı. Atatürk Sofya'da ateşeyken biraz Rusça öğrenmişti. Sonra herkesi susturdu. "Efendiler bakın propaganda yapıyorlar" dedi. Ardından da derhal radyonun kurulmasını emretti.

Atatürk'ün bu emri karşısında, radyo yayınlarının başlayabilmesi için 1925 yılında Ankara ve İstanbul'da birer telsiz istasyonu kurulması amacıyla bir ihale yapıldı. İhaleyi bir Fransız firması olan TSF (Telephonie Şans Fil) şirketi kazandı. Telsiz haberleşmesinin yanısıra radyo yayınları da yapılması için 5 kilowattlık iki verici Ankara ve İstanbul'a kuruldu. Bu konuda ki görüşünü Tokgöz şu şekilde açıklıyor;

"Dünyada ilk sürekli ve düzenli radyo yayını 1921 yılında başlamıştır. Türk radyoculuğu ise 1927 yılında Ankara ve İstanbul'da kurulan 5er kilowattlık iki istasyonla bu alanda ilk adımını atmıştır. Aslında Türkiye'nin bu hamlesi, dünya radyoculuk tarihinde ilk ve önemli girişimlerden birisidir. Yalnız ilk öncülerinden bir tanesi olmakla beraber, dünyanın diğer ülkeleri gibi bu sahada fazla ilerleyememiştir." ⁴

Artık Türkiye'de ilk düzenli radyo yayını, bir Fransız firmasının kurduğu beşer kilowattlık iki istasyonla 1927 yılında başlamıştır. O dönemde telsiz istasyonlarının işletilmesi, yürürlükte bulunan 4 Şubat 1924 tarihli ve 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'nun 1.maddesine göre, Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi'ne veriliyordu. Telsiz haberleşmesinin altyapısı devletçe kurulurken, radyo yayınlarına da özel bir şirket talip olmuştu. 6 Ocak 1926' da İş Bankası, Anadolu Ajansı ve bazı girişimciler 'Telsiz- Telefon Türk Anonim Şirketi' adında bir şirket kurarak radyo işletmeciliğini üstlenmek istediler." Türkiye Cumhuriyeti Havza-i Hükümeti Dahilinde Telsiz Telefon Mürsile Ahize İstasyonları İşletme Ruhsatnamesi adlı 8 Eylül 1926'da imzalanan bir kararnameyle TTTAŞ devletten radyo yayını yapma imtiyazını almıştır. Bu imtiyaz sözleşmesi ile TTTAŞ'a Türkiye'de on yıl radyo işletmeciliğini yürütme imtiyazı verilmiştir. TTTAŞ,

⁴ Oya Tokgöz, **Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri**, Ankara : A.Ü. SBF Yayınları No:343, 1972, s. 61

Atatürk'ünde desteği ile çalışmalarına hız verdi. 1927 yılının mart ayının günlerinde İstanbul'da ilk deneme yayınlarına başlandı. İstanbul Radyosu düzenli yayınlarına ise 6 Mayıs 1927'de başlandı. Ankara'da ki deneme yayınları 1927 yılının son günlerinde başladı.⁵

Böylelikle Türkiye'de düzenli radyo yayınları, ABD'den 7 yıl, Avrupa ülkelerinden 3-4 yıl sonra başlatılmış oldu. Her ne kadar yayın saatlerinin az ve yeterli teknik donanım ve kadro olmasa da radyo yayınlarının dünya ile aynı yıllarda başlamış olması ülkemiz açısından çok önemlidir.

Hükümet ile TTTAŞ arasında imzalanan sözleşmeye göre şirket; Türkiye sınırları içerisinde kamu yararına uygun, siyasi, ekonomik, sosyal ve bilimsel, nutuk, konferans ve konserler ile hava durumu ve benzeri olayları yayınlamak amacını güdecekti. Yalnız Posta ve Telgraf Yasası gereğince bütün yayınlarını PTT Genel Müdürlüğü adına yapıyordu. Yayınların denetimini ise PTT Genel Müdürlüğü tarafından atanmış bir komiser yapıyordu. Şirketin gelirler kaynağı ise; radyo alıcılarından 10 TL, eğer alıcılar hayır kurumları ve resmi dairelerde ise 5 TL ruhsat ücreti ile ithal edilecek radyo alıcıları bedeli üzerinden alınacak % 25 damga vergisi resmi idi.⁶

Ancak TTTAŞ devletin tüm desteğine rağmen gelirlerini arttıramadı. Kaçak radyo kullanımını engelleyemediği için sürekli zarar etti. Mali sorunlarını çözümleyemedi ve bu da yayınlara yansdı. Ve bu da yayınların çoğu kez susmasına yol açtı. Radyo, yayın saatleriyle, program içerikleriyle kuru ve sıkıcı işlevsiz söz programlarıyla, beklentileri karşılayamamıştı. Her yönden başarısız kabul edilen bu ilk radyo ve özel yayıncılık girişimi 1936'da son buldu.⁷

⁵ a.g.e., ss. 11-12

⁶ Emel Ceylan Tamer, **Dünü ve Bugünüyle Televizyon**, İstanbul: Varlık Yayınları, 1993, s. 89

⁷ Jülide Gülizar, **Cumhuriyet Donemi Türkiye Ansiklopedisi**, cilt: 10, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, ss. 2738-2739

1.1.2. Türk Radyoculuğunun İlk On Yılı (1927-1936)

Artık Türk toplumu batının bu modern aletiyle tanışmıştı. Döneme göre oldukça pahalı olan radyo alıcısı ve ruhsat ücretlerinin yüksek oluşu nedeniyle radyoya o yıllarda sahip olabilmek aynı zamanda bir zenginlik göstergesiydi. 1927 yılında düzenli radyo yayınları başladığında 1178 ruhsatlı radyo alıcısı bulunmaktaydı. 1936 yılına geldiğimizde bu sayı 10640 ruhsatlı radyo alıcısına ulaşmıştı.⁸

İstanbul Radyosu ilk deneme yayınlarına Sirkeci'de ki Büyük Postane'nin kapısına yerleştirilmiş bulunan vericiden başladı. Bu yayın radyo alıcılarından halkın kulaklarına ulaşınca ortalığı büyük bir şaşkınlık kapladı. Hatta bazı tutucu insanlar radyoyu gavurlaşma yolunda yeni bir adım olarak görüyor ve çevreye bu tür söylentiler yayıyorlardı. Ancak radyo o kadar ilgi çekiciydi ki, bu söylentiler kısa sürede yok oldu.⁹

Kentlerde elektrikli ve pilli radyolar daha yaygındı. Küçük yerlerde ise bataryalı lambalı radyolar, koca gövdelerindeki düğmeleri itina ile açılarak, kahvehanelerde ajans haberlerini merakla bekleyen insanları bir araya topluyordu. Daha sonra radyo yaşamın vazgeçilmez bir parçası oldu. Radyo'nun ilk yıllardaki en önemli işlevi Türk insanının batıyla arasındaki mesafeyi hızla azaltması oldu.¹⁰

1.1.3. Anayasa Değişikliklerinin Radyo ve Televizyona Etkileri

Ülkemiz radyo-tv tarihçesini incelediğimizde, anayasanın her düzenlenişinde yeni bir yasa çıktığına tanık oluyoruz. 1961 ve 1982 anayasalarıyla birlikte buna bağlı olarak yeni düzenlemeler yapılmıştır.

1961 Anayasasının 121. maddesi aynen aşağıda verilmiştir :¹¹

⁸ Kocabaşoğlu, a.g.e., ss. 12-14.

⁹ Tempo, a.g.e., s.4.

¹⁰ Şule Alpaslan, **Radyolarla Yaşayanlar**, Sanat Dünyamız Dergisi, İlkbahar 1993, sayı:51, s. 39

¹¹ Jale Sarmaşık, **Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetim Yöntemleri**, İstanbul: M.Ü. Yayın no:519, 1993, s. 82

Madde 121-Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Her türlü radyo ve televizyon yayınları tarafsızlık esaslarına göre yapılır. Radyo ve televizyon idaresi kültür ve eğitime yardımcılık görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır. Devlet tarafından kurulan veya devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır."¹²

Radyonun parti ve iktidar çıkarları için kullanılmasını engellemek ve onu gerçekten devletin, bir başka deyişle de halkın radyosu yapmak gerekiyordu. Bunun ilk koşulu, radyoyu anayasa güvencesi altına almaktı. 1961 Anayasası'nın gerekçesinde Türkiye radyolarının geleceği şöyle açıklanıyordu:¹³

" Radyonun partizan tutumu ve partizan bir yayın vasıtası haline getirilmesi, memleketimizde uzun seneler ciddi bir huzursuzluk kaynağı olmuştur. Bu sebeple radyo muhtariyeti ve tarafsızlığı anayasa teminatı altına alınmak istenmiştir."

121.maddede öngörülen özerk kamu tüzel kişiliği için, 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu 24 Aralık 1963 tarihinde çıkarıldı. 1 Mayıs 1964 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren bu kanunla TRT kurumu tarafından yürütülmeye başlandı.1960-1964 yılları arasında radyo yayınlan ülkenin % 36.8'ine, nüfusun % 42.6'na ulaşıyordu. Her 1000 kişiye 71 radyo alıcısı düşüyordu. Bu yıllarda günlük yayın süresi 12-13 saat arasındaydı.¹⁴

1961 Anayasasının 121.maddesi 12 Mart 1971 tarihinde TSK'nın verdiği askeri muhtıranın sonucunda yapılan değişikliklere bağlı olarak, şöyle değiştirildi:¹⁵

"Radyo ve televizyon istasyonları, ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir."

¹² Gülizar, a.g.e., s. 2744

¹³ Sarmaşık, a.g.e., s. 82

¹⁴ Özden Çankaya, **Türk Radyoculuğunun Gelişimi**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, cilt:14, İstanbul: s. 1078

¹⁵ Sarmaşık a.g.e., s.95

Bu süreçten sonra radyo devamlı olarak iktidar baskısının altında kaldı ve ezildi. Zaman ilerlese de kurum hala her iktidarın değişikliğinde değişime uğramaktan kurtulamadı. Bu değişim radyoda çok göze batmasa da özellikle kurumun ekranında kendisini bariz hissettiriyor.

1.1.4. 1936 -1960 Yılları Arası Radyo Yayıncılığı

Radyo yayınlarının devletçe yürütülmeye başlanması tarihleri çeşitli kaynaklara göre değişir. Devlet radyoculuğunun başlangıcı, bazı kaynaklarda 1937'de çıkan 3222 sayılı Telsiz Yasası olarak gösterilirken, bazı kaynaklarda da 18 Ağustos 1936'da çıkarılan bir kararnamede gösterilmektedir. Bu kararnameye göre Nafia Vekaleti radyoların yönetimini PTT aracılığıyla yürütmekteydi.¹⁶

1937'den sonra 1943'te Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak yeniden kurulan İstanbul Radyosu, bu defa Beyoğlu'ndaki Galatasaray Postanesi'nin üstündeki stüdyosuna taşınmış, ancak yine çok yetersiz olan bu stüdyodan yapılan deneme yayınları da başarılı olamamış, Mart 1944'te deneme yayınlarına son verilmiş ve İstanbul Radyosu'nun kuruluş dönemi böylece kapanmıştır. Bu durum, 1949'da yeni orta dalga vericisi hizmete girene kadar sürmüştür. Bugün de İstanbul Radyosu olarak kullanılmakta olan Harbiye'deki bina hizmete girmiştir. Böylece İstanbul Radyosu ilk kez elverişli stüdyo koşullarına kavuşmuş ve 1 Haziran 1949'da 150kw'lık bir güçle deneme yayınlarına başlamıştır.¹⁷

1949'da radyo yönetimine daha ileri bir düzenleme getiren 5392 sayılı "Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu" çıkarılmıştır. Bu yasa seçimlerde TBMM'ye girecek siyasal partilere, seçimlerden önce radyoda parasız konuşma hakkı tanımaktadır. Bu Türkiye için hem çok önemli, hem de yeni bir durumdur. Bu yeni yasa radyo yayınlarını daha iyi düzenleyebilmek için, "Radyo Yayınları Danışma Kurulu" oluşturmuştur. Fakat kuruldan istenilen işlev maalesef gerçekleştirilememiştir. 5392 sayılı yasanın 9. maddesinde: "Bütün radyo yayın

¹⁶ Özden Çankaya, **Dünden Bugüne Radyo Televizyon (Türkiye'de Radyo-Televizyonun Gelişim Süreci)**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul: 1997, s. 6

¹⁷ **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın ortak yayını, İstanbul: 1994, Cilt 6, s. 293

postalarının işleyişi ve memleketimizin milletlerarası yayın kurumları ile münasebetlerinin düzenlenmesi yetkisi” Radyo Dairesi'ne verilmiştir. 11. madde ile de, radyo müdürlükleri, radyo yayınlarından sorumlu birimler olarak ilk kez yasal açıdan güçlü bir duruma getirilmişlerdir.¹⁸

Reklamlar ilk kez 1949 yılı sonlarında yayınlanmaya başlanmış ve 1950'den sonra en hızlı gelişen program türü olmuştur. İş çevreleri önce reklam yayıncılığıyla fazla ilgilenmemiş, ancak 1956 yılından sonra radyo reklamcılığı gelişme göstermeye başlamış ve radyo gelirlerindeki payı da 1959-1960 yıllarında yüzde 50'ye kadar yükselmiştir.¹⁹

1.1.5. 1960 - 1990 Yılları Arası Radyo Yayıncılığı

1960 devrimi radyo yayıncılığının yeniden düzenlenmesi açısından üzerinde durulması gereken bir dönüm noktası olmuştur. İhtilalden sonra yapılan 1961 Anayasası'nın 121. maddesi radyo ve televizyon yayınlarının özerk ve tarafsız bir kurum tarafından yapılacağı hükmünü içermektedir. Böylece özerk TRT'nin ilk adımları atılmıştır. Radyo ve televizyonun özerk bir yapıda düzenlenmesi gereği, 1961 anayasasının 121. maddesinin gerekçe bölümünde şöyle açıklanmıştır: "Radyoların partizan tutumu partizan yayın vasıtası haline getirilmesi, memleketimizde uzun yıllar ciddi bir huzursuzluk konusu olmuştur. Bu sebeple, radyo muhtariyeti ve tarafsızlığı anayasa teminatı altına alınmak istenmiştir."²⁰

1961 Anayasa'sı ile özerklik sağlanan ve 1 Mayıs 1964 yılında yürürlüğe giren 359 sayılı yasa ile TRT artık radyonun program yapımında, yönetiminde ve ekonomik alanda siyasal iktidara bağlı olmadan çalışabilecektir. Kendisinden beklenen, her tür çıkar gruplarına, her türlü düşünceye karşıtlarıyla yer vermek, yalnızca belli bir grubun yararına, çıkarına değil, halkın tümüne hizmet etmesidir. Bu yasayla radyonun bir kurum olarak siyasal iktidarın emir ve hiyerarşisi dışında

¹⁸ a.g.e., s.12

¹⁹ a.g.e., s. 13

²⁰ Çankaya, **Dünden Bugüne Radyo Televizyon**, a.g.e., s. 17

kalması amaçlanmaktadır. Böylelikle tarafsızlık, objektiflik ve eşitlik özerkliğin amacı, varlık koşulunu oluşturur.²¹

359 sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kuruluş Kanunu'nun maddelerinde kurumun haber hizmeti göreceği, eğitici, öğretici, kültür ve eğitime yardımcı yayınlar yapacağı, programları ile anayasanın temel görüş ve ilkelerini, cumhuriyet niteliklerini benimseteceği, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine eriştirici Atatürk devrimlerini yerleştirip, geliştireceği, fikir, sanat, mili eğitim ve toplum kalkınması konularında programlar hazırlayacağı yer almaktaydı. Görülmektedir ki, TRT Kuruluş Kanunu'nda, radyo ve televizyon yayıncılığı tekeline sahip olan TRT'nin bir yandan rejimin Cumhuriyetçi niteliklerini geliştirmesi, savunması ve yayması öngörülmekte, bir yandan da "toplumu çağdaş uygarlık düzeyine eriştirici" Atatürk devrimlerini geliştirimci bir tutumla savunması ve yaygınlaştırması ifade edilmektedir. Ancak, TRT'nin bu görevleri örgün bir şema içinde ve diğer devlet kuruluşlarıyla birlikte toplumsal bir yeniden örgütlenme biçiminde yapmasından; yani, bu görevlerini planlı bir toplumsal değişim süreci içinde yerine getirmesinden söz edilmemektedir.²² TRT bir yayın kuruluşu olarak bu dönemde ilkelerini, işleyişini daha profesyonelce düzenlemeye başlar ve ilk kez 1965'te program planlamaları merkezi sisteme bağlanır. Bu yıllarda radyo programları artık, kuruma sınavla seçilmiş, önceki kuşağın deneyim ve birikimleriyle yetiştirilmiş, topluma karşın üstlendikleri sorumluluğun bilincinde, ülke insanlarına radyo programlarıyla yardımcı olmayı amaçlayan genç radyo programları tarafından hazırlanmaktadır.²³ 1964'ten başlayan bu dönem içinde TRT, elindeki sınırlı olanaklara karşın, radyo yayın saatlerini arttırmaya çabalamıştır. 1964'te bütün radyoların yayın süresi 128 saat iken, 1969'da bu süre 226 saate yükseltilir. 1967'de bütün Doğu Anadolu'yu kapsayan yayınlarıyla Erzurum Radyosu yayına başlar. Böylece, ülkenin alan olarak yüzde 62'si radyo dinleyebilme olanağına kavuşmuş olur.²⁴ Fakat ne yazık ki 1968'de televizyonun

²¹ Ayhan Dinç& Özden Çankaya& Nail Ekinci, **İstanbul Radyosu Anılar, Yaşantılar**, Yapı ve Kredi Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul: 2000, s. 26

²² Ünsal Oskay, **Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon**, Ankara Üniv. Siyasal Bil. Fak. Yay. No:316, s. 38

²³ Çankaya, a.g.e., ss. 20-29

²⁴ Dinç& Çankaya&Ekici, a.g.e., s. 26

deneme yayınlarının başlamasıyla, radyo ikinci plana düşer ve bundan sonra yapılan bütün yatırımlar televizyonun gelişmesi yönünde olur.²⁵

Kurum ve demokratikleşme yolunda çok önemli olan ve kurumun mali, yönetsel ve yayın bağımsızlığını kapsayan özerklik kavramı istenilen biçimde hayata geçirilemediğinden, artan ideolojik farklılığın gerginlik yaratmaya başlaması, TRT'nin siyasal güçlerin ilgi odağı haline gelmesi ve siyasal ve toplumsal olayların TRT ekranlarına ve mikrofonlarına yansması yönetenleri rahatsız etmesi özerkliğin sorgulanmasına neden olmuş ve 1961 Anayasa'sı ve 359 sayılı yasa ile getirilen özerklik, 12 Mart 1971'de Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları'nın verdikleri muhtıranın ardından kaldırılmıştır. Önce Anayasa'nın 121. maddesi değiştirilir, TRT'nin özerkliği kaldırılır ve sadece tarafsız bir yayın kurumu haline getirilir. Daha sonra çıkartılan, 8 Mart 1972 tarih 1568 sayılı yasa ile kurumun örgütsel yapısı da değiştirilir. Böylelikle daha önceden özerk bir yapıya sahip olan TRT yine eskisi gibi siyasal iktidara bağımlı bir hale getirilir ve bunun sonucu olarak siyasal iktidar değiştikçe, TRT yönetimleri de değişmeye başlar.²⁶

Gergin ve sancılı geçen 1970'lerin ardından 12 Eylül 1980 askeri darbesi olmuştur. Milli Güvenlik Konseyi'nin ülkeyi yönettiği bu dönemde, başta Anayasa olmak üzere birçok yasa ve dolayısıyla TRT yeniden düzenlenir. 1982 Anayasa'sının 133. maddesine göre çıkarılan 2954 sayılı yasa 1983'te yürürlüğe girer. Bu yasa yayın dünyasına yeni bir kurum getirmiştir: Radyo Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK). Bu dönemde radyo yayıncılığı kurum içi ve kurum dışı baskıların etkisinde kalarak gerçekleşmektedir. Çıkarılan yasada yer alan düzenlemeler yayınları denetlemek için yeterli değildir. Bu sebeple, yönetimler kurum içi düzenlemelerle, yayınların nasıl olması gerektiğine ilişkin ilkeler koyarak ve haber programlarının bu ilkelere uygun yapılmasını istemişlerdir.²⁷

1974'te radyoculuk adına önemli gelişmeler olmuştur. Radyo yayınları TRT-1, TRT-2, TRT-3, yayın posta adlarıyla 3 ayrı yayına başlar ve TRT-1

²⁵ a.g.e., s. 26

²⁶ a.g.e., s. 28

²⁷ a.g.e., ss. 32-34-55

kesintisiz yayına geçer.. 1987 yılında ise dördüncü bir radyo kanalı FM olarak yayına başlar. Radyo kanalları sayısı dörde çıkarken isimleri de Radyo-1, Radyo-2, Radyo-3, Radyo-4 olarak değiştirilir 1980'lerin sonunda ise TRT artık büyük bir kitleye seslenen ulusal bir radyoydu.²⁸

1.1.6. 1990 Sonrası Özel Radyoculuğun Doğuşu

1980'lerle birlikte başlayan değişim rüzgarlarının ve dışa açılım politikalarının etkisi, radyoda da kendisini göstermiştir. Bunun sonucu olarak TRT'ye, çeşitli gazeteler, yayıncılar ve video şirketleri özel radyo-televizyon yayınları yapmak için girişimlerde bulunmaya ve radyo-televizyon tekelinin zorlamaya başladılar. Özel radyo-televizyon kurulmasını savunanlar TRT tekelinin halkın haber alma özgürlüğünü sınırladığını söylemektedirler. Ama bunların karşısında olanlar da, TRT'nin tekelinin kaldırılmasının, ülkemizin güvenliği ve bütünlüğü açısından sakıncalı olduğunu ileri sürmekteydiler.²⁹

1980'li yılların sonlarına gelindiğinde; kitle iletişim araçlarının vatandaşın katılımını sağlayacak biçimde kullanılmaları amaçlanmaktadır.

Halkın iletişim alanında faal olmasını sağlamak, iletişim sistemlerince sunulan çeşitli açıklamalar ve yansımalar arasında kendilerini ve beklentilerini bulabilmeleri ve bu ifade ve yansımaların oluşturulmasına katkıda bulunabilmeleri çok önemlidir. Belediye radyoları bu konu üzerinde titizlikle durmakta, bu yüzden de Türkiye'de belediye radyolarının kurulmasına imkan verilmektedir.³⁰

1989 Mayıs'ında yapılan belediye seçimlerinin ardından yayın yapmaya başlayan büyük kent belediyelerinden başka polis, meteoroloji, bakanlık, ve üniversite radyoları da TRT tekeline karşın radyo yayını yapmaya başladılar. Bunları birbiri ardına açılan özel radyolar izler.

²⁸ a.g.e., ss. 32-34

²⁹ Özlem Güngör, *Uluslararası Yayıncılığın Gelişimi*, Lisans Tezi, İ.Ü. İstanbul: 1999, s.15

³⁰ Güngör, a.g.e., s.16

1.2. TÜRKİYE'DE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ

Türkiye'de televizyon yayıncılığının gelişimine baktığımızda dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi televizyon yayıncılığına önce devlet tarafından başlandığını daha sonra teknolojik yeniliklerin bir uzantısı olarak devlet tekelinin yıkıldığını ve ticari amaçlı özel televizyon yayıncılığının gündeme geldiğini görmekteyiz. Özellikle uydu yayıncılığı ile gelen teknolojik üstünlük ülkemizi de hazırlıksız yakalamış, bu alanda bir kaos yaşanmasına neden olmuştur. Daha sonra bazı düzenlemeler yapılarak bu kuralsızlık dönemine son verilmeye çalışılmış ve televizyon yayıncılığında yeni bir döneme girilmiştir. Ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal ve hukuksal yapıda değişikliklere yol açan bu değişim henüz tamamlanmamış olup, değişim süreci devam etmektedir.

Televizyon yayıncılığı alanında devlet tekelinin olduğu 1960-1990 yılları arasındaki dönemde televizyon yayıncılığı ile ilgili faaliyetler ilk başlangıç yıllarındaki lokal bazı girişimlerin dışında tamamen TRT kurumu tarafından yürütülmüş, kamusal televizyon yayıncılığı alanındaki tüm tartışmalar ve düzenlemeler bu kurumla ilgili olmuştur.

1.2.1. Teknik Düzenlemeler

Türkiye'de televizyonla ilgili ilk çalışmalar 1949 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyesinde başlatılmış ve ilk televizyon teçhizatı 1951 yılında alınarak montajları tamamlandıktan sonra 9 Temmuz 1952 tarihinde İstanbul'da dar bir bölgeyi kapsayan ilk televizyon yayınlarına başlanmıştır.³¹ 28 Haftanın belirli günlerinde 5 - 6 saat süreyle yapılan bu yayınlara mart 1970 tarihine kadar devam edilmiş, daha sonra televizyon verici teçhizatı bir anlaşmayla TRT ye devredilmiştir. TRT tarafından yapılacak olan televizyon yayınları ile ilgili ilk ciddi çalışmalar 1964 yılında başlatılmış, ilk olarak teknik alt yapı oluşturmak üzere personel alınmış ve bu personel Aralık 1964 de Alman teknik yardımı çerçevesinde eğitilmek üzere Almanya'ya gönderilmiştir. Yine Almanya'dan alınan teçhizat kullanılarak 13 Haziran 1966 tarihinde Ankara'da ilk kapalı devre

³¹ Nurdoğan Rigel, **Elektronik Rönesans**, Der Yayınları, İstanbul: 1991, s. 142

televizyon yayınlarına başlanmıştır. Daha sonra 1967 yılında yayınların halka ulaştırılması amacı ile televizyon vericilerinin kurulması çalışmaları sonuçlandırılarak 31 Ocak 1968 tarihinde Ankara televizyonu deneme yayınlarına başlanmıştır.³²

13 Mart 1970 tarihinde TRT Yönetim Kurulu televizyon şebekesinin yaygınlaştırılması için ülke çapında fizibilite çalışmalarının başlatılmasını kararlaştırmıştır. Bu arada İTÜ ile işbirliği yapılarak 30 Ağustos 1971 İstanbul'dan Ankara bağlantılı yayına başlanmıştır. Daha sonra bu yayın şebekesine İzmir de dahil edilmiştir.

1972 yılında ilk kez televizyonla ilgili yatırımlar ikinci beş yıllık kalkınma planında yer almış, planda televizyon verici istasyonlarının kurulması ve yayınların geniş halk kitlelerine ulaştırılması hedeflenmiştir. 1964 yılında dünyada renkli televizyon yayınına geçilmiş olmasına rağmen stüdyo teçhizatının Almanya tarafından hibe edilmesinin de etkisiyle televizyon yayınına siyah-beyaz olarak başlanmış, ancak 1984 yılında renkli yayına geçilebilmiştir. Bu da önceden yapılmış bazı sistemlerin devre dışı edilerek yerlerine tekrar renkli yayına uygun yeni sistemlerin getirilmesini gerektirmiş, başlangıçta verilen yanlış karardan dolayı para ve zaman kaybına uğranmıştır.³³

Daha sonra alt yapı çalışmalarının büyük bir kısmının önceden tamamlanmış olması ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle televizyon yayınlarının kapsama alanlarının genişletilmesi ve kanal sayısının artırılması çalışmalarına hız verilmiş, 1990 yılına gelindiğinde yurt içine dört yurt dışına bir olmak üzere toplam beş kanaldan yayın yapılır hale gelinmiş, kırsal alanlar başta olmak üzere daha fazla izleyiciye ulaşma çalışmalarına devam edilmiştir..³⁴

1.2.2. Türkiye'de Uydu Yayınları

³² Radyodan TRT'ye, TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü, Ankara:1991, ss. 12-60

³³ a.g.e., ss. 12-60

³⁴ Türktelekom AŞ, Faaliyet Raporu, T.T.A.Ş Yayınları, Ankara: Ağustos, 1997, s. 35

Son Yıllarda hızla gelişen uydu teknolojisinin dünya iletişim alanına getirdiği yenilikler Türkiye'yi de etkisi altına alarak yayıncılık alanında önemli değişime neden olmuştur. İlk olarak Beşinci beş yıllık kalkınma planında yayıncılıkta uydu teknolojisinden yararlanılması hedeflenmiştir. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların başlangıcında Türkiye uluslar arası uydu işletme kuruluşları olan Intelsat ve Eutelsat'a üye olarak, PTT'nin sorumluluğunda Gölbaşı Yer İstasyonu vasıtasıyla uydu yayıncılığına ilk adımı atmış ve 21 Mart 1984 yılında Ankara Gölbaşı Yer İstasyonundan Atlantik üzerinde bulunan Intelsat uydusu ile yurt dışına ilk televizyon yayını yapılmıştır.³⁵ Ayrıca o tarihlerde yasalarda uydu yayınlarıyla ilgili tanım yada düzenlemeler bulunmamasına karşın uydu aracılığıyla CNN, RTL, BBC gibi bir çok kanal Türkiye'de de izlenmeye başlanmıştır.

İlk Türk uydusu TÜRKSAT Projesi ile ilgili PTT Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen fizibilite çalışmaları 1989 yılının Şubat ayında tamamlanmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra 18 Aralık 1990 tarihinde yapılan ihaleyi 315 milyon dolar bedelle Fransız firması Aerospace kazanmıştır. Yolsuzluk iddiaları gibi olumsuz gelişmelere rağmen Türksat 1A uydusu 1994 yılı Ocak ayında fırlatılmaya hazır hale getirilmiş, fakat rokette meydana gelen bir arızadan dolayı düşmüştür. Daha sonra Türksat 1B uydusu hazırlanarak aynı yılın ağustos ayında uzaya fırlatılmıştır. Bu uydudan TRT televizyon kanallarının yayına başlanmasıyla TRT kanallarının hem Türkiye genelinde yaygınlaşması hem de Avrupa ve Asya ülkelerine ulaştırılması sağlanmıştır. Türksat 1B uydusundaki kanalların kısa süre içerisinde dolması üzerine gelen talepleri karşılamak üzere Türksat 1C uydusu fırlatılmıştır. İkinci uydu olan Türksat 1C uydusu daha geniş kapsama altına sahip olduğu için TRT ve özel kanallara ait televizyon yayınları bu uyduya aktarılmış, yeni düzenlemeyle Türksat 1A uydusu telefon ve kabloTV dağıtım amaçlı özel digital TV kanallarına, Türksat 1C uydusu ise analog TV yayınlarına tahsis edilmiştir. Üçüncü bir uydu fırlatma çalışmalarına devam edilmektedir.³⁶ Bu gelişmelerin sonucunda ulusal ve dış kaynaklı uydu yayınları, çanak antenlerle alınabildiği gibi T.T. A.Ş. tarafından

³⁵ Rigel, a.g.e., s. 156

³⁶ Tufan Yurunc, **Türksat Yükünü Aldı**, Türk Telekom Dergisi, Sayı : 8/9, Ağustos/ Eylül 1997, ss. 14-16

uydudan alınan yayınların kablo şebekesiyle ile izleyicilere ulaştırılması sonucu kablolu tv den de izlenmektedir.

1.2.3. Türkiye'de Kablolu Televizyon Yayıncılığı

Uyduların yaydığı TV sinyallerinin dev boyutlu antenlerle alınması işini, bir ayrıcalık olmaktan çıkartan, uydu teknolojilerinin son halkalarından birini oluşturan kablolu TV, yeni bir yayın alternatifi olarak Türkiye'nin gündemine geldi. Kablolu TV tanımı, ülkemizde 1988 yılı sonlarında kullanılmaya başlandı.³⁷ İlk kablolu tv yayınlarına 26 Aralık 1988 tarihinde Ankara'da başlanmış, şebekenin genişletilmesi sonucu 1991 yılından itibaren uydu kanalıyla alınan yerli ve bazı yabancı tv yayınları Ankara İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Konya, Gaziantep, Antalya, Kayseri ve İzmit illerinde de izlenir hale gelmiştir.³⁸ Bu bölgelerdeki izleyiciler belirli bir ücret karşılığı yerli ve yabancı bazı kanalları izleme olanağına kavuşmuşlardır.

"Uyduda bulunan boş kapasite üzerinden TV kanal sayısının arttırılması ve kablolu televizyon yayınlarına başlanması için, PTT bu dönemde fizibilite ve deneme çalışmalarına başladı."³⁹ "Bundan sonra PTT, TRT ile anlaşma yoluna giderek ortak şirket kurup kablolu-TV yayıncılığının devamını sağladı"⁴⁰.

Özetle, dönemin Hükümeti, bir yasa çıkararak, televizyon yayınlarının TRT değil de PTT tarafından yapılmasına karar verdi. Teknik olarak doğrusu da buydu. Ama yasanın daha sonra Anayasaya aykırı bulunup iptal edilmesine rağmen vericiler PTT'de kalmaya devam etti. PTT, vericileri ıslah çalışmalarına girişirken uydudan da yararlanmaya başladı. Önceleri televizyon yayınları bir şehirden başka bir şehre radyolinklerle taşınyordu. Ancak sık sık çıkan arızaların

³⁷, Nurdoğan Rigel, **Medya Ninnileri**, Sistem Yayıncılık, İstanbul: 1993, s. 169

³⁸ **Kablolu Televizyonda Son Gelişmeler**, PTT Dergisi, Sayı: 107 , (Ekim 1991), s. 22

³⁹ İlhami Aygün, **Doğrudan Uydu Yayınları ve Kablolu TV Yayınları**, Hürriyet Vakfı yayınları, İstanbul:1988, s. 58

⁴⁰ **Kablolu TV'de Uzlaşma**, Cumhuriyet Gazetesi, 25.2.1990, s.3

yanısıra bu durum, gereksiz frekans kullanımına da sebep oluyordu. Ama PTT'nin uydu kanallarını atıl durumdan kurtarıp, kar etmek için bu kanalları kiraya vermeye başlamasıyla bir anlamda özel televizyonların da önü açılmış oldu.

1.2.4. Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığına Geçiş Süreci

11 Nisan 1987 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde ki bir haberde Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Hasan Celal Güzel'in "Hükümetimizin özel televizyonlara bakış açısı müspettir. Ancak Anayasa, özel televizyon kurulmasına engeldir."⁴¹ demesinden sonra tartışmalar yoğunluk kazanmıştır.

1990 yılında zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal ABD gezisi sırasında yaptığı bir açıklamada, yurtdışından Türkiye'ye yapılacak Türkçe televizyon yayınlarının yasal bir sakıncası olduğunu sanmadığını belirterek, "dış memleketlerden bir kanal kiralayan Türkiye'ye yayın yapabilir" diyordu.⁴² Önceki bölümde kısaca bahsedildiği gibi gelişen teknolojinin sınır tanımayan olanakları ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 2954 sayılı TRT yasasında uydu yayınlarının statüsünü belirleyen hiçbir hüküm bulunmamasının ortaya koyduğu belirsizlik bu açıklamanın dayanağını oluşturuyordu. Zamanın yöneticileri ise bu belirsizliği ortadan kaldıracak yasal düzenlemeler yapmak yerine anayasa da değişiklik yapmadan, dolaylı olarak özel televizyon yayıncılığının önünü açmak amacıyla TRT vericilerinin PTT 'ye devrini öngören 3517 sayılı yasaı çıkararak konuyu daha karmaşık hale getirmişlerdir.

1.2.5. TRT Vericilerinin PTT'ye Devri

Dönemin muhalefet partisi SHP, verici istasyonlarının TRT1 den PTT ye devrinin Anayasanın 133. maddesinin birinci fıkrasındaki "radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eliyle kurulur idareleri bir kamu tüzel kişiliği halinde

⁴¹ Mahmut Tali Öngören, **Yeni Düzen Mi Düzensizlik Mi?, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV**, Ömür Turam (Der.), Altın Kitaplar Yayın Evi, İstanbul: 1996 s.39

⁴² Ayşe Sayın, **Özel TV Adım Adım**, Cumhuriyet Gazetesi , 8 Şubat 1990, s.4

düzenlenir" hükmüne ve 2954 sayılı TRT yasasının 4. maddesi a bendinde " radyo ve televizyon verici istasyonlarının kurulması işletilmesi, yayınların düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması devletin tekelindedir." hükmüne aykırı olduğunu ileri sürerek 3517 sayılı yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Açılan bu dava ile ilgili Anayasa Mahkemesi 18 Mayıs 1990 tarihinde iptal kararı vermiş, kararın yürürlüğe girmesi için 6 aylık bir sürenin geçmesi koşulu getirilmiştir. Karar 26 Temmuz 1990 tarihli resmi gazetede yayınlanmıştır.⁴³

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı, bazı hukukçular tarafından radyo ve televizyon yayın hakkının TRT tekelinde olduğunu açıklığa kavuşturarak özel radyo ve televizyon yayını yapılamayacağını belirleyen bir karar olarak değerlendirmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise televizyon kanallarının artmasında PTT'nin büyük payı olduğunu belirterek Anayasa Mahkemesi'nin kararını eleştirmiştir. Aradan geçen bir yılı aşkın süre içinde ne vericiler nede personeli PTT'den TRT'ye devredilmediği gibi "hukuksal boşluğu" dolduracak yasal düzenleme de yapılmamıştır.⁴⁴ Ayrıca vericilerle birlikte TRT'den PTT'ye aktarılan 1354 personel maaş ve özlük haklarındaki kayıplarından dolayı TRT aleyhine açmış oldukları yürütmeyi durdurma davalarını kazanmışlar ve maddi kayıplarını icra yoluyla TRT kurumundan almışlardır.⁴⁵

1.2.6. Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığı Girişimleri ve Magic Box-Star1 Örneği

Türkiye'de özel televizyon için somut hazırlıklar yapmak isteyenlerin başında Ulusal Televizyon gelmiştir. TRT'de yayınlanan yapımların birçoğunu kendi stüdyolarında hazırlayan Ulusal Televizyon, izin verilirse 60 gün içinde yayına başlayabileceklerini belirtmiştir. "Ulusal Televizyon'un yanı sıra Türkiye

⁴³ Vericilerin Devrinde Öngörüşme, Cumhuriyet Gazetesi, 27 Eylül 1990, s.3

⁴⁴ TRT'nin Vericileri Hala PTT'de, Cumhuriyet Gazetesi, 25 Nisan 1992, s.2

⁴⁵ 16 Temmuz 1991 Tarih 1991/1276 Esas Nolu Danıştay Kararı

Gazetesi, Sabah Gazetesi ve Karacan Yayınları da özel televizyon yayını için hazırlık yapmışlar, aynı dönemde Kıbrıs'lı işadamı Asil Nadir de konuyla ilgili bir şirket kurmuştur."⁴⁶

"1 Mart 1990 tarihinden itibaren Eutelsat F5 uydusundan test sinyalleri yayılamaya başlayan " Magic Box Star 1" televizyonunun 7 Mayıs 1990 tarihinde günde 5 saat yayın yapmaya başlamasıyla Türkiye "Özel ve Tecimsel televizyon yayıncılığına " ilk adımı atmış oluyordu."⁴⁷ Rumeli Holding sahipleri Kemal ve oğlu Cem Cengiz Uzan tarafından Almanya'nın Ludwigshaven şehrinde kurulan "Magic Box Incorporation" şirketi Türkiye'ye yönelik bu yayınlarını uydu kanalıyla yapıyor, bunu yaparken de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 2954 sayılı TRT yasasında uydu yayınlarının statüsünü belirleyen hiç bir hüküm bulunmamasından faydalanıyordu. Nitekim Cem Cengiz Uzan, bu girişimin Anayasaya aykırı olabileceği konusunda, "Türk Anayasası Türk vatandaşları için ve Türkiye sınırları içinde geçerlidir" diyerek uluslararası yasaların enformasyon akımını garanti ettiğini, Türkiye'de şimdiye kadar isteyen herkesin BBC 'yi dinlediğini, yaptıklarının bununla aynı şey olduğunu iddia ediyordu."⁴⁸

Türkiye'de yasal düzenlemeler yapılmadan başlayan ve önemli bir dönemin açılmasına neden olan, ilk özel televizyon yeni tartışmaları da beraberinde getirmiş, ilginç bir süreç yaşanmıştır. Magic Box Star 1 kanalını bir "korsan kanal" olarak tanımlayan Fransız Gazetesi Le Monde, şimdilik hükümetin bunu görmezden geldiğini, hatta Cumhurbaşkanı Özal'ın konuya olumlu baktığını söyleyerek, oğlu Ahmet Özal'ın da projende yer aldığına dikkat çekiyordu.⁴⁹ Daha sonra 19 Aralık 1990 günü yapılan şirket genel kurulunda Ahmet Özal'ın ortaklığı kamuoyuna açıklanmıştır. Böylece yasal dayanağının Anayasadaki boşluktan yararlanmak olduğunu söyleyen, inşaat ve bankacılık sektöründen finanse edilen en önemlisi Cumhurbaşkanının oğlunun da ortak olduğu Türkiye'nin ilk özel televizyonu yayın hayatına başlamış oluyordu.⁵⁰

⁴⁶ **Nasıl Bir Özel TV?**, Cumhuriyet Gazetesi, 19 Temmuz 1990, s. 6

⁴⁷ **İlk Hedef 5 Milyon İzleyici**, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mayıs 1990, s. 5

⁴⁸ **Özel Televizyon Yayınlarının Durumu**, PTT Genel Müdürlüğü Tarafından Hazırlanan Yayınlanamamış Rapor. Aralık 1991, s. 18

⁴⁹ **İlk Hedef 5 Milyon İzleyici**, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mayıs 1990, s. 7

⁵⁰ Hülya Yengin, **Ekranın Büyüsü**, Der Yayınları, İstanbul: 1994, s. 117

Türkiye'de yasal düzenlemeler yapılmadan başlayan ve önemli bir dönemin açılmasına neden olan ilk özel ve tecimsel televizyon; çeşitli toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkmış ve yayın hayatıyla ilgili yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. Siyasetçi ve iş adamlarının ekranı kullanma istekleri ve sansürlü, tek düze devlet televizyonundan sonra denetimsiz ve düzensiz özel televizyon yayınlarının yeni olmalarının, toplumsal zaaflara hitap etmelerinin etkisiyle izleyicilerin büyük bir kısmı tarafından benimsenmesi bu özel televizyona bir kamuoyu desteği sağlamıştır.

1.2.7. Çanak Antenler ve Özel Televizyonlar

Yukarda bahsedildiği gibi uydu kanalıyla yayın yapan Star 1 televizyon şirketi yayınlarının seyredilmesi amacıyla bu çanak anten sistemlerini pazarlamaya başlamış ve merkezi İstanbul'da bulunan Meta Uydu Sistemleri Şirketiyle yaptığı işbirliğiyle kampanya düzenlemiştir. Nitekim o dönemde Magic Box Yönetim kurulu Başkanı olan Tunca Toskay 13 Mayıs 1990 tarihinde düzenlediği bir toplantıda " Türkiye'nin geleceğinde söz sahibi olacak bir şirketi konuşuyoruz yeni bir pazar oluşmuştur, çanak anten satışları olağan üstü artacak " diyordu.⁵¹ Ayrıca aynı holdinge bağlı İmar Bankası Çanak anten alımı için kredi vererek ve Star-1 televizyonu satışları artırmak amacıyla futbol karşılaşmalarının yayın hakkını alarak 1990 yılı rakamlarıyla 1.8 trilyon liralık bir kapasiteye sahip olduğu varsayılan pazardan kar sağlamayı amaçlıyordu Aynı tarihlerde zamanın PTT Genel Müdürü Emin Başer ise 2 yıl sonra bu antenlerin çöpe atılacağını söylüyordu.⁵² Bu arada bazı belediyeler çanak anten kurarak buradan aldıkları yayınları yine kendilerinin yasadışı yollardan aldıkları televizyon vericileri vartasıyla yörelerindeki halka uydu yayınlarını izleme olanağı sağlamaya başlamışlardır. 2954 ve 3517 sayılı yasalara aykırı olduğu iddia edilen bu eylem hem yeni bir hukuki tartışmayı başlatmış hem de özel televizyonlarında vericiler vasıtasıyla yayın yapmalarına örnek teşkil etmiştir. Radyo ve Televizyon Yüksek

⁵¹ **Tv 4 Test Yayınında**, Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mayıs 1990, s. 4

⁵² Gürsel Üstün, **Magic Box ve Antenlere Çanak Tutanlar**, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1990, s. 7

Kurulu (RTYK)'nın şikayeti üzerine İçişleri Bakanlığı 4 Nisan 1990'da 80 sayılı genelgeyle söz konusu sistemlerin kapatılması (mühürlenmesi) kararlaştırılmıştır. RTYK Başkanı Ali Barensel; "Yürürlükteki yasalar, kişi yada kuruluşların Çanak anten kullanmasını yasaklamıyor. Yasak olan belediyelerin yaptığı gibi verici cihazlarıyla küçük çapta bir televizyon istasyonu tesis edip, uydu yayınlarını yeniden yayınlamaktır" diyerek belediyelerin girişiminin Anayasa ve yasalara aykırı olduğunu belirtmiştir.⁵³

Bu dönemde çanak anten ve yansıtıcı sistemleri hızla yaygınlaşmış, Mart 1991 de RTYK Başkanı Prof Dr. Yılmaz Büyükerşen çanak anten kurulmasının serbest bırakıldığını açıklayarak ve Yüksek Kurulun 3517 sayılı yasanın 4. Maddesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptali üzerine ortaya çıkan durumu yeniden incelediğini söyleyerek söz konusu yayınların "suç olmaktan çıktığı"nı ve bu gibi durumlarda Yüksek Kurulca yapılacak bir işlemin olmadığı kararına varıldığını belirtiyordu.⁵⁴

Nitekim 1992 yılının sonlarına doğru belediyeler uydu yayınlarını yaygınlaştırmak amacıyla kurdukları sistemlerle kendi yayınlarını yapmaya başlamışlar, daha önemlisi Star 1 ve diğer özel televizyon kanallarının Türkiye'de kurdukları vericiler vasıtasıyla yayınlarını geniş izleyici kitlesine ulaştırmalarının önünü açmışlardır.

1.2.8. Özel Yayıncılık ve PTT

Anayasa Mahkemesi PTT'ye radyo televizyon verici istasyonu kurması ve işletmesi yetkisini veren 3517 sayılı yasayı iptal ettikten sonra bu karar "radyo televizyon yayın hakkının TRT tekelinde olduğunu açıklığa kavuşturarak, özel televizyon yayını yapılamayacağını belirleyen" bir karar olarak değerlendirilmişti. Anayasa mahkemesi çevreleri bu karardan sonra Magic Box'ın (Star 1) yayınının

⁵³ Çanak Çatılarda Patladı, Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 1990, s. 7

⁵⁴ Çanak Anten Serbest, Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1991, s.5

korsan niteliğine dönüştüğünü, PTT'nin bu yayını kabloyla yaymasının açık bir suç oluşturduğunu dile getirmişlerdir.⁵⁵ Buna karşılık Şirketlerinin Almanya'da kurulduğunu ve alman kanunlarına göre faaliyet gösterdiğini belirten Cem Cengiz Uzan, Anayasa Mahkemesi kararının yayınların nakledildiği vericilerle ilgili olduğunu, Magic Box'la hiçbir ilgisi olmadığını söylemiştir.

Magic Box, Türkiye'de gerçekleştirdiği çekimleri yayıncı istasyonuna gönderebilmek için PTT Genel Müdürlüğünden kanal sağlamaktaydı."Yapılan iş, televizyon yayınlarının devletçe kurulmuş bir kamu tüzel kişiliği tarafından yapılmasını gerektiren Anayasa'ya aykırıdır ama, devletin hoşgörüsüyle yapılmaktadır" diyen Mümtaz Soysal, Devlet makamları tarafından atanan bir futbol federasyonunun kulüplerin naklen yayın için o kanalla anlaşmasına göz yummasına da ayrıca dikkat çekerek, yine devletin PTT'sinin aynı kanalı kablolu dağıtım sistemi içine alabildiğini belirtmiştir.⁵⁶ Star1 televizyonu PTT'nin linklerinden faydalanmak zorundaydı ve faydalanıyordu da. Fakat söz konusu televizyonun bu program nakil hatlarının kiralamasının yasalara aykırı olup olmadığı tartışılıyor hatta ücret ödeyip ödemediği ödüyorsa neye göre ödediği kamuoyunca bilinmiyordu. Bu konularda Ulaştırma Bakanlığınca Star 1 televizyonunun yayına başlamasından 2 yıl sonra 1992 yılının Ocak ayında araştırılmaya başlamıştır. ⁵⁷ Magic Box'a verilen destek ise her zaman devam etmiş, yasal olup olmadığı tartışılan bu desteğin son aşamasında Star 1 televizyonu vericilerini birazda PTT'nin yardımıyla Türkiye'nin birçok yerine kurmaya başlamıştır. En önemli dönüm noktası da bu olmuş, yasal bir dayanağı olmadan bütün ülkeye yayılmış olan Star1 fiili olarak yurt içinden yayın yapan bir özel televizyon haline gelmiştir.

1.2.9. Özel Televizyonların Yaygınlaşması

⁵⁵ **Magic Box Umursamıyor**, Milliyet Gazetesi, 29 Temmuz 1990, s.4

⁵⁶ Mümtaz Soysal, **Korsanlık ve Özerklik**, Milliyet Gazetesi, 9 Ocak 1991, s.7

⁵⁷ Sinan Koloğlu, **PTT- Star 1 ilişkisi İnceleme**, Cumhuriyet Gazetesi, 16 ocak 1992, s.12

"Star1" kanalıyla bir oldu bittinin olduğu ortadaydı. Yine yetkililerin kılı kıpırdamamış ve bu süreç "Star1" in Türkiye toprakları üzerinde Televizyon vericileri kurarak hem yasaları hem de devlet tekeliyle sonuçlanmıştır.⁵⁸

"O dönemde Türkiye'de televizyon yayıncılığının önünde iki ana sorun vardı. Bunlardan birisi aynı frekansların kullanımı nedeniyle kanalların birbirine karışması ve izleyicilerin net görüntü elde edememesi, diğeri de özel televizyon kanallarının vericiler konusunda yasal prosedüre uymamalarıydı."⁵⁹

İnterstar, Show TV, Teleon, Kanal 6, HBB, Flash TV gibi televizyon kanalları Türkiye sınırları içindeki yansıtıcılardan yayın yaptığı ve nüfusun yarısından fazlasına ulaştıkları için ülkemizde elektronik yayıncılıkta "kamu" ve "özel" olmak üzere "ikili sistem" oluşmuştur. "Mevcut yayıncılık düzenimizin bir parçası olan Radyo Televizyon Yüksek Kurulu özel radyo-televizyona geçiş konusunda bir rapor hazırlayarak bu durumun devlet kademelerince de fark edildiğini gösterirken"⁶⁰, "TRT de bu televizyon kurumlarını artık kendisine ciddi bir rakip olarak görmüş; ya kamuoyu şirketlerine ya da bizzat kendisi "izlenirlik ölçümleri" yaptırmıştır".⁶¹

1990'lı yıllardan başlayan ve Nisan 1994 tarihinde 3984 sayılı kanunun kabulüne kadar süren bu karmaşa döneminde, Finansman kaynakları müteahhitlik, bankacılık, basın patronluğu gibi yayıncılıkla hiç ilgisi bulunmayan sektörlerden olan kar amaçlı veya belirli bir siyasi grup tarafından desteklenen ideolojik amaçlı 500'e yakın yerel, bölgesel veya ulusal televizyon kanalı yayına başlamıştır. Bu televizyonlar yasadışı günlerde olmanın geniş özgürlüğünden yararlanarak, Türkiye'de başka koşullarda gösterilmesi olanaksız cinselliği, şiddeti ön plana çıkaran hiç bir derinliği olmayan programları ve objektiflikten uzak haberleri yayınlayarak, fazla reklam alma uğruna ülkemizin toplumsal düzenini zorlamışlardır. Bu da özel yayıncılığın başlangıcından beri vurdumduymaz bir

⁵⁸ Öngören, a.g.e., ss. 115 -117

⁵⁹ Sina Koloğlu, **Özel Televizyonların Yarattığı Genel Sorun**, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1992, s. 12

⁶⁰ **Radyo Televizyon Yüksek Kurulunun Özel Televizyon ve Radyo Uygulamasına İlişkin Görüş ve Önerilerini Kapsayan Rapor**, 6.12.1990, Ankara

⁶¹ **İşte izleyicilerin görüşü**, Milliyet Gazetesi, 11 Mart 1993, s. 17

şekilde davranan yetkilileri yayıncılık hayatına yeni bir düzenleme getirmeye yöneltmiştir.

1.2.10. Elektronik Yayıncılık ile İlgili Anayasa Değişikliği

Radyo ve televizyon yayınlarının yapılması ve istasyonlarla ilgili karar 1982 Anayasası'nın 133. Maddesinde devlet tekeline bağlanmıştı. Zamanla özel yayıncılık alanında girişimler olunca zor bir durum ortaya çıkmıştır. Bunun ortadan kalkması içinde yeni düzenleyici hukuk kurallarının alınması gerekiyordu.⁶²

Yurt dışından uydu yolu ile gelen yabancı ülke televizyon yayınlarının çanak antenler ile izlenmesiyle ortaya çıkan kaos durumu 1991 yılında Magic Box adlı bir firmanın Lihtenstein'den Türkiye'ye yönelik Türkçe yayın yapan "İnterstar" televizyon yayınının başlaması ile Anayasa'nın 133. Maddesine ve 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası'na aykırı duruma gelmiştir. Aynı yılın sonlarına doğru, önce yurt dışından, daha sonra ise yurt içinden yayına başlayan diğer televizyon ve radyo kanalları ile durum daha da karmaşık hale gelmiştir.⁶³

Elektronik yayıncılıkta böylesine bir gelişmenin getirdiği hukuk, teknik ve toplumsal sorunların çözümü için birtakım girişimlere başlanılmış ve bu konuda partiler arası anlaşma sağlanmıştır.

"TBMM Genel Kurulu'nda 5 Temmuz 1993 tarihinde ikinci kez ele alınan Anayasa'nın 133. Maddesinin değişikliği, 50 red oyuna karşılık 313 evet oyuyla kabul edilmiştir. Böylece radyo ve televizyon yayınları üzerindeki devlet tekeli kalkmıştır."⁶⁴

Maddenin yeni şekli ise şöyleydi:

⁶² Ahmet Kapurtu, **Türkiye'de ve Dünyada Özel Televizyonculuğun Gelişimi ve Düzenlemeler**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programı Tezi, Ankara: 1998, s. 57

⁶³ a.g.e., s. 58

⁶⁴ a.g.e. ss. 232-233

"Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzel kişiliklerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır."

Yasa Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylanarak Resmi Gazete'de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Böylece, 1991 yılından beri Anayasa'nın 133. Maddesini ihlal ederek yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının Anayasa'ya aykırılık durumları kaldırılmış oluyordu. Anayasa değişikliği ile öngörülen bir başka önemli düzenleme ise Devletin elinde bulunan radyo ve televizyon kurumu (TRT)'nin da "özerk" olarak yeniden yapılanmasının öngörülmesidir.⁶⁵

Anayasa'nın öngördüğü yasanın çıkarılması için yapılan çalışmalar oldukça uzun bir süre ve süreçten geçmiş; yasa pek yaygın olmayan bir biçimde taksit taksit çıkarılmıştır. Yasa ile ilgili ilk Meclis görüşmeleri 11 Temmuz 1993 tarihinde, Anayasa değişikliğinin hemen sonrası başlatılmış, 2 madde kabul edilerek yeni döneme bırakılmıştır. Yasa ile ilgili görüşmelere 4 Kasım 1993'de yeniden başlanılmış, bu kez yasa tasarısının 24 maddesi kabul edilmiştir. TBMM'nin Nisan ayı başında yaptığı görüşmelerde ise, geri kalan maddeleri de çıkarılarak yasa tüm olarak yürürlüğe girmiştir.⁶⁶

Özetle, Anayasanın 133. Maddesinin değiştirilen hükmüne göre, özel radyo ve televizyon kuruluşları, yasalar çerçevesinde özgürce yayın yapabileceklerdi. Devletin yayın organı ve devletten destek alan haber ajanslarının özerkliği ve yayınların tarafsızlığı ilkesi de benimsendi.

1.3. RTÜK'ün Kuruluşu ve Yapısı

1.3.1. Avrupa Sınırötesi Yayın Sözleşmesinin Kabulü

⁶⁵ a.g.e., s.58

⁶⁶ a.g.e., s.59

Avrupa Konseyi 16 Mart 1989 tarihinde, "Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ni Avrupa ülkelerinin imza ve onayına sunmuş ve bu belge bugüne kadar 20 dolayında ülke tarafından imzalanmıştır."⁶⁷

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi Millet Meclisi'nce onaylandığı takdirde 133. Madde bir anlamda işlerliğini yitirecek demektir. (Nitekim daha sonra bu sözleşme kabul edilmiştir.)

Hükümet bir yasa taslağı hazırladı. Mecliste partilerin katıldığı bir Komisyon kuruldu. Radyo ve Televizyon yayınları konusunda yasal düzenlemeyi hazırlamak üzere kurulan partiler arası özel Komisyon, genel hatları belirleyerek birçok madde üzerinde anlaştı. Bu kez de Komisyon'da tartışma konusu olan ve bir türlü çözümlenemeyen sorun, frekans dağılımı ve kullanımıydı.

"4 Kasım 1993 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda radyo ve televizyon yayınlarında uyulması gereken "Avrupa Sınırötesi Yayın Sözleşmesi" (ASYS) kabul edilmiştir."⁶⁸

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylanarak 7 Kasım 1993 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Avrupa Sınırötesi Yayın Sözleşmesi, gerek kamu gerek ticari (Özel) televizyonlarda sigara ve ilaç reklamlarını yasaklayarak, reklamlara belirli sınırlamalar getirmektedir. Şiddet eğilimli, ırkçı yayınlara izin vermediği gibi ahlaka aykırı ve porno yayınları da yasaklamaktadır.⁶⁹

"Avrupa Sınırötesi Yayın Sözleşmesi'nin reklam yayınlarıyla ilgili ilkelerine göre, reklamlar günlük yayın süresinin yüzde 15'ini geçemeyeceği gibi, bir saatlik yayın içinde spot reklamlara ayrılan süre %20'yi aşmayacaktır. Reklamlar arasında en az 20 dakika süre bulunacak ve programlar arasına yerleştirilebilecektir."⁷⁰

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ne Türkiye'nin taraf olmasıyla televizyon yayıncılığında yeni bir döneme adım atılmıştır. Yayın ve reklam

⁶⁷ Nail Güreli, **Televizyon Sorunu Şıp diye çözülür Ama...**, Milliyet Gazetesi, 19 Mart 1993, s. 15

⁶⁸ **Televizyona Avrupa Standardı**, Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kasım 1993, s. 9

⁶⁹ **Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi**, Madde 15

⁷⁰ **Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi**, Madde 14

ilkeleri açısından özel televizyonların naklen maç yayınları ve beğenilen programların arasına üç-beş dakikada bir reklam koyamayacakları kaydedilmektedir.⁷¹

"Yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin ekrandan suçlu olarak ilan edilemeyeceği gibi, özel TV'lerin 900'lü telefonları kullanarak yarışma düzenleyip ikramiye dağıtamayacağı da bu sözleşme ile sınırlanmaktadır."⁷²

Böylelikle günümüze kadar ve muhtemelen bundan sonrada devam edecek olan bu sözleşme ile Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de yayıncılığın ettiği ana hatlarıyla belirlenmiş oldu.

1.3.2. RTÜK'ün Kuruluşu

Bilindiği üzere 3984 sayılı yasa 13 Nisan 1994 tarihinde TBMM'ce kabul edilmiştir.Yasanın çıkma nedeni, teknolojik gelişmenin getirdiği imkânların uygulamaya konulmasıyla, bir yerde ihtiyaç haline gelen kaliteli ve sansürsüz müzik dinleme arzusu sonucu, özellikle başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerimizde FM frekansından radyo yayınları başlamıştır. Önceleri kısıtlı sayıda yapılan bu yayınlara müdahale edilmezken, sayılarının artması ve de yayınların yürürlükteki Telsiz Yasası'na aykırı olması nedeniyle Telsiz Genel Müdürlüğü'nün talebi üzerine Valiliklerce gerekli önlemler alınarak vericilerin mühürlenmesi yoluna gidilmiştir.⁷³

Yeni yeni oluşan reklam pastasının elden gitme tehlikesi üzerine eyleme geçen bu özel radyo işletmecileri derhal bir kamuoyu oluşturma yoluna gitmiş ve zamanın Devlet Bakanı'na dahi, otomobilinin antenine kara kurdela takarak,

⁷¹ Avrupa Sınırlaması Televizyon Sözleşmesi, Madde 14

⁷² TV'ye Avrupa Düzeyi Getiriliyor, Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1993, s.7

⁷³ Güngör, a.g.e., s.25

"Radyomu İstiyorum" sloganını söyletebilmişlerdir. Kamuoyunun bu denli başarılı oluşturulması sonucu, TBMM'de toplanarak Radyo ve Televizyon yayınlarını düzenleyen bir yasayı görüşmeye başlamıştır. Ancak her nedense, bir süre çalışan TBMM ilk 24 maddeyi görüşüp kabul ettikten sonra uzun bir süre yasayla ilgili hiçbir işlem yapmadan işi olurluna bırakmıştır. Bu durum bir ölçüde, hem siyasilerin hem de konuyla ilgili yayıncıların işlerine gelmiş ve bu boşluktan yararlanan bir takım müteşebbisler olağanüstü bir frekans kirlenmesi ve anarşisine neden olmuşlardır.⁷⁴

"İşte Türkiye'de özellikle 1990 sonrası radyo ve televizyon alanında yaşanan kargaşa sonrasındaki yasal düzenleme arayışları 13 Nisan 1994 günü RTÜK'ün kurulmasıyla sonuçlandı."⁷⁵

"3984 sayılı, "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'la Türkiye'nin gündemine giren Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)" bilindiği üzere, aynı kanunun 5. maddesinde ifade edildiği şekilde, Radyo ve Televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla kurulan özerk ve tarafsız bir Kamu Tüzel kişiliği niteliğinde bir kuruldur."⁷⁶

RTÜK kuruluş aktiviteleriyle birlikte kısa sürede kurumlaşmıştır. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde inceleme ve denetimlerini sürdüren Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) da, bir taraftan teşkilatlanma faaliyetleri yürütülürken diğer taraftan hukuki düzenlemelere ilişkin son derece yoğun çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca; üst kurulca çıkartılan, 12 ayrı ve önemli yönetmelikle yasanın ve yasal arayışların gerektirdiği ilk düzenlemeler tamamlanırken, 3984 sayılı Kanunun iyileştirilmesi amacıyla ilgili hemen her kesimden görüş istendi ve hazırlıklar tamamlandı.

⁷⁴ Ahmet Kapurtu, **Türkiye'de Özel Televizyonculuğun Gelişimi ve Düzenlemeler**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programı Tezi, Ankara: 1998, s. 78

⁷⁵ Güneş Müftüoğlu, **RTÜK'ün Kuruluşu ve Kurumlaşma Süreci**, Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı, Kasım, 1996, s.17

⁷⁶ **Prematüre Bir Yasa: R.T.Ü.K.Yasası**, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d1/M00009.pdf>, 3 Ocak 2008, s. 164

Bu doğrultuda RTÜK, kanun ve yönetmelikleri çerçevesinde çalışmalarını daha iyiye, performansını daha yükseklerle çıkartarak Türk toplumunun özlediği, beklediği ve istediği "sorumlu yayıncılığa" katkıda bulunmaya uğraş verecektir.

1.3.3. RTÜK'ün Yapısı ve Denetim Mekanizması

1.3.3.1. Niçin Denetim?

20. yy.'ın teknolojik gelişmeleri radyo, televizyon, kablolu ve diğer elektronik haberleşme araçlarının tanımlanması, zaman içindeki gelişimleri medyanın çalışma sistemi ve nasıl yasal düzenlemeler getirileceği konusunu beraberinde getirmiştir.

Medyanın etkisi altındaki kitle toplumunda dezenformasyonun önüne nasıl geçilebilir?

Hayatımızın her aşamasına davetsiz misafir olarak giren en sevilen ünvanını alan, yarattığı gösteri dünyası ile gerçeğimizi örten medya dünyamızda; iletişim dünyasındaki hızlı teknolojik gelişimler güçlü bir fırtına gibi iletişim mekanizması üzerinde daha önce yapılmış olan yasal ve kurumsal yapıları yıkmaktadır. Yerle bir olan kurumların yerine yenileri mi kurulmalıdır?

Artan talepler karşısında elektromanyetik alan nasıl paylaştırılabilirmeli gibi soruların yanıtlanması gerekmektedir. Tüm bu sorulara ve yanıtlara geçmeden önce denetimin gerçek bir tamının yapılmasında yarar vardır.

Denetim: "Bir kitleye yönelik yayın, yayım v.b. üzerinde bir yetki tarafından yapılan ve bunların yayımını serbest bırakmak ya da yasaklamakla sonuçlanan ön incelemedir."⁷⁷ Fakat bu inceleme iletişim özgürlüğünde baskıcı ve bağlayıcı olmamalıdır.

⁷⁷ Denetim, Büyük Larousse, Milliyet Yayınları, Cilt 4, s. 3016

Çünkü "bir ülkenin temel yasal düzenlemelerinde iletişim özgürlüğünün yer alıp almaması, o ülkede diğer temel hak ve özgürlüklerin durumu konusunda en önemli göstergelerden biridir. Diğer birçok hak ve özgürlük kısaca ifade özgürlüğü diye adlandırılan bu özgürlüğün varlığı ile bir anlam kazanabilir, özleri zedelemekten ya da aşındırılmadan kullanılabilir."⁷⁸

İletişim alanında hak ve özgürlüklerin ne olması gerektiği üzerine çok değişik görüşler bulunmaktadır. Bu konuya, dünyanın değişik yerlerinde farklı toplumsal sistemlere, farklı gelecek ve oluşum süreçlerine, farklı kaynaklara ve gelişme gereksinimlerine sahip ülkeler değişik biçimlerde yaklaşmaktadırlar.

Demokrasi Özgürlüklerin yaşandığı bir rejimdir. Ama bu insanların özgürlüklerini sınırsız olarak yaşayacağı anlamına gelmez. Çünkü her insanın özgürlüğünü sınırsız yaşaması bir başkasının özgürlüğünün sınırlanması ile olanaklıdır. Demokratik rejimlerde bu sınırlar yasalar ve yasalarla sınırlanamayanlar da gelenek ve görenek dediğimiz ahlaki faktörlerle sınırlanmaktadır.

"Buyurganlığın ölçütü siyasal örgütlenişin baskıcılık konusundaki tutumuna bağlı olarak değişmekte ve yayın üzerindeki hükümetin ne denetim yelpazesi ortaya çıkmaktadır."⁷⁹

Ükelere göre farklılaşan bu yelpazenin bir boyutunu örgüt düzeyinde ortaya çıkan kurallara uygun denetim oluşturmakta ve bu denetim sürecinde izlenen denetim stratejileri yine ülkelerin yapısal değerleri ile iç içedir.

Devlet sansürü, bireysel seçim, pazar rekabeti ve yasa kuralları ile sayıca azlık yerine özgürlük ile seçim tarafından belirlenen bir iletişim çağı yaşanmaktadır. "Ancak iletişimde özgürlük ve eşitlik için yasal korumaya ve gerekirse yazılı bir anayasaya gerek vardır."⁸⁰ Zira izleyicilerin doğru bilgi edinme özgürlüğü ve öğrenme hakkı vardır.

⁷⁸ Kaya, Raşit, **Kitle İletişim Sistemleri**, Verso Yayınları, Ankara: 1985, s.78

⁷⁹ Sacide Vural, **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**, Özışık Matbaacılık, Ankara: 1994, s.45

⁸⁰ John Keane, **Medya ve Demokrasi**, Çev: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 1993, s.25

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi buna bir örnektir. "Herkes görüş ve ifade özgürlüğüne sahiptir, bu hak başkalarınca karışılmadan görüş sahibi olmayı ve sınır tanımasının her medya ile bilgi ve fikirleri aramayı, almayı ve göndermeyi içerir."

1.3.3.2. Yeni Radyo ve Televizyon Yasa Önerisinin Kabulü

TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin temsilcilerinden oluşan Radyo Televizyon Alt Komisyonu tarafından hazırlanan 38 maddelik Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa Önerisi'nin görüşülmesinde, en çok tartışma Radyo Televizyon Üst Kurulu üzerinde olmuştur. Üst Kurul'da 5'i iktidar, 4'ü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından seçilen 9 üyenin görev yapacağı belirlenmiştir.

Yasa önerisinde, RTÜK'ün, radyo ve televizyon yayınlarını, "kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişimde ve yayında çoğulculuk esasına ve devletin Anayasa'da belirtilen temel ilke ve niteliklerine, genel ahlaka ve manevi değerlere" saygı gösterilerek yapılmasını gözeteyeceği belirtiliyordu. Ayrıca, RTÜK'un, 6 yıl için seçilen üyelerinin görev sürelerinin, üçte ikisi her iki yılda bir kurayla belirlenerek yenilenmesi öngörülmüyordu.

Üst Kurul basın, yayın, iletişim ve teknolojisi ile kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olanlardan ve yükseköğretim görmüş, devlet memuru olma niteliğine sahip 5'i iktidar, 4'ü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından TBMM'ce seçilen 9 üyeden oluşacaktı.

"TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesine devam edilen 38 maddelik teklifin ilk 24 maddesi kabul edilirken, 12 maddeyi içeren özel televizyonların brüt reklam gelirlerinin % 5'inin her ay sonu Üst Kurul'a verilmesi kararı tepki yaratmıştır. Bu oran daha sonra % 3,5'e düşürülmüştür."⁸¹

⁸¹ **Radyo Televizyon Yasasında Sona Doğru**, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Kasım 1993, s.5

Telsiz Genel Müdürlüğü tarafından belirlenecek kanal sayısına bağlı olarak, radyo ve televizyon kuruluşlarına frekans tahsisinde tek yetkili organ olarak RTÜK'ün gösterdiği yasa önerisinde, getirilen hükümlerden bazıları şunlardır:⁸²

“Yurtiçine yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşları, Avrupa Sınırötesi Yayın İlkeleri Sözleşmesi'ne uygun yayın yapacaklardır.”

- Genel ahlak, genel sağlık, yasalara, kişi hak ve özgürlüklerine aykırı yayın yapan kuruluşların lisansları, gerekli görüldüğü hallerde RTÜK tarafından iptal edilebilecektir.
- Yargı kararları dışında, özel radyo ve televizyonların yayınları önceden kontrol edilmeyecek ve durdurulmayacaktır. Ancak ulusal güvenliğin gerekli kıldığı hallerde, haber veya yayın Başbakanlıkça men edilebilecektir. Ulusal kanal ve frekans bandı planlamasındaki kanal ve frekans bandlarının dörtte biri TRT'ye tahsis edilecektir.
- Üst Kurul'dan izin alınmadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da yayın izni iptal edilen kuruluşların yayınlarını sürdürmeleri halinde, bu kuruluşlara 10 milyon ile 10 milyar lira arasında para cezaları verilebilecektir. Ayrıca suçun niteliğine göre, kuruluşun yayın araçlarına da el konulabilecektir.”⁸³

"SHP, CHP ve RP yasanın Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında engellemek için çok sayıda değişiklik önergesi hazırladılar. SHP, yasanın bu haliyle çıkmaması için toplantıyı terk etme kararı alırken, üç parti arasında da anlaşma sağlanıyordu.”⁸⁴

⁸² Yengin, a.g.e., s. 237

⁸³ ANAP Özel Yayıncılıkta Koalisyonu Bastırıyor, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Temmuz 1993, s.7

⁸⁴ Yasakçı TV'yi Partiler de Sevmeydi, Cumhuriyet Gazetesi, 22 Temmuz 1993, s. 1

1.3.4. RTÜK'ün Yapısı

Üst Kurul çağdaş dinamikleriyle hızla büyüyen ve gelişen ülkemizde radyo ve televizyon yayıncılığına "kamu yararı" açısından iyi yönde katkı sağlamayı arzulamaktadır.

3984 Sayılı Radyo ve Televizyon yasası ile Türkiye'de elektronik yayıncılık alanında yeni bir dönem açılmıştır. RTÜK kuralları zamanla değişmiştir. Hatta diyebiliriz ki çıktığı ilk zamandan bu yana ülkenin reaksiyonlarına göre ve değişen iktidarlarla birlikte farklı amaç ve menfaatler doğrultusunda adeta bir hamur gibi istenilen şekil verilmeye çalışılmaktadır. Son şeklini aldı mı diye soracak olursak hiç şüphe yok ki zamanla daha çok değişecek. Olması gereken değişim süreci toplumun dinamiklerinden gelmeli ancak daha öncede söylediğimiz gibi menfaat ve çıkarlar doğrultusunda yapılan değişikliklerle birlikte iş içinden çıkılmaz bir duruma gelmektedir. Peki bu ne kadar önemlidir? Hiç şüphe yok ki gelişmekte olan Türkiye gibi bir ülkenin , sosyo ekonomik göstergeleri çok düşük olduğundan halkın çok büyük bir kısmının saatlerini ekrana ayırdığını düşünürsek bu çok önemli.

RTÜK yasal olarak son değişiklikleri 3984 sayılı kanunun maddelerini büyük çapta 15.5.2002 yılında 4756. madde olarak günümüze kadar bazı yıllarda kararları değiştirmiş ve değiştirmeye de devam etmektedir.

Bundan sonraki kısımlarda RTÜK'ün bazı önemli maddelerini eski halini ve yeni halini kıyaslayıp ihtiyaçlara ne denli karşılık verdiğinin cevaplarını arayacağız.

Radyo ve Televizyon yayınlarının yapısını, frekanslarını, işleyişini ve denetimini düzenleyen bir birim olarak kurulması öngörülen Radyo Televizyon Üst Kurulu, 2954 sayılı TRT yasasında yer alan Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun yerine, onun bir kısım yetkilerini alarak, ancak ondan çok daha güçlü ve "özerk" yapıdadır.

Madde 5 – Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.

Kurul'un, Türk yayıncılık tarihinde ilk kez uygulanan bir yöntemle, 5'i iktidar partisi ya da partileri, 4'ü ise ana muhalefet partisinin göstereceği iki katı üye arasından TBMM'ce seçilecek 9 üyeden oluşması öngörülmektedir.

Üst Kurul, pek çok yabancı ve özellikle Avrupa yayıncılığında varolan kurullara benzerlik göstermektedir. Zaten görsel ve işitsel yayıncılığın yapıldığı tüm demokratik ülkelerde RTÜK benzeri kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar daha ayrıntılı olarak diğer bölümlerde işlenmiştir.

Kurulun varlığı ve yetkileri çok önemli olmakla birlikte, bu kurulun oluşturulma yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmesi, yasanın, tasarı halinde iken en çok eleştiri alan kısmı idi. Ancak; Meclis bu konuda herhangi bir ödün vermeyerek, "özerk" bir yapıda öngördüğü "Üst Kurul" üyelerini en yansız biçimde oluşturacağı savı ile hareket etmiştir. Meclisin bu yetkisinin Anayasa'nın, Meclisin görevlerini sayan 87. maddesine aykırı olduğu savları, bu konudaki gerek uzman görüşleri, gerekse özel kanalların baskı unsuru olarak çaba göstermeleri etkisiz kalmış, yasa'da bu yetki Meclis'e verilmiştir. Meclis bu görevini yerine getirmiş ve gösterilen iki katı aday arasından 5'i iktidar, 4'ü muhalefet parti adaylarını seçerek Üst Kurulu oluşturmuşlardır.

Kurul, daha önceki Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nu devralarak çalışmalarını sürdürmektedir. Üst Kurulu oluşturan üyelerin, yasa ile kendilerine verilen hak ve görevlerini "özerk" yapının gereklerine uygun olarak kullanmaları gerekmektedir. Bunun yanında özerkliğin güvencesi olan mali özerkliği sağlamak üzere, frekans tahsisi yapılan özel kanalların reklam gelirlerinden kesilecek ödentiler de şimdiye kadar uygulanmayan yeni bir düzenlemedir. Bu açıdan bakılınca, Üst Kurul'un meclis ve siyasal iktidarla ilişkisi fazla olmamaktadır, ancak parlamentonun genel hükümler çerçevesinde yetki ve sorumluluğu vardır.

RTÜK radyo dinleyicileri ile televizyon seyircilerinin aktif katılımlarını içeren övgü, yergi, hatta kaygılarını da dikkatle izlemekte, genel olarak kamuoyunun, özelinde de bizzat vatandaşın görüşlerini daha çok öğrenmek için sürekli çalışmalar yapmaktadır.⁸⁵

Buna son olarak ise “telefonlarınızı bekliyoruz, görüşlerinizi önemsiyoruz” sloganıyla yapılan “RTÜK Alo 178 Hattı”dır. Ancak değişen teknolojik zamanla telefon standartlarındaki yeni düzenlemeyle birlikte telefon numarası şehir içi arama tarifesini üzerinden 444 1 178 olarak değiştirilmiştir.

Hat servise sunulduğunda öncelikle halkın yoğun ilgisiyle karşılaşmış ama maksadını da aşmıştır. Sadece ekrandaki yapımları şikayet için ve öneri talebini geliştirmek amacıyla açılan bu hat, dizi tekrar isteklerinden tutun da porno film isteğine dek uzanmıştır. Ancak bu hat zamanla hiç şüphe yok ki istismar edilmiştir. Türkiye’deki kaldırılmak istenen , sakıncalı görünen bir çok yapımlardan çok şikayet geliyor sığınmasına kurban gitmiştir.

1.3.4.1. RTÜK’ün Görev ve Yetkileri

3984 sayılı yasanın 8. maddesinin j bendi şöyledir:

j) Yurt içinde,yayınların ulaşamadığı yerlerde,yerel imkanlarla radyo ve televizyon vericisi kurulmasına izin vermek,

Görev ve yetkiler a’dan p’ye maddelerle düzenlenmiştir. Bu maddeler arasında yukarıda belirtilen bu maddedeki görev RTÜK’ün beklide en önemli görevlerinden biridir. Daha öncede belirttiğimiz gibi gelişmekte olan bu ülkede yayıncılığın gelişimi ve ulaşımı son derece önemlidir. Bu anlamda yayın ağının büyümesine destek vermek son derece önemli bir görevdir. Buna destek olarak da aşağıda belirtilen 3984 sayılı kanunun 18. Maddesi belirlenen göreve kısmen destek vermiştir.

⁸⁵ **444 1 178 "RTÜK İletişim Merkezi**, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=bd5af50d-acef-4ee8-a6e9-e43fa6cbd906, 1 Aralık 2008

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yükümlülüğü

Madde 18 – Üst Kurulun ulusal yayın izni verdiği kuruluşlar izin tarihinden itibaren en geç ikinci yıl sonunda Türkiye alanının %70'ine yayınlarını ulaştırmak ve haftada asgari seksen saat yayın yapmak mecburiyetindedirler.

1.3.4.2.Kuruluş ve Hisse Oranları

RTÜK yapı itibariyle kanal tahsisi için hisse oranlarını da belirlemektedir. Kanunun ilgili bu maddede oldukça net bir şekilde belirtilmiştir. Aşağıda 3984 sayılı kanunun 29. maddesinin bazı maddeleri belirtilmiştir.

Madde 29 – (Değişik: 15/5/2002-4756/13 md.)

h) Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda yabancı sermayenin payı ,ödenmiş sermayenin % 25'ini geçemez.

j) Radyo ve televizyon yayını izni verilen bir anonim şirketin hisse devirleri, devir tarihinden itibaren bir ay içinde, ortakların ad ve soyadları ile şirketin devri sonucunda oluşan ortaklık yapısı ve oy payları hakkındaki bilgilerle Üst Kurula bildirilir. Bu şirketlerin bir başka şirkete devri, bir başka şirketin devralınması, bir başka şirketle birleşme işlemlerinden önce, Üst Kuruldan gerekli bilgi ve belgelerle izin alınması zorunludur. Bu işlemler sonucunda şirket yapısında bu Kanun hükümlerinde öngörülen hususlara aykırılık olduğu takdirde Üst Kurulun vereceği süre zarfında bu aykırılık giderilmek zorundadır. Aksi halde yayın izni iptal edilir.

Kuruluş ve hisse oranlarıyla ilgili maddeler özellikle her şeyin özelleştiği bu dönemde adeta bir can simididir. Yabancı kaynaklı hisselerin %25'i geçmemesi son derece yararlı bir maddedir. Tam bağımsız yabancı bir kaynağın yüksek bir izlenme oranına sahip bir TV ya da yüksek dinlenme oranına sahip bir radyoya sahip olması kendi ideolojisini ülkeye empoze etmesi veya ülkenin çıkarlarına aykırı yayınlar yapması adına son derece zararlı olabilir. Bu eylemi

direk yapmasa da farklı yollardan bu politikalara ulaşabilmesi açısından tehlike arz etmektedir. Ancak bu madde , bu tehlikeni korumaktadır.Yabancı kaynakların kanal tahsisine ile ilgili olarak ülkede yaşanan son gelişmelerden biri TGRT'nin FOX'a devriydi.

Radio Televizyon Üst Kurulu, yüzde yüzü yabancı sermayeli FOX TV' ye hisselerinizi mevzuata uydurun? uyarısı yaparak, 3 ay süre tanıdı.

Ahmet Ertegun'e satışı yapıldığı günden itibaren yasallığı tartışılan TGRT, 24 Şubat'tan itibaren Fox Tv amblemi aldı.

Ertegun'e satışı gerçekleşikten sonra RTÜK üyeleri, Şaban Sevinç, Mehmet Dadak ve Arif Merdol mahkemeye başvurarak televizyonun asıl sahibinin yüzde 75 hisseye sahip olarak görünen Ahmet Ertegun değil, yüzde 25 hisseye sahip olduğu düşünülen Murdoch'a ait olduğunu belirtmiş, bu durumun ek sözleşmelerde ortaya çıktığını savunmuşlardı.

Ahmet Ertegun'e ait hisseler, ölümünün ardından varislerine devredilmiş ve böylece TGRT'nin tamamı yabancı sermayenin olmuştu. Bu durumun yasalara aykırı olduğu belirtilirken, varisler, durumun değerlendirilmesi için RTÜK'ten 6 ay süre istemişti. Ancak RTÜK bu istemi kabul etmeyerek, varislere hisselerin mevzuata uydurulması için 3 aylık süre tanıdı.

Fox Tv amblemi ile yabancı bir medya kuruluşu ilk defa, kendi amblemiyle yüzde yüz hisseye sahip olarak yayın hayatına başladı. Oysa yürürlükteki yasalara göre bir medya kuruluşunun en fazla % 25'i yabancı sermayenin olabiliyor.

Öte yandan konuyla ilgili mahkeme aşaması devam ederken, mahkemenin Üst Kurul üyeleri tarafından kazanılması

*halinde, kuruluşun hisse yapısının bir an önce değişmesi istenecek.
Aksi halde lisans iptali gündeme gelebilecek.⁸⁶*

Bu gelişmenin ardından RTÜK yapılması gerekenleri yaptı ve kanal şu anda yayın hayatına devam etmektedir.

1.3.4.3. RTÜK'ün Yayın İlkeleri

3984 sayılı Yasa'nın 4. Maddesinde yer alan yayın ilkeleri oldukça ayrıntılı olarak 21 şık halinde a'dan u'ya düzenlenmişti, son değişimle birlikte bu değişiklik a'dan z'ye kadar ilerlemiştir. Değişen kararların şu anda da ülkedeki en sıcak gündemi oluşturan dil konusudur. Bu ve buna benzer maddeleri karar üzerinde tartışmakta yarar var.

Madde 4 – (Değişik: 15/5/2002-4756/2 md.)

Radyo, televizyon ve veri yayınları, hukukun üstünlüğüne, Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Yayınların Türkçe yapılması esastır. Ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabilir. (Değişik dördüncü cümle: 15/7/2003-4928/14 md.) Ayrıca, kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. (Ek hükümler: 3/8/2002-4771/8 md.) Bu yayınlar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

İşte konan bu ek maddeyle değişiklik (Değişik dördüncü cümle: 15/7/2003-4928/14 md.) şu anda, ülkenin gündemini oldukça etkilemektedir. Bundan kısa bir süre öncesine kadar Türkiye'de yasaklı bir dil olan Kürtçe bu

⁸⁶FOX TV'ye 3 Ay Süre, http://www.turkei.net/news_detail.php?id=15182, 2 Kasım 2008

madde hükmünce artık devletin resmi bir kanalının dili olmuştur. Kürtçe yayın yapan TRT 6 henüz test yayınından yeni çıkmıştır. Ülkede ki zihniyetin değiştiğinin bir parçası olarak görende var tam aksine iktidarın oy kaygısıyla gerçekleştirdiği bir eylem olarak görende var. Sonuç her ne olursa olsun gereksiz yasakları delmesi bakımından oldukça verimlidir.

Olay öylesine büyük bir yankı uyandırmıştı ki aslında olayın derinine bile inilmemişti. Çünkü yasaya bakıldığında bu kanala tam olarak izin verilmemeliydi. Ancak TRT 6'nın karasal yayın yapmaması bu engeli kısmen de olsa aşmasını sağlamıştı.

Gün TV Genel Yayın Yönetmeni Diren Keser, günde 45 dakika haftada 4 saat yaptıkları yayında birçok sıkıntı ile karşılaştıklarını belirterek şöyle dedi:⁸⁷

“Türkiye genelinde Kürtçe yayını yapan tek kanaldık. TRT 6'nın yasal değişiklik yapılmadan 1 Ocak'tan itibaren 24 saat Kürtçe yayın yapması karşısında şoke olduk. Bizde RTÜK'e başvurarak, TRT 6'ya sağlanan olanakların bize de sağlanmasını aynı şekilde 24 saat yayın yapmak istediğimizi söyledik. RTÜK yetkilileri bize, TRT 6'nın uydudan yayın yaptığını, şu anda karasal yayına geçemeyeceğini buna yasal mevzuatın engel olduğunu belirterek, bunun giderilmeye çalışıldığını söylediler. TRT 6'nın da karasal yayına geçmek istediğini ve bunun gerçekleşmesi ile bizim de talebimizin yasal değişiklik ile karşılanabileceğini söylediler.”

Diren Keser, mevcut yasal zorunluluk nedeniyle günde 45 dakikalık yayınlarında Türkçe altyazı kullanmak zorunda kaldıklarını hatırlatarak, “TRT 6, Türkçe altyazı kullanmıyor. Biz de Kürtçe çizgi film yayınlamak istiyorduk ama yayınlatamıyorduk. Bunların aşılması için bir süre daha bekleyeceğiz”

⁸⁷ **Gün TV, Kürtçe Yayın Süresi İçin RTÜK'e Başvurdu**, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakikaArsiv&ArticleID=1045619&Kategori=siyaset&b=&ver=01>, 11 Ocak 2009

Tabi ki de istekler bununla sınırlı kalmayacaktı. Ülkedeki diğer dilleri konuşan vatandaşlarda kendi dillerinde yayın yapılmasını talep etmektedirler. Ancak TRT'den yapılan açıklama bu alanda da çalışmaların sürdürüleceği yönündeydi.

Anayasa değişikliğinden sonra yerel lehçede yayın yapmak isteyen televizyonlara izin verildiğini bildiren RTÜK Genel Başkanı Zahit Akman, şöyle konuştu:⁸⁸

"Şu anda farklı dillerde talep var. TRT 6, yayın hayatına başladı ve belirli günlerde yayın yapıyor. Diğer bölgesel ve yerel yayın yapan televizyonlar, belirli saatlerde lehçe yayın yapıyorlar. Şimdi bizden yayın süresinin uzatılması yolunda istekleri var. Yayın sürelerini artırmaya yönelik planlama içindeyiz. Bu konuda Hukuk Müşavirliğimizce çalışma başlatıldı. Hukuksal bir engel var mı onu araştırıyoruz. Konu kurumumuza gelince tahmin ediyorum ki 2 ay içinde karar çıkar."

Radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkelerinden yine 3984 sayılı yasanın 4. maddesindeki bazı bentleri aşağıda belirtilmiştir. Bu belirtilen bentlerdeki hükümlerde netlik bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu hükümlerden bazılarının daha net tanımlarla belirtilmesi gerekmektedir.

e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

⁸⁸ **Rtük Yerel Lehçeler İçin Çalışma Başlattı**, <http://www.medyatava.com/haber.asp?id=49676>, 12 Ocak 2009

Bu ve benzeri bir çok hükümde netlik yoktur. O yüzden konunun başında da belirttiğimiz gibi tüm boşluklardan faydalanmak çok da zor değildir. Örneğin Türk Aile yapısı derken tam olarak neyin vurgulandığı belirtilmemiştir. Bir yayının Türk aile yapısına aykırı olması neye göre saptanmaktadır. Maalesef bu ve benzeri hükümler istenilen yöne kolayca çekilebilmektedir. Öyle ki birçok siyasal görüşün bakış açısına göre bile Türk aile yapısı kavramı değişmektedir. Buna mukabilde zaten bu hükümlerin değiştiğini gözlemekteyiz.

h) Türkçe'nin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması.

Bu madde uzun süre hedefini şaşırdı. Türkiye'de bir çok şive ile konuşan yöresel insanlar bulunmaktadır. Geniş bir kültür mozağine sahip olan Türkiye'de yapılan gerek show gerekse dizi gibi yapımlarda sıkça şiveye başvurulur. RTÜK'e göre önceleri şive kullanmakta Türkçe'nin kurallarını bozmaya yönelikti. Uzun süre izlediğimiz programlarda taklit yapan programcılar kullandıkları dilin şive olduğunu belirtmek zorunda kaldılar. Dil kullanımının aykırılığına ilişkin son uyarılar da özellikle komedi dizilerine uygulanmaya çalışılsa da bu karar da tam uygulanamamaktadır. Nedeni ise, yine daha öncede belirttiğimiz gibi hükümlerin net olmamalarıdır.

n) Siyasi partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması.

Oldukça önemli olan bu kararın, ne kadar uygulandığı da tartışma konusudur. Seçim öncesi özellikle siyasi parti haberlerinin yoğun olduğu dönemlerde hiç şüphesiz ki iktidar partisinin haberlerinin daha çok yapılması, ilgili bu kanunu yürürlüğe sokmamaktadır. Ancak bundan 2 dönem önce yapılan seçimlerde Cem Cengiz Uzan'ın sahibi olduğu kanal da yine sahibi olduğu Genç Parti'nin haberlerinin bültende eşitliği bozduğu gerekçesiyle kanal ağır yaralar

almıştır. Partinin genel ideolojisinin dönemin iktidarına çok sert bir şekilde tavrı alması da büyük bir paniğe yol açmıştır. Bu netice sonucunda karar hemen devreye girerek gereği yerine getirmiş ve kanal susturulmuştur. Böylelikle RTÜK'e olan güven bir kez daha sarsılmıştır.

t) Yayınların müstehcen olmaması.

Bu karar da yine açıkça belirtilmemiştir. Müstehcenlik göreceli bir kavramdır. Yine her görüşe göre şekillendirilebilecek olan bu karar yayıncıları oldukça zor duruma düşürmüştür. Bu kuralı delmemek için yetkililer mozaik tekniğini de kullanmaktadırlar. Ancak dediğimiz gibi madde subjektif değerler taşıdığından her kanal da farklı uygulamalar gerçekleştirmiştir ve böylelikle istenilen hedefe ulaşamamıştır.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması.

Gelecek nesiller açısından son derece önemli olan bu karar hakkında RTÜK oldukça başarılı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın adı akıllı işaretlerdir.

1.3.4.4. Akıllı İşaretler Nedir?

“Akıllı İşaretler, televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemidir. Bu sistem, televizyon yayıncılarının, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Programların içeriğini ve yaş grupları da şu şekilde belirtilmiştir.”⁸⁹

1) “Programın olası zararlı içeriği: Zararlı etkileri olabilecek içerik alanları; şiddet ve korku, cinsellik ve örnek oluşturabilecek olumsuz davranışlar

⁸⁹ Akıllı İşaretler, <http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/index.jsp>, 1 aralık 2008

(ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba konuşma / küfür) olarak belirlenmiştir.”

2) “Programın hangi yaş grubuna uygun olduğu: Programlardan etkilenme düzeylerine göre yaş grupları, Tüm izleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş olmak üzere dört grupta ele alınmıştır.”

Yurt dışında özellikle Fransa’da daha disiplinli uygulanan bu kurallar sayesinde çocukların ve gençlerin ekranlardan zarar görmesi engellenmiştir. İlgili yaştaki bireylerin konumuna uygun programlar uygun saatlerde yayınlanarak bir nevide olsa zarar görme şansı düşürülmüştür. Örneğin cinsel unsurlar ve şiddet içeren programlar 23.00 ten sonra yayınırken ailecek izlenebilen programlar daha erken saatlerde yayınlanarak hedef kitle daha ayrıntılı seçilmiş oluyor.

1.3.4.5. Uyarı, Durdurma, İptal

İlgili yasa 3984 Sayılı Yasa'nın 6. bölümünde düzenlenmiştir.

MADDE 33- Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, yayın ilkelerine ve bu kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır veya aynı yayın kuşağında açık şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlale konu olan programın yayını, bir ila on iki kez arasında durdurulur. Bu süre içinde programın yapımcısı ve varsa sunucusu hiçbir ad altında başka bir program yapamaz. Yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurul’ca hazırlattırılacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlaki gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programlar yayınlanır.

Aykırılığın tekrarı halinde;

a) Ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara, ihlalin ağırlığına göre, 250 bin Türk Lirası'ndan az olmamak kaydıyla 500 bin Türk Lirasına kadar,

b) Yerel, bölgesel ve kablo ortamından yayın yapan kuruluşlara;

c) Kapsadığı yayın alanı itibariyle çeşitli miktarlarda para cezası verilmektedir.

Radio yayınları için yukarıdaki miktarların yarısı kadar, idari para cezası verilir.

İhlalin, ihlal tarihinden itibaren, takip eden bir yıl içinde tekrarı hâlinde bu idari para cezaları yarı oranında artırılır. İhlalin, ihlal tarihinden itibaren takip eden bir yıl içinde ikinci kez tekrarında ihlalin ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur.

4. maddenin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılması halinde uyarı yapılmaz ve yayın kuruluşunun yayını bir ay durdurulur. İhlalin tekrarı halinde yayın süresiz olarak durdurulur ve yayın lisans izni iptal edilir.

Bu kural hiç şüphesiz ki RTÜK'ün en çok tartışılan kurallarındandır. Büyük bir değişime uğrayan yasa, zamanında ülkeye televizyon ve radyo alanına resmen sansür uygulamıştır. Kural ihlalinde yayınların 1 günden 30 güne kadar kapandığı bir dönem yaşayan Türkiye'de yine bu karar bir çok çıkar grubunca istenilen yöne çekilmiştir. Yine Uzan döneminden bir örnek bu geri kalmış sansür zihniyeti kendini ifade edecektir.

Çok sesliliğin önünün kesilmesi sadece hiç şüphesiz televizyon alanında değildir, birçok kurum ve kuruluşça düzeni desteklemek artık çok olağan gelmektedir. Düzene farklı bir ses getirmek isteyen ve üstelik TV alanında büyük bir adımı atan Uzan ailesi parti kurup ülkede ses getirince bir önlem alınması gerekti. Star grubu kanalları zamanında diğer kanallar kadar ceza alan kanalken birden karanlık günler yaşamaya başladı. 5 gün, 7 gün, 10 gün derken bir gün Star televizyonunda yayınıımız 30 gün süreyle kapalıdır yazısıyla karşılaştık. 2003

Temmuz’unda uygulanan bu sansür Türk televizyon tarihinde unutulmayacak bir lekedir.

Star, yaygın bir iktisadi krizi tetikleme yönündeki ilk haberini 5 Temmuz Cumartesi manşetten verdi... Başbakan Tayyip Erdoğan'ın dokunulmazlığının ele alındığı manşetin spotuna yerleştirilen "kriz başladı" kelimeleri, harekâtın işaret fişeği idi... O cümlelerin tamamı şöyleydi:⁹⁰

"Hukuktan kaçan Tayyip (...) Cem Uzan'ı yok etmek için topyekûn taarruza geçti. Devlete tek kuruluş borcu olmayan Uzan Ailesi'ne ait ÇEAŞ ve Kepez'i işgal etti. Uzan Grubu'na ait televizyonları 30'ar gün kapattı. Genç Parti mitinglerini yasaklattı. En son, İmar Bankası'na el koydu. Ve ekonomik krizi başlattı..."

Yıllarca süren tepkilerden sonra yenilenen bu kararla birlikte artık kanalı kapatmak tarihe geçerken bunun yerine uyarı alan ve ilgili ilkeyi ihlal eden yapımlar yerine reklamsız belgesel yayınlatılmaya başlandı. Olması gereken RTÜK’ün uyarılarda zarar vermeyi değil; onarmayı, sansürü değil; uyarmayı benimsemeliydi. En azından bunun bir adımı da değiştirilen bu kanun oldu ancak uygulaması da maalesef yine başarılı olamadı. Yayından kaldırılan programların yerine yayınlanan belgeseller maalesef tozlu raflardan çıkan son derece basit teknik düzenlemelerle yapılan neredeyse artık geçerliliğini yitirecek yapımlardı. RTÜK izleyenlerin ilgi ve beğenisini çekmekten uzak, bir anlamda sadece kanala ceza niteliği taşıyacak bir uygulama getirmiştir. Keşke bu öğreticilik anlamında daha verimli ilgi çekici, modern belgeseller sunulsa ve ekran başındaki izleyiciler cezalandırmak yerine ödüllendirilseler. Bu belgesellerin aslında çok büyük bir önemi vardır. Öyle ki belgesel izleme alışkanlığı az olan ülkemizde özellikle ana haber bültenlerinde verilen cezalarda konan belgeseller, uygulanan ilk zamanlarda

⁹⁰Star'dan Açık Kriz Manipülasyonu..., <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2003/temmuz/08/kronikmedya.html>, 12 Ekim 2008

şaşkınlıkla karşılanarak bu nedir diye merakla izlenmiş ancak daha öncede belirttiğimiz gibi son derece eski olan bu belgeseller daha sonra hiç ilgi görmemiştir.

1.3.4.6.Reklamlar ile İlgili Yasalar

Reklamların biçimi, sunuluşu, yerleştirilmesi ve belirli ürünlerin reklamları 3984 sayılı yasanın 19, 20, 21, 22 ve 23. maddelerde belirtilmiştir.

Madde 19 – Bütün reklamlar adil ve dürüst olacak,yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmayacak,çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak, çocukların özel duyguları göz önünde tutulacaktır.

Reklamcı, programların içeriğine herhangi bir müdahalede bulunamaz.

Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini geçemeyecektir. Ancak, ürünlerin alımının, satımının, kiralanmasının veya hizmetlerin topluma doğrudan sunulmasını sağlamak üzere bu oran spot reklamların % 15'ini aşmaması kaydıyla % 20'ye çıkarılabilir. Bir saatlik yayın içerisinde spot reklamlara ayrılan süre % 20'yi aşamaz.

Ürünlerin alımını, satımını, kiralanmasını veya hizmetleri halka doğrudan sunan türdeki reklamların yayını günde bir saati geçemez.

Madde 21 – Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) süreleri kırk beş dakikadan fazla olması halinde, her kırk beş dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırk beş dakikadan fazla ise kırk beş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir.

Hiçbir dini tören yayınına reklam alınamaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları otuz dakikadan kısa oldukları takdirde reklamlarla kesilemezler.

Yukarıda reklamlarla ilgili kararların bir kısmı verilmiştir. Üst Kurulun çıkardığı yönetmelikler içerisinde Üst Kurul için en önemli alan aslında bu kısımlardır. Bu yasanın zamanında hemen çıkarılmasının öncelikle nedeni Üst Kurula ödenecek reklam ödentileri ile ilgili düzenlemelerin yapılmasıydı. Bunun altında yatan en büyük neden ise mali özerkliğini sağlamasıdır. Belirtilmelidir ki Televizyon Sözleşmesinde, 2954 Sayılı yasada ve TRT Reklam Yönetmeliği'nde yeterli düzenleyici maddeler bulunmamaktaydı.

1.3.4.7. RTÜK Tarafından Yapılan Düzenlemeler

3984 sayılı yasa adından da anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki tüm radyo ve televizyonlarını düzenlemek üzere çıkarılmıştır. 4 Kasım 1993'te TBMM'nde kabul edilen Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nde yer alan ilkelere uyum sağlayan maddelerde eklenmiştir.

Yayınların içeriği ile ilgili olarak getirilen bir diğer düzenleme, yayınlarda belli oranlarda haber, eğitim ve kültür yayınlarına yer verilmesi ve yerli yapımların ağırlıklı olmasıdır. Yeni yasanın ayrıntılı olarak düzenlediği bir başka yayın türü reklam yayınları ile ilgilidir. Yasanın maddelerinde yer alan bu düzenlemeler de, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ile TRT Reklam Esasları'ndan örnek alınarak oldukça ayrıntılı yer verilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yasanın, gecikmiş bir yasa olarak radyo ve televizyon yayınlarını en iyi şekilde düzenleyen bir yasa niteliğinde olmadığı söylenebilir. Ancak elektronik yayıncılıkta hukuk düzeninin alt üst olduğu bir zamanda çıkması gereken bir yasadır. Kimi maddeleri devlet elinde radyo ve televizyon yayınları alışkanlığı ile hazırlanmıştır. Bu durum o kadar açıktır ki; yasanın yayınlarla ilgili birçok maddesi devlet elinde olan TRT yayınları içinde

öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Bunun yanında yasa'nın boşlukta bıraktığı TRT'nin durumu ile ilgili düzenlemeler de vardır. TRT, Anayasa'nın 133. maddesinde yapılan değişiklik çerçevesinde "özerk" olarak tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, radyo ve televizyon yayınları konusunda 1993 yılında başlayan 1994 yılında sonuçlanan önemli yasal düzenlemeler ve bunlarla ilgili uygulamalar ve bu uygulamalara ilişkin olarak yapılan yönetmelik çalışmaları, Türk yayıncılık tarihine damgasını vuracak tarihsel çalışmalardır. Ancak, hukuk kurallarının uygulanması insan çabasını

gerektirir. Bu yönü ile yasal düzenlemeleri uygulamakla yetkili ve sorumlu kurum ve kuruluşların, bu konuda ki tutum ve davranışları önem kazanmaktadır.

1.3.4.8. Türkiye ve RTÜK

Ülkemizde radyo ve televizyon yayınlarında 80'li yılların sonlarında başlayan ve geçen birkaç yıla kadar süren kaos ve başıbozukluk, 20 Nisan 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile 1 Mayıs 1994 tarihinde uluslararası düzeyde yürürlüğe giren "Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi" ile yeni bir döneme girmiştir.

"Yurt dışından uydu ile gelen yabancı ülke televizyon yayınlarının çanak antenle izlenmesi ile ortaya çıkan kaos durumu 1991 yılında Magic Box adlı bir firmanın Lihtenstein'dan Türkiye'ye yönelik Türkçe yayın yapan "İnter Star" televizyon yayınının başlaması ile çarpıcı olarak gündeme oturan özel TV'ler program ve frekans karmaşası yaratmıştır."

"Metin Toker'in dediği gibi "Bizim gibi ağır ol da, Molla desinler" anlayışından "Konuş konuş ki varlığını duysunlar" telakkisine gelmiş bir toplumda birey-medya ilişkileri uygar demokratik ülkelerde normal sayılan bir düzeye kavuşur mu?"⁹¹ sorusu ile pasif bir çember içinde olan; RTÜK 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'nın en önemli maddeleri ile oluşmuştur.

"Radyo ve Televizyon yayınlarının yapısını, frekanslarını, işleyişini ve denetimini düzenleyen bir birim olarak kurulması öngörülen Radyo-Televizyon Üst Kurulu, 2954 sayılı TRT yasasında yer alan Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun yerine, onun bir kısım yetkilerini alarak ancak ondan çok daha güçlü ve özerk yapıdadır. Kurulun, "Türk yayıncılık tarihinde ilk kez 5'i iktidar partisi ya da partileri, 4'ü ise ana muhalefet partisinin göstereceği iki katı üye arasından TBMM'ce seçilecek 9 üyeden oluşması öngörülmüştü."⁹²ancak 3984 sayılı kanun Madde 6- (Değişik: 24/6/2005-5373/1 md.) Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu veya özel kuruluşlarda en az on yıl görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşur."

"Üst Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üyelerin görev süresinin bitiminden iki ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması halinde ise, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise tatilin bitiminden itibaren bir ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasî parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasî parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasî parti gruplarının halihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır. Üyeliklerdeki boşalma sebebiyle yapılan seçimlerde seçilen üyeler, yerine seçildikleri üyelerin görev süresini tamamlar" olarak değiştirilmiştir.

Üst Kurul, pek çok yabancı ve özellikle Avrupa yayıncılığında varolan kurallara benzerlik göstermektedir. Kurulun varlığı ve yetkileri çok önemli

⁹¹ Aysel Aziz, **Radyo ve Televizyonda Yeni Düzenlemeler**, İletişim Araştırma Yayınevi (İLAD), Ankara: 1995, s. 45

⁹² Milliyet Gazetesi, 11 Nisan 1996, s.6

olmakla birlikte, bu kurulun oluşturulma yetkisinin TBMM'ye verilmesi eleştiriye maruz kalmıştır.

RTÜK'ü oluşturan üyelerin, yasa ile kendilerine verilen hak ve görevleri "özerk" yapının gereklerine uygun olarak kullanmaları gerekmektedir. Bunun yanında özerkliğin güvencesi olan mali özerkliği sağlamak üzere frekans tahsisi yapılan özel kanalların reklam gelirlerinden kesilecek ödentilerde şimdiye kadar uygulanmayan yeni bir düzenlemedir. Bu açıdan bakılınca Üst Kurul'un meclis ve siyasal iktidar ile ilişkisi fazla kalmamış gibi görünse de tam anlamıyla da böyle olmamıştır.

Yeni yasanın ayrıntılı olarak düzenlediği bir başka yayın türü reklam yayınları ile ilgilidir. Yasanın maddelerinde yer alan düzenlemelerde Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ile TRT Reklam Esasları'ndan örnek alınarak oldukça ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir."⁹³

Günümüz medyasının gerek işleyiş ve gerekse örgütlenme açısından demokratik bir toplumun gereksinimlerine yanıt veremediği açıktır. Demokratik sistemin hem yerleşebilmesi ve hem de sorunsuz bir biçimde işleyişinin sağlanabilmesi için medyanın da demokratikleşmesi ve demokratik sistemin istemlerine göre yayın verebilecek şekilde yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Bu yönde bir sistemin medya sektörünü eline geçirmiş bulunan sermaye sınıfı tarafından hoş karşılanmayacağı gerçektir. Ancak küçük bir azınlığın çıkarlarını en çoklaştırmaya yarayan bir sistem yerine, çoğunluğun arzularına ve beklentilerine daha iyi yanıt verebilecek ve izleyicileri birer tüketici olarak görmeyecek bir sistemin sağlıklı işleyen bir demokrasi için gerekli olduğunu belirtmek gerekmektedir.

⁹³ Sabah Gazetesi, 7 Temmuz 1995, s.4

2. GELİŞMİŞ BAZI ÜLKELERDE RADYO ve TELEVİZYON YAYINCILIĞI

2.1.AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

2.1.1. ABD'de Radyo ve Televizyon Yayincılığı

Amerika Birleşik Devletleri'nde radyo ve televizyon kuruluşlarının hükümetle ilişkileri yok denecek seviyededir. Radyo-televizyon istasyonlarının kurulup işletilmesi özel sektörün elindedir. Devlet sadece genel olarak teknik ve hukuki düzenlemeleri yapar. Kurallara uyan herkes radyo-televizyon istasyonu kurabilir ve yayın yapabilir.⁹⁴ Radyo-televizyon istasyonu kurulumu sistemi sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nde radyo-televizyon yayincılığı tamamen ticari bir nitelik taşımakta ve pek çok radyo-televizyon şirketi bulunmaktadır. ABD'de radyo ve televizyon işletmeciliği alanında ticari bir grubun tekeli yoktur denilse bile, büyük bir sermaye radyo-televizyon yayincılığında çok büyük bir etkiye sahiptir.

⁹⁴ Samaşık, a.g.e. s. 45

2.1.1.1 Radyo Yayıncılığı

Radyo dalgaları Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez denizcilikte kullanılmaya başlanmış olsa da, daha sonra görüyoruz ki amatör kişi ve kuruluşların elinde özel ya da kamusal amaçlarla yayıncılık yapılmış olup, üçüncü olarak da ticari amaçlarla kullanılmıştır. Bu gelişmenin sonunda özel ve kamusal radyo yayın ağları ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin sonucu olarak 20. yüzyılın başlarında radyo dalgalarını kullanarak mesaj göndermek denizcilikte kullanılmaya başlanmış, bilgi ya da uyarı maksadıyla bir gemiden diğerine, gemiden karaya ve karadan gemiye mesaj göndermek radyo dalgalarıyla yapılabilmektedir. Ancak bu konuda yazılı bir düzenleme bulunmadığı için, zaman zaman karışıklıklar olup ve yıllar sonra filmlere konu olacak Titanic faciası gibi kazalara neden olmuştur. Titanic batarken birkaç mil ötesinde seyreden bir geminin uzun mesafe telsizini faciadan on beş dakika önce kapatmış olması bu iletişim aracının gelişigüzel kullanıldığını ortaya koymuştur. Titanic olayı, Radyo Kanunu'nun (Radio Act) çıkarılmasına neden olmuş, buna göre tüm gemilerin telsiz cihazlarının 24 saat ruhsatlı kişilerin denetiminde açık tutulması zorunluluğu getirilmiştir.⁹⁵

Ayrıca 13 Ağustos 1912 tarihli Radyo Kanunu'na dayanarak, elektromanyetik dalgaları kullanarak yayın yapma hakkını ruhsata bağlamış ve bu konuda Ticaret Bakanlığı'na yetki vermiştir. Ancak bakanlığın yetkilerinin sınırlı olması sonucunda olağanüstü haller dışında, telsiz/ radyo üzerinde yaptırım yetkisi olmaması bazı sorunlara ve karmaşalara neden olmuş, girişimciler arasında da büyük bir ruhsat savaşının başlamasına yol açmıştır. Kanunun olağanüstü hallerde yönetimin radyo istasyonlarına el koyabileceğini ve gerekirse kapatılabileceğini içeren hükmünden 1. Dünya Savaşı sırasında bir hayli yararlanılmıştır.⁹⁶

1. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan radyo yayıncılığı hızla gelişmiş, hemen hemen düzensiz olan radyo yayınları, dinleyicilerin meraklarını uyandırmak amacıyla yönelik yayınlar yapmışlardır. İstasyonlar güçlerini hiçbir

⁹⁵ Ali Balabanlar, *Uydu Yayın Teknolojisinin Boyutları ve Türkiye'de Radyo Televizyon Yayınlarındaki Devlet Tekelinin Kalkması*, Doktora Tezi, M.Ü. SBE. İstanbul: 1996, s. 2

⁹⁶ Samaşık, a.g.e., s.47

sınırlamaya tabi olmadan artırmışlar, frekans değiştirmişler, kendilerine uygun yayın saatleri saptamışlar ve istedikleri programları yayınlamışlardır.⁹⁷

1919 ve 1927 yılları arasında çok sayıda kurum ve kuruluş desteği ile finanse edilen radyolar özgür, gelişigüzel yayın yapmaya başlamışlardır. 1920 yılında düzenli yayın yapan tek istasyon KDKA adlı radyo” iken, bu sayı 1921 yılında 47’ye, 1922 yılının Mayıs ayında 29’a, aynı yılın Aralık ayında 392’ye ulaşmıştır. Radyo programlarının yayın içeriklerine bakıldığında genellikle mağazalardan alınan plaklarla hazırlanan müzik programlarının oluşturduğunu görüyoruz. Bunun sonucunda radyo yayınlarının hiçbiri ticari amaç gütmüyordu. Ancak halka mesaj yayınlamak isteyenler olursa, ücretini ödemek koşuluyla AT & T tarafından işletilen bir istasyondan birkaç dakikalık bir yayın yapabiliyordu. Bu da ticari radyonun başlamasının nedenlerinden sadece birisidir.⁹⁸

ABD’de 1927 yılında radyo yayıncılığında geline nokta ; 700 adet yayın yapan radyo istasyonuna ve yaklaşık 7 milyon radyo alıcısına sahip bir ülkeydi. Bu istasyonlar istedikleri frekansta, istediği şekilde yayın yapabiliyorlardı. Bu gidişattan hoşnut olmayan halk, başta ucuz eğlence programlarını, sürekli yayınlanan reklamları seyretmek istemezken, sanayiciler ve aydınlar da yayıncılıkta sürekli ve etkili bir düzenlemeye gidilmesini istediklerinin sinyallerini vermeye başlamışlardı. Aynı yıl çıkarılan bir yasa ile kurulan Federal Radyo Komisyonu (Federal Commission) yayın yapacak istasyonlara frekans dağıtımıyla görevlendirildi. 1927 tarihli Federal Radyo Kanunu açık bir şekilde şöyle ifade edilmiştir:⁹⁹

- Radyo kanalları kamu mülkiyetidir.

⁹⁷ a.g.e. s.47

⁹⁸ Balabanlar, a.g.e., s. 44

⁹⁹ Asım Ögütçü, *Gelişmiş Bazı Ülkelerde Radyo Televizyon Düzenlemeleri ve Türkiye’de Özel Televizyonların Yaratıldığı Hukuksal ve Teknolojik Sorunlar*, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. SBE 1993 s. 7

- Bu kanal ve frekanslarda yayın yapmaları için kendilerine lisans verilenlerin bu mülkiyetin kiracıları olarak kabul edileceklerdir.
- Lisans verilenlerin, bu kiralama sorumluluğunun bir parçası olarak kamu yararına hizmet etmelerinin beklendiğini belirtmektedir.

Bu yasa bize gösteriyor ki radyolar devlet tekiline alınmamış ve sadece kamu yararı adına bir takım maddeler ortaya sunmuştur. ABD özel yayıncılığı kısıtlanmayarak gelişmiş bir ülkenin kamu yararı adına tek seçeneğin devlet tekeli olmadığını benimsemiş ve benimsetmiştir.

Artık yasalar vardı. 1934 yılında kabul edilen İletişim Yasası (Communications Act) daha genel bir yasa olup, radyo ve televizyon yayınlarının gerçekleştirildiği ve sayıları sınırlı olan frekansların toplumda yaşayan herkese ait olduğunu açıklıyordu. Böylece toplum üyelerinin radyo ve televizyondan yararlanma haklarının bulunduğu temel hareket noktası olarak belirlenmekteydi. Bu yasaya dayanarak Federal İletişim Komisyonu "Federal Communications Commission(FCC)" kurulmuştur. FCC'ye yayınların düzenlenmesi ve denetimi görevi verilmiştir. FCC, ABD Kongresi'nin bir temsilcisi olarak kurulmuş olan bu komisyona önemli yetkiler verilmiştir. Bu yetkilerin içinde en önemlisi radyo ve televizyon yayınlarını denetleme göreviydi. FCC, Senatonun onayıyla ABD Başkanı tarafından atanan bir başkan ve dört üyeden oluşmaktaydı. Üyeler 5 yıl için seçilmişlerdi. Seçilen üyelerin uymaları gereken kurallar vardı. Bu komisyonun üyeleri radyo televizyon alanında faaliyet gösteren bir kuruluşla ilişki kuramayacaklardı. FCC'nin 3 önemli görevi vardır:¹⁰⁰

1. Yayın için frekans tahsislerini yapmak.

¹⁰⁰ Ögütçü, a.g.e., s. 8

2. Yayın türüne göre frekans bantlarını firmalara tahsis etmek, aynı bantta ya da yakın bantta yayın yapan diğer istasyonların birbirlerini karıştırmamasını, bozmasını önlemek.
3. Yayınların kurallara uygun olup olmadığını denetlemek, belirli dönemlerdeki yayınları izleyerek bu yayınlarda kamu yararı bulunup bulunmadığını tespit etmek.

Bu denetleme kurulu da yine özel yayıncılık adına herhangi bir kısıtlama getirmeksizin daha çok frekans ayarlarını denetlemekte ve yayınların genelinde kamu yararını sağlamaktadır.

Haber ve spor programlarına orta dalgada yayın yapan istasyonlar daha çokken, FM bandında hakimiyet müzik programlarıdır. Düşünce ve ifade özgürlüğü ABD'de anayasa ile güvence altına alınmış olduğundan dolayı bazı istasyonlar bu özgürlüğe dayanarak aşırı siyasi veya dini görüşlere dayanan programlara de yer vermekteydiler. Bu sert görüşleri savunan ve 'şok jokey' olarak adlandırılan radyo sunucularının yadsınamayacak bir etkileri de göz ardı edilemez.¹⁰¹

Kamu yayıncılığı kısmen merkezi bütçeden alınan payla yürütülse de bağışta kabul ediliyor. Pek çok üniversite ve kolej de kendi yayın kuruluşları vardır. “Bugüne baktığımızda ise, Amerika Birleşik Devletleri genelinde, radyo yayını yapan yaklaşık 10 bin ticari radyo istasyonu var. Kentlerde her zevke, dile ve görüşe uygun bir radyo yayını bulmak mümkün.”¹⁰²

2.1.1.2. Televizyon Yayıncılığı

¹⁰¹ Ülke rehberi: Amerika Birleşik Devletleri,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_abd_rehber.shtml, 10 Eylül 2008

¹⁰² a.g.y.

1928’de Federal Radyo Komisyonu birkaç yayın istasyonunun televizyon yayınları denemeleri yaptığını rapor etmiştir. “Televizyon ilk kez 1930 yılında New York Tiyatrosu’nda Radio Corporation of America (RCA Corp.) tarafından sergilenmişti.” Ülkede televizyon istasyonlarına yönelik anketler yapılıyordu.1937’de yapılan anketlere göre deney yapan 17 adet televizyon istasyonu bulunmaktaydı. Artık ülkenin önemli devlet adamları, olayları, müzakereleri ekrandaydı. Televizyonda görülen ilk resmi görevli olan ABD Başkanı Franklin Roosovelt, 1939’da New York Dünya Fuar’ını açarken gösterildi. Aynı yıl bir kolej futbol takımı ile başka bir profesyonel futbol takımının maçı görüntülenmişti. 1940’ta ise parti kongrelerine yer verildi. John F. Kennedy ile Richard Nixon arasında yapılan görüşme de ilk müzakere yayınıydı.¹⁰³

Büyük televizyon istasyonları genelde kendi üretmedikleri programları, kendilerine ait olmayan televizyon istasyonlarına, kendilerine ait olmayan telekomünikasyon firmalarının uyduları, kablolu örgütleri ya da hertz dalgalarına dayalı yayın şebekeleri ile dağıtırlar. Bu büyük televizyon istasyonlarının gerçek gücü aracılığa dayanır. Bunlar yayın sürelerinin belirli bir bölümünde kendilerine bağlı olan yerel istasyonlarla büyük bir şebeke (Network) oluşturarak ulusal yayın yaparlar.¹⁰⁴

Büyük yayın şebekelerinin esası programcılığa dayanır. Büyük yayın şebekelerinin kuruluşları, anlaşma sağlanmış istasyonlara reklam gelirlerini arttıracak çok çeşit programlar önerir. Bu programlar; haber programları, diziler, stüdyo komedilerinden soap-opera, talk show’a kadar çeşitlilik gösterebilir.¹⁰⁵

Büyük televizyon istasyonlarına bağlı yerel istasyonların yayın akışı, günün önemli bir bölümünü kendi hazırladıkları program ve haber yayınları kapsarken, günün belirli saatlerinde ise ana şirkete bağlanırlar, örnek vermek gerekirse; genel haber bültenini büyük televizyon istasyonlarından almaktadırlar. Buna bağlı olarak yerel televizyon istasyonları büyük televizyon istasyonlarına ortalama iki yıllık sözleşmelerle bağlanırlar. Bunun dışında Bağımsız Yerel

¹⁰³ Kapurtu, a.g.e., s. 75

¹⁰⁴ Ögütçü, a.g.e., s. 8

¹⁰⁵ Yasemin G. İnceoğlu, **Uluslar Arası Medya**, Der Yayınları, İstanbul: 2004, s.95

İstasyonlar ise aynı yerel gazeteler gibi sadece kendi şehirlerinde, o kentte yaşanan olaylara yönelik belirli konular üzerinde yayın yapmaktadırlar. Bazıları spor, bazıları müzik, bazıları dinsel konuları ele alırken, bazıları da yayın yapan büyük televizyon istasyonlarının verdiği alternatif programları yayınlamaktadır.¹⁰⁶

Ülkenin genel yapısına bakıldığında tipik bir Amerikalı haftada beş gün, günde yedi saat çalışmaktadır. Bir kişi hafta içi günlerinde altı-yedi saat geçirdiği

boş zamanın çoğunu TV izleyerek geçirmektedir. Ünlü izlenme ölçüm şirketleri Nielsen ve Arbitron'un hesaplamalarına göre, her gün ortalama dört saat TV izlenmektedir. Ortalama olarak da TV yedi saat açık kalmaktadır. TV izleyicisi yaş, cinsiyet, gelir ve diğer toplumsal özelliklere göre farklılık göstermektedir. Spor programları istisna tutulursa, kadınlar erkeklere göre daha fazla TV izlemektedirler. Aşağıda da yaş gruplarının haftalık TV izleme saatleri belirtilmiştir.¹⁰⁷

- Dakikada 9.8 milyon kadın Dakikada 7.4 milyon erkek
- 5 yaş altında - haftada 26 saat
- 6-11 yaş altı - haftada 23 saat
- 12-17 yaş altı - haftada 22 saat
- 18-34 yaş altı - haftada 26.5 saat
- 35-54 yaş altı - haftada 30 saat
- 55 ve üzeri - haftada 39 saat
- yıllık geliri 30.000 dolar'ın altında olanlar- haftada 53 saat

¹⁰⁶ Öğütçü, a.g.e., s. 9

¹⁰⁷ İncoğlu, a.g.e., ss. 87-88

- yıllık geliri 60.000 dolar'ın üzerinde olanlar-48 saatin altında TV izlemektedirler.

Tüm dünyada olduğu gibi ABD'de de kadınlar komedi ve dram, erkekler ise spor programlarına daha çok ilgi göstermektedirler.

Kablolu televizyon ilk olarak CATV (Community Antenna Television) olarak 1940'lı yılların sonlarında faaliyetlerine başladı. Kablolu yayın ağının en hızlı geliştiği ülke olan ABD'de konutların büyük çoğunluğu kablolu sisteme bağlıdır. Şimdi ise ABD dünyanın en gelişmiş medyasına sahiptir. Amerikan yapımı dramlar, komedi programları, pembe diziler, animasyonlar ve filmlerin dünya geneline yayılan bir izleyici kitlesi vardır.¹⁰⁸

Televizyon Amerika'da en etkili medya koludur.Sektörde uzun yıllar hakimiyetine devam eden ABC, CBS ve NBC televizyonları, hakimiyetini uydu kanalları ve kablolu yayınların yaygınlaşmasına kadar sürdürür. Son dönemde ise ülkenin en çok izlenen yayın kuruluşları arasında Fox grubu da gösteriliyor.ABD'de televizyon programlarına bakıldığında programların çoğu zaman kısa ömürlü ve yüzeysel olduğu görülüyor. Reklamlar da yayın saatlerinde önemli bir dilimi oluşturuyor.Bunun yanı sıra bir programın ekranda kalıp kalamayacağını belirleyen etkenler; izlenme oranları ve reklam gelirleridir. Bu etkenlere bakıldığında fazla tutunamayan programlar kısa sürede yayından çekiliyor.¹⁰⁹

2.1.1.3.ABD' de Bir Türk Kanalı Örneği: Ebru TV

¹⁰⁸ Ülke rehberi: Amerika Birleşik Devletleri

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_abd_rehber.shtml, 10 Eylül 2008

¹⁰⁹ a.g.y.

“Amerika Birleşik Devletleri’nde yayın yapan ilk Türk televizyonu Ebru TV, seyircisine ‘merhaba’ dedi. İzleyenlerinin karşısına İngilizce olarak çıkan Ebru TV, Samanyolu Yayıncılık Hizmetleri Anonim Şirketi’nin ABD’deki girişimi olarak yayın hayatına atıldı. Merkezi New Jersey eyaletinde bulunan Ebru TV”¹¹⁰ majör diye adlandırılan popüler büyük bir kanalda ne tarz yayın yapılıyorsa tüm bu programlara haiz. 24 saat yayına başlayan kanallar İngilizce dublajlı olarak yayına sunuluyor.

Ebru TV, Fethullah Gülen’e bağlı bir gruptan geliyor.Bu yüzden muhafazakarlardan dolayı çok destekleniyor. İşte kanal müdürü Kalaç’ın kanal için aktardıkları: ¹¹¹

“Şüphesiz Amerika, dev medya şirketlerinin üssü bir ülke. Ama nasıl Zaman gibi gazeteler, Samanyolu gibi televizyonlar yola sessiz koyuldukları halde bugün Türkiye’de "alternatif medya" haline gelmişlerse; önümüzdeki çeyrek asır sonra Amerika’da, Afrika’da, Avrupa’da, Asya’da da yeni alternatifler insanların hüsnü kabulüne neden mazhar olmasın? Amerika gibi bir ülkede İngilizce televizyon kurmak cesaretini gösterenler, besbelli ki kendilerine güveniyorlar; fakat asıl dünyanın ortak insanî değerlere doğru gittiğine inanıyorlar.”

“Ebru TV artık ödüller almaya başlıyordu, 2008’de 3 ayrı dalda ödüle layık görüldü. ABD’nin prestijli televizyon ödüllerinden Telly Ödüllerinden ödülleri topladı. Kanal “Portraits” ve “World in Amerika” ödülünü aldı.”¹¹²

¹¹⁰ Samanyolu TV, ‘Ebru TV’ Adı ile ABD’de Uydudan Yayına Başladı, <http://www.uydu.info/samanyolu-tv-eburu-tv-adi-ile-abd-de-uydudan-yayina-basladi>, 15 Kasım 2008

¹¹¹ Gülen Cemaatinin ABD’deki Yeni Kanalı Ebru TV’nin Yayın Politikası Nasıl Olacak? <http://www.medyafaresi.com/?hid=2176&cid=3>, 3 Ekim 2009

¹¹² a.g.y.

İlki 1978 yılında yapılan yarışmada daha önce ödül almış bazı kanal ve yapım şirketleri arasında History Channel, NBC Universal, Fox News Channel, PBS de bulunuyor.¹¹³

Ancak ABD'nin her anlamda çok farklı görüşlere yayın yapan kanalları olduğundan bahsetmiştik. Ebru TV daha çok Müslümanlara yayın yapan bir kanal farkı ise kurucusunun Türk olması ancak belirtmekte fayda var ki Müslümanlara yönelik ilk kanal Ebru TV değildir.

“ABD'de yaşayan Müslümanlara yönelik kurulan ilk televizyon kanalı "Bridges TV"nin, yayına başladığı 30 Kasım 2004 tarihinden itibaren büyük ilgi görmüştür. Bridges TV'nin amacını, Müslüman Amerikalılar ile toplumun geriye kalan büyük kesimi arasında dostluk ve anlayışı geliştirmektir. Bridges TV'de haber, aktüalite ve röportaj programlarının yanı sıra, İslam tarihi, yemek kültürü ve eğitim konularında da yayınlar yapılıyor ve Müslüman ülkelerde çekilmiş çeşitli filmler gösteriliyor.”¹¹⁴

2.1.1.4. ABD 'deki Medya Tekelleşmesi

Televizyonculuk radyoculuğa oranla çok daha büyük maliyetli bir iştir. Los Angeles veya New York gibi büyük pazarlarda normal bir TV istasyonunun yıllık işletme bütçesi yirmi milyon doları buluyor. Bu maliyet içinde en büyük paya ise yıllık bütçenin %40'ını oluşturan programcılık sahiptir.¹¹⁵

ABD'de medya tekelleşmesi gerçekten inanılmaz boyutlara varmıştır. Bu ülkedeki belli başlı medya tekellerini şöyle sıralayabiliriz:¹¹⁶

¹¹³ **Ebru TV 3 Ayrı Dalda Ödüle Layık Görüldü**, <http://www.zekiturk.com/yurttan-haberler/14111-ebru-tv-3-ayri-dalda-odule-layik-goruldu.html>, 1 Aralık 2008

¹¹⁴ **ABD'de İslam TV** <http://www.gurbetport.com/site/modules.php?name=News&file=articleNew&sid=6486&flag=haberDevam>, 12 Kasım 2008

¹¹⁵ İnceoğlu, a.g.e., s, 95

¹¹⁶ **ABD, Medya ve Üniversite Sistemi**, <http://www.urundergisi.com/makaleler.php?ID=224>, 2 Aralık 2008

1. General Electric Şirketi: Bu grup, medya alanında da büyük bir güçtür. ABD'deki üç dev televizyon imparatorluğunun şu sıralarda birincisi olan NBC Televizyon Şebekesi, General Electric şirketinin bir koludur. General Electric Şirketi, Dow Jones Şirketi'yle ortaklaşa, ekonomi haberleri ağırlıklı CNBC şebekesinin sahibi olduğu gibi, dünyanın en büyük bilgisayar yazılım şirketi Microsoft'la ortaklaşa MSNBC kablolu haber kanalı ve internet haber sitesinin de sahibidir.

2. Viacom Şirketi: Viacom, ABD'nin ikinci dev televizyon imparatorluğu olan CBS televizyon şebekesinin sahibidir. Bu medya şirketi, ünlü müzik kanalı MTV'nin de sahibidir. Hollywood'un önde gelen film yapım ve dağıtım şirketlerinden Paramount Pictures, Viacom'a aittir. Ünlü yayınevi Simon&Schuster, The Free Press, Pocket Books, Scribner de bu grubun içinde yer alıyor. Video, DVD ve video oyunları alanının önde gelen şirketi Blockbuster de Viacom'a bağlı bir şirkettir. Viacom'un radyo birimi Infinity Broadcasting 185 radyo istasyonuna sahiptir.

3. Walt Disney Şirketi: ABD'nin üçüncü dev televizyon imparatorluğu olan ABC Televizyon Şebekesi, Walt Disney şirketinin bir koludur. Walt Disney Grubu, Hollywood'un önde gelen yapımcılarından Hollywood Pictures, Miramax Films ve Touchstone Pictures'ın sahibi olarak sinema alanında da büyük bir tekeldir.

4. News Şirketi: ABD'nin dört numaralı televizyon şebekesi Fox TV, aşırı sağcı medya patronu Rupert Murdoch'a ait News Corporation grubunun bir koludur. Sinemacılığın büyüklerinden Twentieth Century Fox da News Şirketi'ne aittir. Ünlü Harper Collins yayınevi ile bu yayınevinin İncil ve Hristiyanlık kitapları yayınında uzman kolu Zondervan da bu grubun içinde yer alıyor. Los Angeles Dodgers beyzbol takımı, News Şirketi'nin elinde bulunuyor. İngiltere'deki Sky TV de şirkete aittir.

Yine yukarıdaki bahsettiğimiz tekeller kadar önemli olan diğer şirket ve gruplar ise şöyledir:

5. AOL Time Warner Şirketler Grubu
6. Gannett Şirketi
7. Tribune Şirketi
8. Advance Publications, Inc Şirketi.
9. Knight Ridder, Inc. Şirketi
10. Cox Enterprises, Inc. Şirketi
11. Hearst Şirketi
12. The New York Times Şirketi
13. The Washington Post Şirketi
14. Dow Jones Şirketi
15. McGraw-Hill Companies, Inc. Grubu
16. The Reader's Digest Association, Inc. Grubu
17. The E. W. Scripps Şirketi.
18. Mort Zuckerman Grubu
19. Ralph Roberts ve Brian Roberts'in Comcast Şirketi
20. The McClatchy Şirketi

Tüm dünyada adından sıkça söz ettiren birçok gazete, kanal, film gibi iletişim alanlarındaki sektörler bu medya tekellerinden çıkmaktadır.

2.1.2. ABD'de Yayıncılıkla İlgili Yeni Düzenlemeler

Radyo-televizyon yayıncılığı Amerika Birleşik Devletleri'nde her ne kadar özel sektör tarafından yapılıyor olsa da bu yayınlarda kamu yararı ilkesine bağlıdırlar. Bu kamu yararı ilkenin bir sonucu olarak da radyo ve televizyon yayınları denetim altında tutulmaktadır. Bu denetim ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nde kitle haberleşmesinde egemen olan ilkeler, ABD Anayasası'nda bulunan, eşitlik, özgürlük, kişilerin ekonomik ve sosyal statülerini korumak ve kamu yararı ile kişilere bazı sorumluluklar yüklemek şeklinde belirtilebilir.¹¹⁷

ABD yönetimi yeni bir İletişim Yasası çıkarmak zorunda kalmıştır. Yasayı çıkarmanın nedenleri arasında; iletişim teknolojisindeki hızlı değişim, Amerikan toplumunda yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yapının farklılaşması, halkın istek ve ihtiyaçları gibi çeşitli nedenler, çocukların TV izleme saatlerinde yayınlanan programların yoğun bir şekilde şiddet içermesi sebep olmuştur. Kongre'de ortak noktada buluşan Cumhuriyetçiler hem de Demokratlar bu yasanın çıkarılması için işbirliği içerisinde olmuşlardır. 1934 yılında kabul edilen iletişim yasası, radyo ve televizyon yayınlarının gerçekleştirildiği ve sayıları sınırlı frekansların, toplumda yaşayan herkese ait olduğu fikrinden yola çıkmıştı.¹¹⁸

Kuruluş yıllarında "Trafik Polisliği" dışında bir işleve sahip olmayan FCC, daha sonra, 1940'lı yıllarda televizyon teknolojisinin gelişmesiyle ortaya çıkan aksaklıkları ve karmaşayı gidermek üzere daha aktif roller üstlendi.¹¹⁹

Çıkarılan yeni kanun Şubat 1955 yılında yürürlüğe girmiştir ve bu kanuna göre; kamu yararını bütün telekomünikasyon şirketlerinin birbirleri ile rekabetinde aramakta, FCC'nin bürokratik işlemlerini azaltarak, yeni iletişim düzenini eskisine göre daha ucuz, daha gelişmiş ve daha yaygın hale getirmeyi amaçlamaktadır. Yasa şu yenilikleri getirmektedir:¹²⁰

¹¹⁷ Hüseyin Avsallı, "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul: 1997, ss. 29-30

¹¹⁸ Balabanlar, a.g.e., s. 44

¹¹⁹ İnceoğlu, a.g.e., s.94

¹²⁰ Balabanlar, a.g.e., ss. 44-45

- FCC'nin denetim görevini sona erdirerek, eşitliği ve tarafsızlığı sağlayan bir kurum haline getirmek,
- İletişim sektörünün rekabete daha açık olmasını sağlamak,
- Kablolu televizyon ve telefon hizmeti veren kuruluşları yeni yatırımlara teşvik ederek tekelleşmeyi önlemek,
- ABD'nin tüm eyaletlerindeki okullara iletişim teknolojisini getirmek,
- Yeni iş imkanları sağlayarak işsizliği azaltmak,
- ABD ekonomisinin en hızlı büyüyen sektörü olan iletişim sektörünü, doğru politikalar kullanarak yönlendirmek,
- Yeni üretilen TV'lere eklenecek olan "V Chip"ler ile çocukların yoğun şiddet veya pornografi içeren sahneleri izlemesini önlemek,
- Açık, kesin ve anlaşılır kurallar koyarak bürokrasiyi azaltmak.
- Hiçbir şahıs ya da kurum herhangi bir radyo pazarında, radyo istasyonunun yarısından fazlasına sahip olamaz. Böylece önceden yürürlükte olan AM ya da FM istasyonlarının tümüne birden sahip olma imkanı kaldırılmıştır.
- Herhangi bir şahıs ya da kurumun sahip olduğu TV istasyonu, ülke çapında halkın %35'inin izleyebileceğinden fazla bir yayın alanına sahip olamaz.
- Açık bandın 6 Megahertzlik bölümü kullanılarak varolan analog programlarının yenilerinin dijital formatla verilmesine olanak sağlanacaktır.

- İletişim reformu, yayıncılığı kısıtlayan kanunları yürürlükten kaldırarak, modernize edecektir.
- Yasa, kablolu TV abonelerine hem fiyat hem de hizmet açısından daha uygun imkanlar sağlayacaktır.
- Yeni İletişim Yasası, bir çok federal fiyat kontrol merciini yürürlükten kaldırmaktadır.
- Yasaya aykırı olarak yapılan yayınlarda 100 bin dolara kadar para ya da hapis cezası gibi sert hükümler getirilmiştir.
- Yasa yerel telefon hizmetlerinde de tekelleşmeyi önlemektedir.

Yeni İletişim Yasası'na Ulusal Yayıncılar Birliği'nden büyük bir tepki geldi. Bazı yayıncılar tepkilerini ise, yasanın bir takım hükümlerini mahkemeye götürmek gibi çeşitli tehditlerde bulunarak gösterdiler. Kimi yorumcular, yasanın özellikle televizyon programlarında yoğun bir şekilde gösterilen şiddet ve seks dolu yayınların büyük bir kısmının kaldırılmasında önemli bir işleve sahip olacağı konusunda diretsede, genelde eleştiriler yasanın, ne fiyatların düşürülmesinde, ne tekelleşmenin önlenmesinde, ne de çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyecek yayınların önlenmesinde herhangi bir etkisinin olacağına inanmamaktadırlar.¹²¹

ABD hiç şüphesiz ki gelişmişlik oranlarına bakıldığında en üst sıralarda.. Durum böyle olunca da gelişmiş ülkelerin vazgeçilmez ilkelerinden biri olan düşünce ve fikir hürriyeti her alanda kendini göstermiştir. Bu alınan yeni kararlar neticesinde büyük karışıklıklar yaşanmış ve bu kararların düşünce ve fikir hürriyetini engellediği düşüncesi ortaya çıksa da destekleyenlerde olmuştur.

¹²¹ Balabanlar, a.g.e., ss. 44-45

2.2. FRANSA

2.2.1. Fransa'da Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

Fransa'da radyo-televizyon yayıncılığı ilk zamanlarından bu döneme kadar bir kamu hizmeti olarak kabul edilerek, günümüze gelinceye değin çok farklı uygulamalarla kendisini göstermiştir. Fransa'da devlet tekeli genelde hakim olmuştur.

Yayıncılık alanındaki devlet tekeli, özellikle 5. Cumhuriyet'in De Gaulle'ci hükümetleri kendi siyasal çıkarları yönünde çok net bir biçimde kullanmışlardır. Radyo ve televizyon sistemini çok etkili bir şekilde etkileyen bu tip yaklaşımların temel nedenlerinde ise, devletçi gelenek ve Jakoben Milliyetçiliği gibi kavramlar yer almaktadır. Devlet, o dönemde radyo ve televizyon alanında açık müdahalelerde bulunmuştur. Bu da, geleneksel olarak bölünmüş ve dağılmış Fransız toplumunda, ulus kavramının yerleştirilmesinde bir aracı olarak görülmüş ve bu tip nedenlerden dolayı da doğal karşılanmıştır.¹²²

2.2.1.1. Fransa'da Radyo Yayıncılığı

Yerel radyoların tarihçesinden biraz bahsedersek, telsiz telgrafın ilk zamanlarında büyük bilginlerin keşiflerinin söz konusu olduğu ve ardından bu olaylardan etkilenen istek ve coşku dolu amatörlerce uygulanmaya geçildiğini belirtmek doğru olur.¹²³

¹²² Bülent Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, İmge yayınları, Ankara: 1995, s. 30

¹²³ İnceoğlu, a.g.e, s.204

Fransa'da ilk düzenli radyo yayınları 1922'de başlamıştır. Hükümet, 24 Kasım 1923'te, sistemli yayın başladıktan bir sene sonra, konuyla ilgili bir yasa çıkararak özel istasyonlarının kurulabileceğini belirtiyordu. PTT, 1928 yılından 1941 yılına kadar radyo yayınlarını denetleme yetkisine sahipti. 1941'de Vichy Hükümeti döneminde özel radyolar kapatıldı. 1945 yılından sonra ise mevcut olan tüm özel radyo istasyonları kapatılmış durumdaydı. RTF (Radiodiffusion-Television France) adlı kurum devlet adına 1945 yılından sonra radyo yayıncılığını devam ettirmeye başladı fakat kurum kendinden bekleneni gerçekleştiremedi ve yayını propaganda aracı olarak kullandı.

Bunun üzerine L'ORTF'nin kurulması kaçınılmaz oldu ve görevi RTF'den devraldı. 1964 yılında kurulan L'ORTF 3 Temmuz 1972'de devlet tekelinin uygulayıcısı olarak kabul edildi. Halkın haber alma, kültür, eğitim ve eğlence ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan L'ORTF (L'Office Radiodiffusion-Television Française) devlet tekelinin 1974 yılına kadar uygulayıcısı oldu. Fransa'da yaşanan bu gelişmelerden dolayı devlet radyosu sağlam bir temele oturamadı.¹²⁴

1974'te ORTF dağıtıldı, ardından yerine yine devlet tarafından 7 özerk yayın kuruluşu kuruldu. Bunlardan Radio France radyo yayıncılığı için, TF 1, Antenna 2 ve FR3 de televizyon yayıncılığı için kurulan şirketlerdir. TDF ise yine vericileri denetlemek adına kurulmuştur. Devlet radyo ve televizyonlarının dışında, vericileri komşu ülkelerde bulunan Europe 1, RTL, Radio Monte Carlo, Sud Radio gibi karma radyolar da bulunmaktaydı. Fakat bu radyoların yayın anlayışı da, devlet radyosu France-İnter'inki gibiydi ve değişik seslerin susturulması amacı güdülerek yayın kısıtlanıyordu. Bu sebepler bir araya geldiğinde de Fransa'da özgür radyoların doğması kaçınılmaz oldu.¹²⁵

Bugün yayıncılık anlayışında çoğulculuğa dayalı bir sisteme sahip olan Fransa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1945'te tesis edilen radyo devlet tekeli 1981 yılına kadar devam ettirilmiştir. Bir kamu kurumu olan Fransız Radyo

¹²⁴ **Dünyada Alternatif Radyoculuk**, <http://ilef.ankara.edu.tr/radyo/yazi.php?yad=3711>, 15 Ekim 2008

¹²⁵ a.g.y.

Televizyon Kurumu'nun (RTF) 1949 Haziran'ında yayınları başlamıştır. 1959 yılında Enformasyon Bakanlığı'nın denetimine verilen RTF, çıkarılan bir yasa ile verici istasyonlarının kurulması, işletilmesi, programların yayınlanması ve üretilmesi ile kamu hizmeti yapan, sadece televizyon ruhsat ücreti ile finanse edilen bir yayın tekeli konumuna gelmiştir. Fransa'da radyo televizyon kurumunun tüzüğü 1959 yılından günümüze kadar sürekli tartışılıp, konuyla ilgili sık sık yenilikler yapılmış ve radyo televizyon düzenlemesiyle ilgili birçok yasa teklifi gündeme getirilmiştir. 1947–1989 tarihleri arasında toplam 24 yasa tasarısı önerilip üzerinde yorum yapılmıştır. 41 yıllık süreç içerisinde de 8 yasa ortaya çıkarılıp irdelenmiştir.¹²⁶

Cumhurbaşkanlığı'na sosyalist aday Mitterand'ın gelmesiyle Fransız yayıncılığında yeni bir döneme girilmiştir. Sosyalistler yayıncılığa 'görsel-işitsel iletişim' kavramı altında geniş bir açıdan bakarak, yayıncılık reformunu teknolojik modernizasyon ile bir araya getirmek istemişlerdir. Bununla beraber sosyalist programın yönetimde merkezden uzaklaşarak, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi hedefleri içine yayıncılığın yerelleşmesi de alınmıştır.¹²⁷

Bu arada reklamın yasaklanmasına rağmen, kurumlar bu yasağı zaman zaman ihlal ediyorlardı. Bunun sonucunda 23 Mayıs 1984'te bir yasa çıkarılarak reklam yasağı kaldırıldı. Bu durum karşılığında da reklam almayı kabul eden yayıncılar devlet yardımından mahrum bırakılacaklardı. Bu koşula rağmen, reklamı seçen radyolar büyük güç sahibi oldular. Yeni duruma uyum sağlayamayan küçük büyük birçok radyo bu geçiş döneminde kapanmak zorunda kaldı. Yeni yasanın yarattığı durumları şöyle sıralayabiliriz.¹²⁸

1. Radyolar ya ticari ortaklığı kabul edecekler ve devletten hiçbir yardım alamayacaklar.

¹²⁶ Ögütçü, a.g.e., s. 66

¹²⁷ Cem Pekman, *Televizyonda Özelleşme, Avrupa'da Yayıncılığın Değişim Süreci*, Beta Yayınları, İstanbul: 1997, s. 67

¹²⁸ *Dünyada Alternatif Radyoculuk*, a.g.y.

2. Dernek statüsünü koruyacaklar ve reklam yayınlamayacaklar.

3. Dernek statüsünü koruyarak sınırlı ölçülerde ilan alacaklar ama devletten değil kamu kurumlarından ve yerel yönetimlerden yardım alabileceklerdi. (Reklam gelirleri ise bütçenin %20'si ile sınırlandırılmıştı.)

Fransa'da yayın yapan bazı önemli yerel ve özel radyolar şöyledir:¹²⁹

- **NRJ Radyosu (Enerji Radyosu):** Ticaret ortaklığını seçerek büyük bir güç kazanmış, en çok dinleyiciye ve reklam gelirine sahip olan radyodur. Bu ortaklık türünü seçtikten sonra devlet radyoları ve karma radyolarla rekabet edebilecek duruma gelmiştir. Genelde müzik yayını ağırlıktadır. Nüfusu 200 binin üstünde ki 24 kente yayın yapan radyolardan oluşan bir şebeke kurmuştur. NRJ'ye üye radyo istasyonlarının sayısı 77'dir. NRJ bu radyolara programları uydu aracılığıyla dağıtır. Dinleyici grubu 15-34 yaş arasındadır.
- **Radio Soleil:** Paris'te yaşayan farklı milletlerden oluşan göçmenlerin sesi olan bu radyo, özel-yerel radyodan çok, "Communautaire Radios" topluluk radyosu özelliğini taşıyor. 1978'den beri yayınlarını sürdürüyor Radio Soleil'in haftalık yayın programı içerisinde Türkçe yayınlara da yer ayrılmıştır.
- **Dreyeckland Radyosu:** Dernek statüsünde olan ve Alsace'da kurulu beş radyonun birleşmesinden oluşan bir radyo örgütüdür. 1977 Haziran'ında Alsace bölgesinde nükleer santrallerin oluşumunu protesto etmek amacıyla kurulmuştur. Alsace bölgesinin kültürel kimliğine bağlı olarak, işçilerin ve tüketicilerin haklarını savunur. Yayınlar ücretsiz çalışan 250 kişinin katılımı ile yapılmaktadır.
- **Radio Nostalgie:** Kendisine bağlı 139 radyo istasyonu bulunmaktadır. Nüfusu 200 bin kişiyi geçen 24 şehirde yayın yapmaktadır.

¹²⁹ Dünyada Alternatif Radyoculuk, a.g.y.

Dinleyicilerinin yaşı 25-50 arasındadır. Radio Nostalgie, Paris'te Eyfel kulesinin tepesinde bulunan anteniyle yayını gerçekleştirilmektedir. Radio Nostalgie ağırlıklı olarak 1940'lı ve 1950'li yılların şarkılarını yayınlamaktadır.

Bunların yanı sıra Radio Gazelle (Ceylan Radyosu), Nanas Radioteuses (Kadınlar Radyosu), Radio Adolescents, Alligre Radyosu gibi daha çok sayıda etnik ve tematik önemli radyolarda vardır.

Günümüzde ise Fransa'nın yurtdışına yayın yapan kurumları önemli ağırlık oluşturuyor. Radio France International, dünyanın önde gelen yayın kuruluşları arasında gösterilebilir. Arapça yayın yapan Radio Monte Carlo Moyen Orient ,Orta Doğu ülkelerinde geniş dinleyici kitlesine sahip olmakla birlikte orta dalga ve FM bandında dinlenebiliyor.¹³⁰

2.2.1.2. Fransa'da Televizyon Yayıncılığı

Fransa'da televizyon yayıncılığında ilk denemeler 1931'de yapılmıştır. 1935'te biraz daha büyütülen televizyon yayın alanı, 1949 yılı Haziran ayında başlatılan Birinci Kanal (TF1) yayınlarıyla devamlılık kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlayan bu yıllarda halk, Amerika'da ki gibi, televizyonu genellikle kafelerde ve mağaza vitrinlerinde seyrediyordu. Çünkü televizyon alıcısı herkesin alamayacağı bir lükstü.¹³¹

İkinci kanal olarak A2 adı altında Antenna 2, Aralık 1963'te televizyon yayınına başladı ve televizyon Fransa'da yayılmaya başlamış oldu. Bunu 1972'de FR 3 adlı 3. Kanal takip etti. Bütün bu kanallar ORTF (Office de la Radiodiffision Television Française) adlı ticari bir kamu kuruluşunun denetimindeydi. Ancak bu kanalların tek bir kuruma bağlı olması bazı tartışmalara yol açıyordu. Bu

¹³⁰ **Ülke Rehberi: Fransa**, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_fransa_rehber.shtml, 1 Eylül 2008

¹³¹ Balabanlar, a.g.e., s. 68

tartışmalar, 1974'te ORTF'nin özgür ve çoğulcu bir yayıncılık için dağılmasıyla sonuçlandı. Kanallar, program üretiminde ve mali konularda özgür bir konuma geldiler. Bu da rekabetin başlamasına neden oldu.¹³²

1974'te yapılan düzenlemeyle, ORTF'nin yerine yayın hizmetleri birbirinden bağımsız ve farklı hukuki statülerde yedi kuruluş oluşturulmuştur. Bu kuruluşların üçü televizyon, biri radyo alanında program üreterek yayın yapacak, sermayeleri devletin olan ulusal şirketlerdi. Radio France radyo alanında görevli şirketti. Televizyon şirketleri ise Television Française 1 (TF 1), Antenne 2 (A2) ve France Repions (FR 3) kanallarıydı. Her biri bağımsız olan bu şirketlerin yayınlarını birbirleriyle rekabet ederek çoğulculuğu sağlayacak biçimde yapmaları istenmekteydi ve her birinin ayrı görevi bulunmaktaydı¹³³.

Zamanla gerçekleştirilen yeni yapılanma yayıncılık üzerindeki devlet egemenliğini ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı olan Valery Giscard d'Estaing, bu düzenlemeyle yayıncılık anlayışını siyasal baskılardan arındırmaya, çoğulcu ve tarafsız bir düzene kavuşturmayı hedef edinmiş ama girişimleri bir sonuca ulaşamamıştır. İş çevrelerinin, özel televizyonların kurulmasına yönelik taleplerine de olumlu yaklaşan Giscard d'Estaing'm bu yöndeki uğraşları muhalefetteki sol ile parlamentoda çoğunluğu sağlamış olan DeGaulle'cü koalisyon tarafından sekteye uğratılmıştır.¹³⁴

1982 yılında Fransa'da iletişim alanında bir dönüm noktası yaşanmıştır. Bu dönemde uygulanan reform sonucu özel televizyonlara yayın izni verilmeye başlandı. 29 Temmuz 1982 tarihli yasa sadece radyo televizyon yayınlarını değil tüm görsel-ışitsel iletişim alanını kapsamaktaydı. Yasanın birinci maddesinde görsel-ışitsel iletişimin özgür olduğu, ikinci maddesinde de iletişim imkanlarının özgür ve çoğulcu bir yapı ile bir hak olarak vatandaşlara sunulması zorunlu tutulmuştur. 1982 yasası, radyo televizyon alanında özel kuruluşlara olanak

¹³² Güngör, a.g.e., ss. 73-74

¹³³ Ögütçü, a.g.e., s. 66

¹³⁴ Pekman, a.g.e., s. 67

tanırken mevcut kamusal radyo televizyon kuruluşlarının 1974 yılındaki düzenlemeyle oluşturulan yapısına dokunulmadan mevcut haliyle bırakılmıştır.¹³⁵

1982 de Fransa’da ilk kez özel yayıncılığa izin verilmişti ancak 12 Nisan 1992 gününden itibaren Fransa’nın ilk Özel Televizyon Şebekesi La Cinq’in yayınına son vermiştir..Aslında, La Cinq göreve başladığı 1986 yılından beri büyük ekonomik problemler yaşamıştır. Şebeke 1992 yılının sonunda iflasının istenmesi sonucu son noktaya gelmiştir. Kanalin 600 kadar mensubu birkaç milyon frank yardım toplamış ve bir milyon kadar izleyicisi de bu kanalın kapanmasını engellemek için bir "Kurtarıcı Şirket" arayan ve imzalarını içeren başvuruda bulunmuşlardır. Buna rağmen La Cinq 12 Nisan'dan itibaren ekranlarına veda etmiştir.¹³⁶

Bu arada Tüm dünyada izlenmekte olan Fransızca yayın yapan uluslararası TV5 kanalının finansmanı Fransa dışında, Belçika, Kanada ve İsviçre tarafından da karşılanmaktadır. Ayrıca 2006 yılının sonunda Fransa dışına uydudan yayın yapan Canal France International 24 adlı bir kanal kuruldu. Bu kanal hem Fransızca hem de İngilizce olarak yayın yapmaktadır. Kanalin yöneticisi, amaçlarını 'Anglo Sakson dünyasından farklı bir bakış açısı sunmak' olarak ifade ediyor.¹³⁷

2004 yılında Fransa’da yapılan bir araştırmada Fransa’nın günümüzdeki TV yapısı incelenmiştir ve bu incelemeye göre dağılım aşağıda verilmiştir.¹³⁸

Fransa nüfusu: 58 027 300

Ev sahibi sayısı: 22 398 000

¹³⁵ Ögütçü, a.g.e., s. 14

¹³⁶ Inceoğlu, a.g.e. s.203

¹³⁷ Ülke Rehberi: Fransa, a.g.y.

¹³⁸ Inceoğlu, a.g.e., s. 206

Evlerdeki televizyon sayısı: 21 440 000

Toplam ev sayısına göre televizyonların oranı:% 96 (her 100 evden 96'sında bir televizyon alıcısı var)

TV Aksesuarlarının Dağılımı

Renkli TV:	% 98
Multiset:	% 33
Video:	% 36
Uzaktan kumanda:	% 88
Kablolu TV sahibi:	% 6 108 570
TV sahibi evlere oranı:	% 28

Mediametrie adındaki özel bir kuruluş izleyici ölçümlerini yapmaktadır. Üç medya kolu kuruluşun sahibidir: Televizyonlar, radyolar ve reklamcılar-ajanslar/reklam verenler. Pay ortakları, şirket statüsünde bir yönetimi kabul etmişlerdir. Televizyon istasyonları ve reklamcılarının %35, radyoların %30 payları bulunmaktadır. CESP adlı ayrı bir kuruluş ise üyelerinin isteği doğrultusunda Mediametrie'nin kalite kontrolünü ve bilgilerinin doğruluğunu denetlemektedir.¹³⁹

Rekabet halinde olan iki büyük dijital uydu yayını paketi işletmecisi var: CanalSatellite ve TPS. Fransa'da yayın yapan televizyon kanalları, Kuzey Afrika ülkelerinde de ek bir ücret ödenmeden uydu alıcısı ile takip edilebiliyor.¹⁴⁰

2.2.1.3. TF 1'İN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

¹³⁹ a.g.e., s. 208

¹⁴⁰ Ülke Rehberi: Fransa, a.g.y.

1986 yasası ile getirilen yeni düzenlemede en önemli reform kamu sektöründe birinci televizyon kanalı olan Television Française 1(TF 1)'in özelleştirilmesidir. Devlete ait bir kanalın özel kişilere satılması böylelikle dünyada ilk kez Fransa’da gerçekleşmiştir. ¹⁴¹

TF 1, Maliye Bakanlığı tarafından 5 Şubat 1987’de 4,5 milyar Frank'a satışa çıkarıldı. Bu özelleştirme aşamasında CNCL beklenmedik bir kararla, söz konusu kanalın, başını bir müteahhitlik firması olan Bourgues'un çektiği bir konsorsiyuma verildiğini bildirmiştir. Bu dönemde, özelleştirileceği açıklanan TF1 kanalını Hersant'ın almak istediği ve bu konuyla ilgili hükümete baskı yaptığı iddia edilmekteydi. Parlamento'daki on üyenin direkt ya da indirekt, Hersant'ın imparatorluğu ile bağlantılarının bulunması ve Hersant'ın kendisinin bir parlamenter olması Chirac'in bu konudaki kararını etkileyecek önemli bir neden olarak görülmekteydi. ¹⁴²

Buna rağmen, CNCL, beklenilenin aksine TF1'i, %50'sini Herve Bouygues'in liderliğindeki bir inşaat devinin de bağlı olduğu şirketler birliğine verdi. ¹⁴³ TF 1'in özelleştirilmesinde yabancıların %5 hissedenden fazla hisseye sahip olmalarının önlenmesi nedeniyle kalan hissenin %50'si, %10'u çalışanlar, %40'ı da halk olmak üzere dağıtılmıştır. ¹⁴⁴

2.2.1.4. CANAL PLUS: AVRUPA’NIN İLK PARALI KANALI

Paralı televizyon, kablo şebekesi aracılığıyla yayın yapan, abonelik ücreti karşılığında müşterilerine, reklamlarla kesilmeyen filmler ve programlar sunan bir uygulama olarak kendini gösterir. Bu uygulama Amerika’da 1975, Avrupa’da da 1983 yılında başlayarak yayınına devam etmiştir. ¹⁴⁵

¹⁴¹ Ögütçü, a.g.e., s. 15

¹⁴² Nilay Ulusoy , **Günümüzde Fransa’da Özel TV Yayıncılığı**, M.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2000, s. 48

¹⁴³ a.g.e., s. 95

¹⁴⁴ Ögütçü, a.g.e., s. 15

¹⁴⁵ Ulusoy, a.g.e., s. 96

1982'de dördüncü kanal kurma fikri sonucu, "Canal Plus" adında kültürel-eğitsel amaçlı alternatif bir televizyon kanalı kurma düşüncesi olumlu karşılanmamış, bunun yerine yeni kurulacak kanalın paralı bir televizyon kanalı olması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁶

Kasım 1984'te Canal Plus şifreli-ücretli olarak yayın hayatına başlamıştır. "Nulle" (Boş) adında, her teklife açık bir yayın anlayışını kabul eden ve uygulayan Canal Plus haber yayınlarına, sinema ve spor yayınlarından daha az yer vermektedir. Kanal sinema akışını kendisine temel alsa da ayrıca; flaş haberler, çizgi filmler, belgeseller, televizyon filmleri, kısa metrajlı filmler, rock konserleri, boğa güreşleri gibi farklı dallarda gösterimlere yer vererek izleyici kitlesini geliştirmeyi hedef almıştır.¹⁴⁷

Eylül 1989 yılında, Belçika'da "Canal Plus Belgique", İspanya'da da "Canal Plus Espagne" isimleriyle uydu yayıncılığını Fransa dışına çıkarmıştır. Nisan 1996'da dijital kalitede tematik kanallar paketini uydu aracılığıyla "Canal Sattelite" adında yayınlamış; yine aynı yıl itibariyle Hollanda ve Belçika'ya yönelik Flamanca yayın yapan "Canal Plus 1" ve "Canal Plus 2" ile uluslar arası izleyiciyi hedef alarak Eutelsat üzerinden yayın yapan "Canal Plus Horizons"u yayın hayatına sokarak toplam 8 milyon abone sayısına ulaşmayı başarmıştır.¹⁴⁸

Son yıllarda büyük başarılar elde eden Canal Plus, Avrupa hatta Afrika'ya da yayılarak yayın yelpazesini genişletmiştir. Yayın dışında alıcı imalatı (dekoder-uydu anteni), sinema-TV prodüksiyonları, spor kulüpleri finansmanı (örneğin Paris Saint-Germain Futbol Klübü) gibi alanlarda yatırım yapmaktadır. Son on yıldır çekilen filmlerin % 90'ının montajına Canal Plus stüdyosu sayesinde ev sahipliği yapmıştır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ a.g.e., s. 96

¹⁴⁷ a.g.e., s. 97

¹⁴⁸ a.g.e., s. 98

¹⁴⁹ a.g.e., s. 99

2.2.2 Fransa'da Radyo-Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesi ve Denetimi

Fransa'da radyo televizyon kurumunun statüsü 1959 yılından günümüze dek sürekli tartışılmış, çok sık yenilikler yapılmış ve radyo televizyon düzenlemesiyle ilgili bir çok yasa önerisi gündeme getirilmiştir. Savaş yıllarında yayıncılık tekeli devletin elindeydi. 31 Aralık 1945'te savaş bittikten hemen sonra meclis, ulusal bir yayıncılık ofisinin kurulması yolunda bir karar aldı. Ofis, Enformasyon Bakanlığı'na 14 yıla yakın bir süre bağlı olarak çalıştı. 1959'da yayınlanan bir kararname ile RTF(Radiodiffrusion-Television Française) adlı kamu kuruluşu kuruldu. Bu bir tekel kuruluşu idi, ek bir bütçesi vardı ve doğrudan bakanlığa bağlıydı.¹⁵⁰

27 Haziran 1964'te L'Office de Radiodiffusion-Television Française (ORTF) kurularak RTF'nin yerine geçmiştir. ORTF özerk, iktisadi ve ticari bir kamu kuruluşudur. 1964 reformu ile mali özerklik hakkına (kendi bütçesini yapabilmesi, bütçenin ön denetime tabi olmaması) sahip olmuştur. Halkın haber alma, kültür, eğitim ve eğlence ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan radyo televizyon tekeline sahip ORTF, kamu hizmeti görmesi nedeniyle Enformasyon Bakanlığı'na bağlıydı. Yönetim Kurulu en az 14, en çok 28 üyeden oluşmaktaydı. Üyelerin yarısı devlet temsilcileri, diğer yarısı ise dinleyiciler, izleyiciler, uzman kişiler, yazılı basında ve kurumda çalışanlar kişiler arasından seçilmekteydi. Yönetim Kurulu üyelerinin süresi üç yıl olmasına rağmen devlet temsilcileri her an görevden alınabilmekteydi. Hükümet gerekli gördüğü bildiri ve açıklamayı istediği an yayınlatabilmekteydi. ORTF özerk yapısına rağmen hükümetin müdahalesine imkan tanıyan sistem nedeniyle siyasi iktidarın etkisinden uzak kalamamıştır. 1972 yılında çıkarılan bir kanunla, bazı kuruluşlara yayın izni verilmesi kabul edildi. 1974 yılında yapılan yeni düzenlemeyle ORTF ortadan kaldırıldı ve yayın hizmeti birbirinden bağımsız ve farklı statüdeki 7 kuruluş tarafından yürütölmeye başlandı.¹⁵¹

¹⁵⁰ Balabanlar, a.g.e., s. 71

¹⁵¹ a.g.e., s.72

1982 yılında çıkarılan kanunun birinci maddesi görsel işitsel iletişimin serbest olduğunu söyleyerek devlet tekeline son vermiş olsa da, alana giriş bir takım kurallarla düzenlenmiştir. Bunlar; önceden bildirme, imtiyaz alma ve izin kurallarıdır. Bu kanun ile görsel işitsel iletişim özgürlüğünün ve radyo televizyon kamu hizmetlerinin bağımsız olarak yürütülmesinin Görsel-İşitsel İletişim Yüksek Otoritesi tarafından sağlanacağı belirtilmiştir. Bağımsız bir idari merci olarak kurulan yüksek otorite dokuz kişiden oluşmaktaydı. Bu üyelerin üçü Cumhurbaşkanı, üçü Senato Başkanı, üçü de Millet Meclisi tarafından dokuz yıl için atanmaktaydı. 65 yaşını dolduran kişiler kurul üyesi olamıyor, bunun haricinde de seçilen üyelerin bu görevleri dışında kamusal başka bir görev yapmaları ya da gelir getirici mesleki bir faaliyet göstermelerine izin verilmiyordu. Kurulun dört temel işlevi; karar almak, tavsiyelerde bulunmak, görüş bildirmek ve uzlaştırmacı girişimlerde bulunmaktı.¹⁵²

Bu sınırlamalara göre bir başka televizyon kanalında hissesi olan kişi veya kuruluşlar, ulusal düzeyde yayın yapan televizyon istasyonunun %25'inden fazlasına sahip olamamaktadır. Aynı grup ortağı olduğu birinci televizyon istasyonunun hisselerinin %25'inden, ikinci istasyonun %15'inden, üçüncüsünün ise %5'inden fazlasına sahip olamamaktadır. Komisyonun kamu kurumu niteliğindeki yayın kuruluşları ile özel radyo-televizyon şirketleri üzerinde ticari ve idari karar alma, danışma, tavsiyelerde bulunma gibi geniş yetki ve görevleri vardır.¹⁵³

CNCL'nin görsel-işitsel alanda genel görevleri şunlardır:¹⁵⁴

- Telekomünikasyon servislerinin tesis ve işletme özgürlüğüne uyulmasını, eşitliğin sağlanmasını, serbest rekabetin ve fikir hareketlerinin çoğulcu ifadesinin desteklenmesini ve Fransız dilinin korunmasını sağlamak,

¹⁵² age,s 75

¹⁵³ Kapurtu, a.g.e., 88

¹⁵⁴ Sarmaşık, a.g.e., ss. 70-71

ulusların kendi aralarında telekomünikasyon ve radyo yayınları konularında yapılan tartışmalarda Fransa'nın davranışının belirlenmesine katkıda bulunmak,

- Komisyonun yetkilerini 3'e ayırabiliriz: Kamu ve özel sektör üzerindeki yetkileri, kamu sektörü üzerindeki yetkileri ve özel sektör üzerindeki yetkileri. Kamu ve özel sektör üzerindeki yetkileri denetim, gözetim, fikir beyan etme niteliğindedir. Reklam yayınlarının ahlaki yönünü kontrol eder, çocukların ve gençlerin korunmasını gözetir, frekans kuşaklarının ve frekansların tanımlanması konusunda yorum yapar. Komisyon, kanunda öngörülen kamu kurum ve kuruluşlarının yönetim kurulu üyelerini ve başkanlarının atanmasıyla ilgilenir. Seçim kampanyaları, sendika ve siyasi partilerle ilgili programlara ilişkin kuralları ve yayın sürelerini, cevap hakkının koşullarını tespit eder, yayın kurumlarına programların tarafsızlığı ve çoğulculuğu konusunda tavsiyelerde bulunur. Ayrıca kuruluşların şartnameleri konusunda fikir beyan eder ve bu şartname hükümlerinin uygulanmasını denetler, Herhangi bir olumsuz durumda kurumun yönetim kurulunu uyarır. CNCL, bu görevler ile ilgili çalışmalarını, komisyonun başkanı hariç diğer üyelerin sorumluluğu altında oluşturulan 12 komite ile sürdürür.

Bütün bu ayrıntılı yapılanmaya karşılık CNCL'nin ömrü de ancak iki yıl sürmüştür. 1988'de sosyalistler yeniden iktidara gelince, 17 Ocak 1989'da bir yasa ile CNCL dağıtılmış ve yerine Görsel-İşitsel Yüksek Konseyi (CSA) kurulmuştur. Yüksek konsey 9 üyeden oluşur. Bunların 3'ünü Cumhurbaşkanı, 3'ünü Meclis Başkanı, 3'ünü de Senato Başkanı seçer. Kurula seçilen üyeler genelde yansızlıkları ile tanınmış ve siyasete karışmamışlardır. Genel ilke ve görevlerinde CSA öncelikle düşünce ve fikirlerin eşitliğini, çoğulcu ifadeye saygıyı sağlar. Çocuklar ve gençlerin kollanmasını, Fransız dili ve kültürünün korunması ve tanıtımını, serbest rekabeti, programların kalitesi ve çeşitliliğini, yapımların gelişmesini ve ulusal görsel-işitsel yaratıcılığı gözetir. CSA, reklam yayınlarını, frekansların tahsisi ve yönetimini denetler. Birçok alanda danışmanlık yapar. Bunlardan biri de uluslar arası platformlarda Fransa'nın konumuna ilişkin danışmanlık yapmasıdır.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Balabanlar, a.g.e., s.78

37 yıllık bir tartışmanın, uygulamanın sonucunda en iyiye, eksiksiz bir uygulama alanına sahip 17 Ocak 1989 tarihli kanunla değişen 30 Eylül 1986 tarihli kanun, görsel İşitsel Yüksek Konsey'in görevlerini belirlemekte ve onun kamu sektörü ve özel sektörle ilgili yetkilerini saptamaktadır. Ayrıca bugün Fransa'da CSA, çalışma alanında saptadığı iki önemli durum vardır. Bunlar; Fransa'nın özel mevzuatı ve Avrupa Topluluğu'nun bu konuya ilişkin kararlarıdır.¹⁵⁶

Bu durum göz önüne alınarak yayın ilkeleri ve yükümlülükler belgesi, değişen şartlara ve yeni gelişmelere uyum sağlamak için her yıl yeniden incelenir. Ancak değişmeyen alt başlıkları şöyle sıralamak mümkündür:¹⁵⁷

- Kamusal Radyo ve Televizyonlar; kamu hizmeti yapan ulusal ve yerel yayıncılığın gelişmesini desteklemek. Kamusal yayın kanallarının yönetim kurullarınca yapılan her seviyedeki yapısal değişiklik tekliflerini inceleme, yayın denetim, reklam yayınları gibi konulardaki yönetmelik tasarılarını, yıllık genel yayın planını ve özel yayın esaslarını inceleyerek bağlayıcı tekliflerde bulunmak. Kamusal radyo ve televizyonların kuruluş yasasına ve konseyin tespit ettiği yayın ilkelerine uygun yayın yapıp yapmadığını incelemek, aykırı durumlarda uyarmak ve önlem almak.

- Özel Televizyonlar; konsey, yeni bir televizyon ya da radyo istasyonu kurulacağı zaman “Yükümlülükler Belgesi” olarak isimlendirilen bir belge hazırlar ve yeni istasyonun ne gibi şartlara uyması gerektiğini yazılı ve imzalı hukuki bir belge haline çevirir.

- İçeriğe İlişkin Koşullar; konsey, uygulamaya ve gelişen teknolojiye dönük olarak, kanun ve yönetmeliklerin yanında, kendi kararları ile

¹⁵⁶ RTÜK İletişim Dergisi, Ağustos-Eylül 1997, sayı 1, s.20

¹⁵⁷ a.g.e., s. 21

yaptırım gücünü ödün vermeden uygular. Konsey kararlarının satır başları kısaca şöyledir:

1. Genel Program İlkeleri: Programlar anayasal düzenin tersine, özellikle demokratik ve sosyal hukuk devletine ve uluslar arası anlaşmalara aykırı olamazlar. Radyo dinleyicilerinin ve televizyon izleyicilerinin insani ve ahlaki değerlerine, inançlarına karşı her zaman saygılı olunacaktır.

2. İzin Verilmeyecek Yayınlar ve Gençlerin Korunması: Aşağıdaki şartlara uymayan yayınlara yayın izni verilemez.

- Genel ahlaka ters yayınlar,
- Şiddeti teşvikçi yayınlar,
- Pornografik yayınlar,
- Çocukları ve gençliği ağır bir şekilde tehlikeye atmaya açıkça uygun nitelikte olan yayınlar,
- Çocukların ve gençliğin bedensel ve ruhsal sağlıklarını olumsuz etkileyecek nitelikte olan yayınlar,
- Yayınlanmasına izin verilen ancak, 16 yaşından daha küçüklere gösterimi yasak olan programlar saat 22.00 ile 06.00 arasında ve 18 yaşından küçüklere yasak olan programlar ise 23.00 ile 06.00 saatleri arasında CSA tarafından belirlenmiş uyarı işaretleri ile yayınlanabilir. Bu saatler dışındaki ön tanıtımlar, mevzu bahis programların içeriğinden görüntülerle yapılamaz.

3. Program Sorumluluğu: Her yayıncı, yayın izni koşulları içerisinde ve yayın ilkeleri ile ülkenin taraf olduğu uluslar arası anlaşmalara uygun olarak kendi programlarını belirler ve yayının mesuliyetini üstlenir. Yayının mesuliyeti yayıncıya aittir. Bu nedenle yayından önce ya da sonra program yapımcısının ve yapımda katkısı olan kişilerin adları açıklanmalıdır. CSA, kanun hükümlerindeki yaptırımlarda eksiklikler halinde ve izin sahiplerinin yükümlülüklerini yerine

getirmemeleri durumunda, görevlerinin uygulanması için Danıştay'a başvurabilirler. İzin sahibi kuruluşlar ve kişiler gözetiminde bunlara ait yaptırımlara uyum konusunda gerekli bilgileri toplayabilir, aynı şekilde izin sahipleri gözetiminde soruşturmalar ve kamuoyu araştırmaları yapabilir.

Fransa diğer ülkelerin denetleme kurullarına göre biraz daha katı bir tutum sergilemektedir. Oldukça milliyetçi bir ülke olan Fransa'da dil konusuna gösterilen hassasiyet çocuk ve gençlerin ekran karşısında olumsuz etkilenmemesi içinde gösteriliyor. Öyle ki diğer ülkelerde 0-24 aylık bebekler için ve devamındaki süreçte kurulan özel eğitici çizgi film kanalları Fransa'da yasaklanmış durumda. Hatta sosyo-ekonomik değerleri yüksek aileler çocuklarına sırf bu kanalları izletebilmek adına abonelikli kanalları kiralarken Fransa'daki bu yasak dünyada uygulanan ilk yasaktır. Gerekçe olarak ise; o çağdaki hiçbir bebek ve çocuk tv izlememelidir. Amaç ne olursa olsun, bireyi olumsuz etkilemektedir derken, doğal olarak kanal sahipleri ve yayıncılar bunun her ne kadar aksini iddia etse de yasak günümüzde devam etmektedir.

Hükümet, kamusal radyo televizyonlar için; reklam, film yayınları, yerli sinemanın gelişmesine katkı, program üretimi ve dağıtımı gibi konularda, özel radyo televizyonlar için ise çoğulculuk, dürüstlük, eğitime ve kültüre yönelik amaçlar gibi genel kurallar koymuştur. CSA'nın özel radyo televizyonlar üzerinde geniş yetkileri vardır. CSA önce yayın yapmak isteyen kurumların taleplerini inceler ve adayları seçer. Adaylara uymaları gereken kuralların bulunduğu belgeyi (Cahiers de Charge) imzalatır. Bu belgelerde kotalar, Avrupa Topluluğu yayınlarının oranı, eğitim, kültür ve reklam programlarının süreleriyle alakalı bazı şartlar bulunmaktadır. Adayların bu kuralları kabul etmesi gerekmektedir. Yayınlar başladıktan sonra bu kurallara uyulmaz ise, CSA önce uyarı yapmaktadır. İkinci kez de kural ihlali yapılırsa, CSA tarafından yayınları durdurmak, yayın iznini kısaltmak ya da geri almak, para cezası vermek, yayın takibi istemek gibi yollara başvurulabilmektedir. CSA, ayrıca kamusal radyo televizyonların genel müdürlerini atar, özel radyoların kullanacağı frekansları belirler, kablolu televizyon şebekelerine izin verir ve denetler.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Ögütçü, a.g.e., s.16

CSA, işlerini rahatlatmak için üyeler arasında ortaklaşa çalışma yapmıştır. Örneğin özel radyo ve tematik kanallardan bir üye sorumluyken, diğer bir üye de yeni teknolojiler uydu ve kablolu yayınlar ve medyada yoğunlaşmadan sorumludur. Yerel televizyonlar ve Fransızca şarkıların yayınlarının teşvikinden ise başka bir üye sorumludur.¹⁵⁹

CSA; reklam yayınlarının konusu, içeriği, program tarzları üzerinde de kontroller yapar. Bu konuyla bağlantılı bir CSA kararı, radyo ve televizyon kanalları tarafından yayınlanan reklamların kontrollerinin nasıl yapılacağını belirtmiştir. 15 Şubat 1993 tarihinden itibaren bu kontrol yayın sonrası yapılır.¹⁶⁰

Ayrıca Fransa’da bir çeşit teftiş amacıyla Fransız Medya Rasathanesi kuruldu. Rasathane’nin kuruluşu ve amaçları şöyledir:¹⁶¹

2.2.2.1. Fransız Medya Rasathanesi (Observatoire Français des Médias)

Kuruluş: 24 Eylül 2003

Ocak 2002’de Porte Alegre’de toplanan Sosyal Globalleşmeye Karşı Sosyal Forumun önerileri dikkate alınarak kuruldu.

Amaç:

- Üzerinde durulan nokta, medyanın dördüncü güçten daha güçlü olduğu, ekonomiye, moda, kültüre, politikaya ve spora yön veren en önemli etken olmasıdır. ABD’de tüm radyo, televizyon ve sinemaların 5 dev teşkilatın tekelinde olduğu vurgulandı. Fransa’da silah satıcısı, yapı ve yol sektörünü elinde bulunduran üç - dört büyük holdingin iletişimin büyük bölümünü elinde bulundurduğu saptandı. Toplum tüm iletişim araçlarıyla üretim güçleriyle ekonomi ve politikalarıyla bu holdinglerin tesir alanına girdiği için Medya Rasathanesi kurulmasının bir mecburiyet olduğu vurgulandı.

¹⁵⁹ RTÜK İletişim Dergisi, a.g.e. s. 15

¹⁶⁰ Balabanlar, a.g.e., s. 79

¹⁶¹ **Fransız Medya Rasathanesi**, <http://www.medyagozlemlatformu.org/frmedyarasathanesi.htm>, 1 Eylül 2008

- Rasathane, toplumdaki bütün usulsüzlüklerin, hilelerin, dümenlerin ve yaygın medyanın halkı zehirleme teşebbüslerine karşı gerçekleri duyurmayı üstlenmekle görevlendirildi.
- Amaç; iletişimi, haber alma hakkını ve çoğulculuğu müdafaa etmektir.
- Medya patronları dünya ekonomisine ve politikasına yön vermekle birlikte, ayrıca medyada büyük birleşmeler, erimeler ve tekelleşmeler olmaktadır.
- Bu patronlar ideolojik ve sosyal topluluklar oluşturmuşlar, hükümetlere ve uluslararası kuruluşlara baskı yapmışlardır. Tekelleşmeleri kısıtlayan kanunların değiştirilmesi bir mecburiyet olmuştur.
- Vatandaşın anlatım hürriyeti ticari anlatım hürriyetinin baskısı altında yok olmaktadır.
- Haberlere özgürce ve tam olarak ulaşmak demokrasinin iyi işlemesi için vazgeçilmez bir şart olduğu halde medyada bu imkanlar ortadan kaldırılmaktadır.
- Haberler çarpıtılmakta ya da hiç iletilmemektedir.
- Yalan haberler, tahrikler, ön yargılar yayıncılığa hakim olmaktadır. Rasathane bu hataları açığa çıkarmayı amaçlamıştır.

2.3. İTALYA

2.3.1. İtalya'da Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

“İtalyan yayıncılığında devlet tekeli 1910 yılına ait Kraliyet Yasası'na dayanmaktadır. 1944'te tekeli yürütme görevini kamu kuruluşu RAI üstlenmiş, 1954'te düzenli televizyon yayınları da RAI tarafından başlatılmıştır.”¹⁶²

İtalya'da başlangıçtan beri elektromanyetik dalga yoluyla yapılan yayınlar devlet tekelinde sayılmaktadır. İtalya'daki yasa koyucusuna göre, radyo televizyon yayınları, temelde bir kamu hizmeti niteliğindedir ve bu kamu hizmeti ekonomik ve mali güçlerin ellerine düşmemelidir. Bu düşüncelerle bu kamu hizmeti, İtalyan Posta Kanunu'na dayanılarak Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı tarafından mali katılımı ve denetimi sadece devlete ait bir anonim şirket olan Unione Radiofanica Italiano (URI) tarafından gerçekleştirilmektedir. URI, 1927'de Ente Italiano Per de Audizioni Radiofoniche adını alır ve 1994'te de Radio Audizioni Italiano (RAI)a dönüşür.¹⁶³

İtalya'da radyo-televizyon yayın hizmeti devletin tekelinde olmakla birlikte, devlet bu hizmeti ya bizzat kendisi ya da bir başka kuruluşa devretmek suretiyle ifa edebilir. Ancak devlet denetiminde kurulan bu radyolarla devletin yaptığı anlaşmalar, devlet tekeli belirlili sürelerle uzatmıştır.İtalyan yayıncılık sektörü 1975 tarihinde çıkan 103 sayılı ve 1990 tarihinde çıkan 223 sayılı yasa, kamu yayıncılığı ile düzenlenmiştir. 1990 tarih yeni yayıncılık yasası birtakım tedbirler almaktadır, alınan tedbirler ve ilgili şartlar aşağıda verilmiştir;¹⁶⁴

- 1- Yayıncılık, devlet monopolü olmaktan çıkacak, özel girişimle istasyon kurmak üzere ruhsat almak için başvurabileceklerdir.
- 2- Özel şirketler ulusal çapta canlı yayın yapabilirler.
- 3- Gerek yayıncılık gerek yayıncılık alanında Garantör Yüksek Otorite tanınmıştır.

¹⁶² Pekman, age.s, s.71

¹⁶³ Ögüç, age.s.18

¹⁶⁴ İncoğlu, age, ss.246-247

- 4- Reklam günlük yayın süresinin % 15'ini aşamaz.
- 5- Programları sponsorlar etkileyemezler.
- 6- Cevap hakkını düzenleyen 1947 basın yasasının normları yayıncılıkta da uygulanır.

Medya sahipleri aşağıdaki şartları yerine getirmelidirler:

- 1- Toplam günlük gazete tirajının % 16'sından fazlasını elinde tutan kimse, ulusal bir televizyon ağı kurmak için ruhsat alamaz.
- 2- Günlük basında payı olmayan yayıncı şirketler  ruhsat alabilirler.
- 3- Ulusal çapta yayın yapan özel ruhsat sahipleri, günlük bir haber hizmeti sunmak zorundadırlar.
- 4- Yerli yapım zorunluluğı en az % 50'dir.
- 5- Garantörün deneticisi olarak bir İzleyiciler Komitesi tayin edilmiştir.
- 6- İlk kez cezai müeyyide konmuştur.

2.3.1.1. İtalya'da Radyo Yayıncılığı

70'li yıllara kadar İtalya'da devam eden radyo yayınlarının, devlet tekelinde olması kampanyaların başlamasına neden olmuştu. Artık radyo yayınlarının devletin tekelinde olması ülkede bazı kesimler tarafınca kabul edilmiyordu. Bu kampanyaları aşırı sol örgütler, “movimento” adı verilen kadın dernekleri, “yeşiller” ve “eşcinseller” düzenlemekteydi. Başlattıkları kampanya sonucunda, yasadışı korsan radyolar kurarak yayıncılığa başladılar. Başlarda, 1976 seçimleri nedeniyle yasadışı olmasına rağmen yayınlarına hükümet tarafından göz yumuldu. Bunun üzerine, hükümetin bu boşluğundan yararlanarak sayılan 300'ü bulan bu korsan radyolar giderek çoğalmaya başlayınca yasal bir boşluğun olduğu fark edilmiştir. Anayasa Mahkemesi de 28 Temmuz 1976 tarihli bir kararla bu radyoları serbest bırakmıştır. Bu karardan sonra alabildiğine çoğalan özgür radyolar, yayıncılıkta tam bir kargaşa süreci başlatmışlardır. Anayasa Mahkemesi'nin kararından sonra sayıları 3000'e ulaşan, 1982 yılına gelindiğinde ise 2000'e inen bu radyoların %90'ı ticari radyolar olup, tüm gün müzik programları yayınlamakta ve bol reklam almaktaydılar.¹⁶⁵

Ülkede gelişmeler bu yöndeyken kamuoyunun özel yayıncılığa karşı tepkisi ise oldukça olumlu olmuştur. Rekabetin, programlarda çeşitlilik yaratacağı fikirleri ileri sürüldü, böylece programcılık açısından RAI'nin kendisine çeki düzen vereceği görüşü de ortaya atılmaktaydı. Böyle düşünülmesinin temelinde yatan nedeni ise, RAI'nin yayınlamakta olduğu sıradan ve aynı zamanda ihtiyatlı programlarının, iktidar partisinin kurum üzerindeki denetim ve yönlendirmelerinin doğal bir sonucu olduğu şeklindeki yargının varlığıdır. O dönemde, RAI'nin bir kamu hizmeti yayın kurumu olduğu kesinlikle düşünülmemekte, bunun yerine kurumun siyasilerin hizmetinde olduğuna inanılmaktaydı.¹⁶⁶

Bakıldığında Anayasa Mahkemesi'nin kararı dışında herhangi bir yasal düzenleme içinde olmadan kontrolsüzce büyüyen özel girişim yayıncılığı alanında yerel istasyon tanımını da yapmak oldukça zordu. Birden fazla televizyon ya da

¹⁶⁵ Hıfzı Topuz, **Radyo ve Televizyonda Devlet Tekelinin Kaldırılması, Çağdaş Gelişmelerin Işığında Devlet Medya İlişkileri**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, İstanbul: 1988, s. 28

¹⁶⁶ Çaplı, a.g.e., s.48

radio istasyonuna sahip özel girişimciler, ellerinde bulundurdıkları istasyonlar arasında video kasetlere kaydedilmiş programlarının dolaşımını gerçekleştiriyorlardı, bu da yerel istasyonlardan oluşan şebeke oluşmasına neden oluyordu. Bu kadar çok sayıdaki özel istasyonun kurulmasına neden olan gelişmelerin ardında 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' şeklindeki ideolojinin olduğu bilinmekteydi. Bu ideolojiye göre, sadece yayıncılık alanında serbest pazarın kurulması sorunu olarak değil, aynı zamanda kamu sektörüne bırakılması mümkün olmayan çoğulcu bir iletişim sistemi arayışı sorunu olarak değerlendirilmiştir.¹⁶⁷

Ancak özgür radyoların bir bölümü de ekonomik ve siyasal alanda bağımsızlıklarını korumayı başarmışlardır. 200'e yakın yerel radyo kendi aralarında "Demokratik Yayın ve Haber Derneği" (LEID: Lega Per L'emmitenza L'informazione Democratica) adlı bir örgüt kurmuştur.¹⁶⁸

Ulusal radyolara oranla özel radyo kanallarının dinleyici sayısı daha düşüktür. Buna karşılık kamu yayıncılık şirketi olan RAİ ülke çapında üç AM/FM kanal ile iki stereo radyo kanalını işletir ve RAİ kanalları ulusal dinleyici kitlesinin %52.4'üne sahiptir.¹⁶⁹

Radyo sektörü de, televizyona benzeyen bir yapıya sahiptir. Kamu yayıncılık şirketi RAİ ulus çapında üç AM / FM kanalı ile iki stereo kanalı işletir. RAİ kanalları ulusal seyircinin %52.4'üne sahiptir. RAİ kanallarında ortalama bir gündeki dinleyici sayısı ve ticari radyolarda ortalama bir gündeki dinleyici sayısı aşağıda belirtilmektedir.¹⁷⁰

Aşağıda kamu ve bazı özel radyoların dinleyici sayısı verilmiştir.¹⁷¹

Kanallarda Ortalama Bir Günde Dinleyici Sayısı

¹⁶⁷ a.g.e. s.49

¹⁶⁸ **Dünyada Alternatif Radyoculuk**, a.g.y.

¹⁶⁹ Yasemin İnceoğlu, **Çeşitli Ülkelerde Medya**, Der Yayınları, İstanbul: 1994 s.151

¹⁷⁰ İnceoğlu, **Uluslar Arası Medya**, a.g.e., ss. 247-248

¹⁷¹ a.g.e., ss. 247-248

Radio 1	7.665.000
Radio 2	7.532.000
Radio 3	858.000
Rai Stereo 1	792.000
Rai Stereo 2	1.027.000

Ticari Radyolarda Ortalama Bir Günde Dinleyici Sayısı

Rete:	1.052.102.800
Radio DeeJay:	1.475.500
Monte Carlo:	1.166.800
Radio Italia S.M:	1.848.800
Dimensione Suono:	842.500
Radio Italia-Network:	723.700
Milano International:	528.700
Radio Norba:	441.300
Radio Kiss Kiss:	436.300
Gamma Radio:	403.100

İtalya'daki ticari radyo istasyonlarına son olarak bakıldığında yaklaşık 2.500 ticari radyo istasyonu ile karşılaşırız. Ticari radyoların bu kadar çok

olmasına rağmen bunlardan pek azının yayın alanı tüm ülkeyi kapsamaktadır. Çoğunluğu ise müzik ağırlıklı yayın yapıyor.¹⁷²

2.3.1.1.1. Radio Audizione Italiana –RAİ

RAİ'nin mali katılımı ve denetimi sadece devletin elinde olup, bugün 5 radyo ve 3 televizyon kanalına sahip olan bir kamu kuruluşudur. Her üç yılda bir yenilenen 15 kişilik RAİ Yönetim Kurulu, Posta ve Enformasyon Bakanı'nın onayıyla Parlamento Komisyonu tarafından belirlenmektedir. RAİ'nin geliri; radyo-televizyon ruhsat ücretleri, reklam gelirleri, devlet ve kuruluşlara yaptığı program ve hizmet satışları oluşturmaktadır. Bunun yanında RAİ; yabancı devlet, şirket ya da özel kişilerle radyo televizyon hizmetini ilgilendiren hususlarda anlaşmalar yapabilmektedir.¹⁷³

RAİ gerek teknik, gerekse yönetsel konularda Posta ve Enformasyon Bakanı'nın, gerekirse Dışişleri Bakanı ve Savunma Bakanı'nın onayını almak zorundadır. Ayrıca sunduğu programların içeriği üzerinde parti temsilcilerinden oluşan 40 kişilik bir komisyonun denetimi de söz konusudur.¹⁷⁴

Haberlerinin doğruluğu ve tarafsızlığını Parlamento Denetim Komisyonu denetler. Denetlerken radyo ve televizyonda çok sesliliğin sağlanmasını, yayıncılıkta kamu hizmeti ilkelerine uyulup uyulmadığına bakar. Bunun dışında görevleri arasında yıllık ve uzun vadeli program planlarını onaylar ve bunların gerçekleşmesini de denetler. Parlamento Denetim Komisyonu, radyo ve televizyon yayınlarının temel ilkelerine uygun genel yönlendirme formülleri hazırlar, önerge ve kararlara uyumu denetler. Tüketicinin çıkarlarının korunması, reklamların içeriğinin yönlendirilmesi formüllerinin hazırlanması komisyonun görevleri arasındadır. Parlamento Denetleme Komisyonu, parlamentoya yıllık faaliyet

¹⁷² Ülke rehberi: İtalya, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_italya_rehber.shtml

¹⁷³, 9 Eylül 2008

Balabanlar, a.g.e., s. 107

¹⁷⁴ Ögütü, a.g.e., s. 19

raporu sunar. Senato ve Meclis Başkanları'na RAI'nin çalışmaları hakkında hesap verir.¹⁷⁵

RAİ, Parlamento'nun atadığı on altı kişilik yönetim kurulu üyesi tarafından idare edilen bir kamu kuruluşudur. Gelirinin % 52'sini ruhsat ücretlerinden ve % 32'sini reklamlardan elde eden finansal bir ayrıcalığa sahiptir. Program satışları ve diğer ticari faaliyetler de geri kalan % 16'yı oluşturmaktadır. RAI; yayıncılık, plak, reklamcılık, program satışları alanında faaliyet gösterir. Yaklaşık 15.000 kişi çalıştırır. 2300 saat TV yayın ve 59.999 saat radyo program yapar.¹⁷⁶

Aşağıda RAI'nin yayın ve programlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir.¹⁷⁷

Rai Yayınlarının Türü:

Program tipi	Radyo %	TV%
Eğlence	22.2	45.7
Kültür	54.6	16.8
Eğitim	0.8	4.5
Haberler ve Spor	18.9	26.8
Reklam	1.8	2.5
Diğer	1.7	3.7

Rai Programlarının İçeriği:

Program Tipi	Pay Oranı
---------------------	------------------

¹⁷⁵ a.g.e., s. 19

¹⁷⁶ a.g.e., s. 20

¹⁷⁷ İnceoğlu, a.g.e., s. 249

Eğlence	76.1
Kültür	3.3
Eğitim	0.2
Haberler ve Spor	3.4
Reklam	13.7
Diğer	3.3

İtalya ayrıca Avrupa Uzay Ajansı'nın L-SAT projesinde yer almıştır. RAI, Olympus Uydusu'nun bir kanalını kullanmak üzere görevlendirilmiştir. 1990'da "Raisat" olarak çalışmaya başlayan RAI günde 15 saat üç dilde haber, müzik, spor ve eğitici programlar yayınlar. 1985'de hizmete giren RAI'nın teleteks servisi Televideo, on üç milyon izleyici potansiyeli ile 1990'da 4.5 milyon TV seti şifre çözücüler ile donatılmıştır.¹⁷⁸

2.3.1.2. İtalya'da Televizyon Yayıncılığı

1956 tarihi İtalya'da televizyon yayınlarının başlama yılıdır. Ve bu tarihe kadar televizyon yayınları radyo yayınlarını, tek el imtiyazı biçiminde elinde tutan RAI'nin tekeline verilmiştir. Buna dayanarak RAI 1956'dan itibaren televizyon yayınlarını da aynı düşünce ve anlayış ile elinde tutabilmeyi başarmıştır. Belirtilmesi gereken hususların başında şu yer alır; İtalyan Anayasası'nda, radyo televizyon yayınlarının tek el şeklinde devlet tarafından ifa edileceğine dair bir hüküm yoktur. İtalyan Anayasası'nın 43. maddesindeki "kamu yararı için tek el durumları yaratılabileceği"ne ilişkin hüküm, bu konudaki anayasal çözümlerde kullanılan hükümlerden biridir. Öte yandan, aynı anayasanın ifade özgürlüğünü düzenleyen 21. ve özel girişim özgürlüğünü düzenleyen 41. maddeleri de bu konuda İtalyan Anayasa Mahkemesi'nce başvuru hükümler içerir. Anayasa

¹⁷⁸ İnceoğlu, a.g.e., s. 249

Mahkemesi, bu hükümleri dikkate alarak zaman zaman özel girişimcilerin yayınlar yaparak yarattıkları fiili durumları çözüme bağlayıcı kararlar almıştır.¹⁷⁹

Devlet televizyonu RAI' nin 1969'da yaşadığı olaylar sonucundaki bunalımların sonrasında; basında çeşitli dernek ve kulüplerde tekel konusunda geniş tartışmalara yol açmış ve tüm bu tartışmalar sonucunda devlet tekelinin kaldırılması istenmiştir. Devlet tekelinin kaldırılmak istenmesinin nedeni, 1972 yılında İtalya'nın kuzeyinde ve ortasında bazı özel girişimcilerin kurdukları Role-Ara televizyon istasyonları ile, İsviçre'den, Fransa'dan, dönemindeki adıyla Yugoslavya'dan ve Monte Carlo'dan gelen yayınları izleyicilere ulaştırmalarıdır.¹⁸⁰

Ancak asıl tekele karşı gelindiği iddiaları ile mahkemelerin harekete geçirilmesi, ilk özel televizyon yayınının 1972 yılında Kuzey İtalya'da Piemonte'nin küçük bir şehrinde özel bir girişimcinin (Berlusconi) inşa ettiği siteye Tekbîetto adıyla ilk kablolu televizyon ağını kurmasıyla başlar. Bu olayın hemen ardından birçok girişimci İtalya'nın çeşitli yerlerinde televizyon istasyonları kurmuştur. İtalya'nın birçok yerinde kurulan Talebietta türü televizyon istasyonların, Posta ve Telekomünikasyon Bakanı 1974 Mayıs'ında aldığı bir kararla, kablolu bağımsız televizyon ağı kurulmasını yasaklamıştır.¹⁸¹

İtalyan Anayasasına göre radyo televizyon yayınlarının devlet tarafından ifa edileceğinden söz edilmemesinin aksine, 21. ve 41. maddelerinde de ifade özgürlüğünden ve özel girişim özgürlüğünden bahsedilmektedir. Anayasanın 21. ve 41. maddelerine dayanılarak birçok mahkemede bir sürü dava açılmıştır. Açılan bu davalarda bakanlık kararının Anayasa'ya aykırılığı sorunu üzerinde durulmuş ve sonuçta İtalyan Anayasa Mahkemesi, konu hakkında verdiği 16 Temmuz 1974 tarihli karar ile soruna bir çözüm getirmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne göre; devletin yayın tekeli vardır, bu tekel küçük ekonomik tröstlerin bu alanda oligopoller yaratmasını önler. Fakat devletin söz konusu tekeli, yayınların bütün ülkeye yapılması, ulusal düzeyde olması halinde münhasırdır. Yine Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın ifade ve özel girişimci özgürlüğü hükümlerine

¹⁷⁹ Kaputu, age, s. 105

¹⁸⁰ Ögütçi, age, s. 19

¹⁸¹ Topuz, age, s. 33

dayanarak, ülkenin küçük bir kısmına yayın yapan kablolu televizyon istasyonlarının yasal olduklarını beyan etmekteydi. Bu karar ile kablolu yayın yapan istasyonlar yasallaştırıldı.¹⁸²

İşte bu tutumdan 14 Nisan 1975 tarihli kanun doğdu. Yasa koyucu “Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yeni Kurallar” başlığını taşıyan bu kanunla konuya yasal bir düzenleme getirmiş oldu. 1975 kanunu, söz konusu bölgesel kablolu yayın ağlarının özel girişimciler tarafından kurulması ve işletilmesini mümkün kılıcı hükümler içermekteydi. Bu düzenlemeye göre;¹⁸³

- Yayınlar bölgesel olacak ve 40 bin televizyon alıcısından fazlasına yapılmayacaktı.
- Bölgesel özel kablolu yayın ağı kurmak Posta ve Telekomünikasyon Bakanı'nın izni ile gerçekleşecekti.
- Bölgesel yayın hizmetinden yararlananlar(kullanıcılar), bakanlıklar arası Fiyatlar Komitesi tarafından saptanan bir abonman ücreti ödeyeceklerdi.
- Reklamlar toplam yayın saatinin %5'ini, yani saatte 6 dakikayı geçmeyecekti.

İtalya'da birçok özel girişimci, kablolu televizyon yayını dağıtımının ortaya çıkardığı teknik sorunlar ve yüksek maliyetler nedeniyle hertz dalgaları ile yayını tercih etmeye başladılar. Bu yeni durum karşısında hemen harekete geçen hükümet, birçok yayın istasyonu hakkında takibata girişti ve birbiri ardına davalar açıldı. Davalar birbirini izledi ve sorun bir kere daha Anayasa Mahkemesi'ne intikal etti.¹⁸⁴

1976 yılında İtalyan Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararla, hertz dalgaları ile yapılan yayınların da bölgesel olmaları ve RAİ kanallarıyla

¹⁸² Mesut Önen, *İtalya'da Radyo Televizyon Sistemi*, İletişim Araştırmaları Demeği Bülteni, Sayı 8, Mart 1992, s. 3

¹⁸³ a.g.e., s. 4

¹⁸⁴ Hıfzı Topuz, *Radyo ve Televizyonda Devlet Tekelinin Kaldırılması*, a.g.e., s. 35

karışmamaları şartıyla yasal olduklarını karara bağladı. Böylece, bölgesel kablolu yayınlar 1975 tarihli kanunla düzenlenirken, bölgesel hertz dalgaları, Anayasa Mahkemesi kararına dayanıyordu. Parlamento, beklenen yasal düzenlemeyi gerçekleştiremeyince, İtalya'da frekansların işgali başladı. Neredeyse sabah erken yayına giren frekansı kapar denebilecek kadar bir kaos yaşanmıştı. Bu kaos 1982 yılında İtalyan Temyiz Mahkemesi'nin kararı ile son bulmuştur. Temyiz Mahkemesi, tesislerin kurulma projelerinin onayının ve frekans tahsislerinin Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı tarafından yapılmasına karar vermiştir. Bütün ülkeye yayınlanan programlara ülke çapında devlet tekeli (RAI'nin Anayasa Mahkemesi tarafından tanınan tekeli) de delinmiş oluyordu. Bu durum ise, mahkemelerin kasetler ve radyo köprüleri usulü ile bütün ülkeye yayın gerçekleştiren ve büyük izleyici kitleleri bulunan özel televizyon istasyonlarını kapatma kararı almalarına neden olmuştur.¹⁸⁵

Tüm bu süreç içinde özel girişimcilik alanında bir tekelleşme de yaşanmaktaydı. İlk başlarda sayıları birdenbire artan özel televizyon istasyonları, Berlusconi ve Angelli gibi girişimcilerin eline geçmeye başlamıştı. 1976'da 400 civarında tespit edilebilen özel televizyon istasyonlarının sayısının, 1984'te 60'a inmesi dikkat çekiciydi. Ülkedeki durumun böyle olması büyük girişimcilerin kaos yaşamalarına neden oldu, çözüm olarak bir yandan reklam pazarını elden kaçırmamaya , diğer yandan faaliyet alanlarının genişletme çabası içine soktu.¹⁸⁶

İçinde bulunulan bu dönemde, radyo-televizyon yayınları alanında bir kargaşanın yaşanmasına neden oldu ve bu yaşanan kargaşanın nedeni de yasal boşluklardan yararlanma eğilimiydi. Nihayet, 1984 yılında bir kanun kararnameyle durum geçici bir yasal düzenlemeye tabi tutuldu. 4 Şubat 1985 tarihinde kanun ile onaylanan bu kararname, başlığında Radyo Televizyon Yayınları Konusunda Acil Hükümler ibaresini taşımaktaydı.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Balabanlar, a.g.e., s.114

¹⁸⁶ Mesut Önen, a.g.e., s. 5

¹⁸⁷ Güngör, a.g.e., s .107

2.3.1.3.Silvio Berlusconi

İtalya'da yaşanan Silvio Berlusconi olayı, kitle iletişim araçlarının gücü ve konuyla ilgisi bakımından incelendiğinde bir kişinin nereden nereye geldiğinin en belirgin örneğidir, bu açıdan araştırıldığında gelişimin nedenleri aşağıda kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

1980'ler İtalya'da Silvio Berlusconi'nin özel televizyon alanına ağırlığını koymasıyla dikkat çeken yıllardır. Milano'daki kablolu televizyon girişimleriyle 1970'lerde yayıncılıkla ilgilenmeye başlayan Berlusconi'nin şirketi Fininvest, 1977-1980 yılları arasında yerel televizyon istasyonlarını satın almaya başlayarak ilk ulusal çaplı özel televizyon şebekelerinden biri olan Canale 5'i oluşturmuştur. Fininvest, 1982'de rakip özel televizyon şebekelerinden Italia 1'i, 1984'te Rete 4'ü satın alarak bünyesine katmıştır.¹⁸⁸ İtalya'da en çok seyredilen ulusal TV kanallarının tamamının denetimini ele geçirmiştir. Bunun nedeni Berlusconi'nin 3 TV kanalı ile rekabet halindeki devlete ait RAI'nin (Radio Associazione d'Italia) kanallarının adeta bir düopol yaratmış olmalarıdır. 1990 düzenlemeleri de varolan düopolu yasallaştırmıştır.¹⁸⁹

Bu güçte bulunan yayın kuruluşlarına sahip olan Silvio Berlusconi, sahip olduğu özel televizyon tekelinin gücü sayesinde, İtalya'da 1990'lı yılların başında yaşanan siyasi istikrarsızlıktan da istifade ederek, altı ayda yoktan var ettiği "Forza Italia" (Haydi İtalya) partisini 1994 yılında kendisine ait TV kanalları sayesinde iktidara, kendisini de Başbakanlığa taşımıştır. Yapılan kamuoyu yoklamaları "Forza Italia" partisinin aldığı oyların yaklaşık yarısını, Berlusconi'nin TV kanalları üzerindeki egemenliği sayesinde topladığını ortaya koymaktadır.¹⁹⁰ Milan Kulübü'nün de sahibi olan İtalya Başbakanı'nın şimdiki hedefinin devlet televizyonu RAI'yi de tekeline almak olduğu söyleniyor.¹⁹¹

¹⁸⁸ Pekman, a.g.e., s.71

¹⁸⁹ **Bazı Ülkelerde ve Türkiye'de Televizyonlarda Tekelleşmeleri Önleyici Düzenlemeler**, <http://www.escrc.com/www2/bulten2bb.asp?bulsayID=66&altbas=altbas1&konu=konu1&k=1>, 7 Aralık 2008

¹⁹⁰ **Bazı Ülkelerde ve Türkiye'de Televizyonlarda Tekelleşmeleri Önleyici Düzenlemeler**, a.g.y.

¹⁹¹ Pekman, a.g.e., s.74

Bu durum o yıllarda İtalyan demokrasisi açısından büyük bir tehlike olarak değerlendirilmiştir. Ancak Berlusconi'nin başbakanlığı süregelen siyasi istikrarsızlık nedeniyle kısa sürmüştür.¹⁹²Yayıncılıkta egemen bir tavrı hızla büyüyen ve halkında beğenisini yanına alan özel televizyon sistemiyle benimsemeye alışkın olan siyasi partiler bu dönemde kontrollerinden çıkarak uzlaşmak zorunda kalmışlardır. İtalya'daki deregülasyonun bir başka önemli özelliği de, teknolojik yeniliklerin süreç üzerindeki etkisinin diğer Avrupa ülkelerine nazaran önemszenmeyecek düzeyde kalması, ülkenin ekonomik ve siyasal yapılarının belirleyici olarak öne çıkmasıdır.¹⁹³

İtalyan Parlamentosu'nun alt kanadından Ekim'de geçen yeni Medya Yasası, Senato'da da 128'e karşı 155 oyla kabul edildi. Yasanın yürürlüğe girmeden önce Cumhurbaşkanı'ndan da onay alması gerekiyordu. Medyaya dair rekabet yasasında değişiklikler içeren yasa, Berlusconi'nin, İtalya'da radyo ve televizyon tekeli korumasına olanak sağlıyordu. Daha önce bir İtalyan mahkemesi, Berlusconi'nin sahip olduğu üç televizyon kanalından birini satması gerektiğine hükmetmişti. Ancak parlamentonun kabul ettiği son yasayla Berlusconi, bu yükümlülüğten kurtulmaktaydı. İtalya Hükümeti ise, yasanın, medya şirketlerinin uluslararası piyasada rekabet edebilmeleri için gerekli olduğunu savunuyordu.¹⁹⁴

İtalya gibi sanayileşmiş ve halkın belli bir eğitim düzeyine sahip olduğu bir ülkede dahi, iktidarın medya gücü ile elde edilebileceğini gösteren yaşanmış bir örnek olarak tarihteki yerini almıştır.¹⁹⁵

İtalya'da siyaset ve medya bağlantılarının iç içe geçmiş olması ülke içinde ve dışında pek çok kez manşetlerde tartışılıyor. Bazı medya izleme kurumları ve siyasetçiler Başbakan Berlusconi'nin hem kamu hem de özel yayınlar üzerindeki nüfuzuna dikkat çekiyorlar. Berlusconi'nin Mediaset adlı medya imparatorluğu da

¹⁹² Bazı Ülkelerde ve Türkiye'de Televizyonlarda Tekelleşmeleri Önleyici Düzenlemeler, a.g.y.

¹⁹³ Pekman, a.g.e., s. 75

¹⁹⁴ İtalya'da medya tekelinin önü açıldı, <http://www.ntvmsnbc.com/news/246276.asp>, 8 Aralık 2008

¹⁹⁵ Bazı Ülkelerde ve Türkiye'de Televizyonlarda Tekelleşmeleri Önleyici Düzenlemeler, a.g.y.

İtalya'da en çok izlenen kanallarını bünyesinde topluyor. Yani Rai ve Mediaset İtalyan medyasını ellerinde tutuyor ve siyasi bir araç olmak için potansiyele sahip görünüyor.¹⁹⁶

2.3.2. İtalya'da Radyo-Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesi ve Denetimi

1984 yılında radyo-televizyon yayınları konusunda Acil Hükümler Kararnamesi çıkarıldı. Bu kararnamenin çıkarılmasındaki neden İtalya'da radyo ve televizyon yayıncılığı alanında uzun süre karmaşa yaşanmasıydı. Kararname 1985 yılında onaylandı. Yapılan düzenleme acil ve geçici olduğundan kamusal ve özel olmak üzere bir karma yayıncılık sistemi geliştirilmesi hükümlere bağlanıyordu. Aynı zamanda özel radyo ve televizyon yayınlarının bölgesel olmak yanında bütün ülke çapında yapılabileceği ancak, bu alanda oligopol durumlar yaratmamak amacıyla yasal düzenlemeler yapmak gerektiği de ön görülüyordu.¹⁹⁷

1984-1985 yasal düzenlemesinde yer alan, üçüncü maddedeki bir hükmün içeriği daha sonra kargaşaya neden olacaktı. Hüküm, 1 Ekim 1984 tarihinde mevcut ve işlemekte olan özel televizyon istasyonlarının faaliyetlerine devam etmesine izin vermekte, fakat bunların faaliyetlerinin radyo ve televizyon sistemi hakkında genel yasanın çıkarılmasına kadar ve bu kararnamenin yürürlüğe girmesinden itibaren altı aydan öteye olmamak kaydıyla devam edebileceğini hükme bağlamıştı. Buna rağmen kanun, kararnamenin koyduğu altı aylık süre geçmiş ve sözü edilen Genel Radyo Televizyon Sistemi Yasası ancak 6 Ağustos 1990 tarihinde çıkarılabilmıştır. Tereddüt ve tartışmalar, 1 Ekim 1984'te fiili durumları yasallaştırılmış bulunan özel televizyon istasyonlarının, altı aylık sürenin geçmesi ve genel yasanın çıkarılmamış bulunması nedenleriyle kapatılmalarının gerekip gerekmediği konusunda olmuştur.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Ülke rehberi: İtalya, a.g.y.

¹⁹⁷ Balabanlar, a.g.e., s .115

¹⁹⁸ Kapurtu, a.g.e., s .110

“Kamusal ve Özel Radyo Televizyon Sistemi Düzeni” kanunu 6 Ağustos 1990 tarihinde çıkarılmıştır. Bu kanuna göre yasanın deyimleriyle kamusal imtiyaz sahibi ve özel imtiyaz sahiplerini aynı yasa içerisinde, ortak hükümlerle, aynı ilkeler ve denetim sistemlerine bağlamak suretiyle düzenlemiş bulunmaktadır. Bu kanunun genel prensipleri içeren 1. maddesinin 1. fıkrası hangi teknikle gerçekleştirilmiş olursa olsun, radyo ve televizyon program yayınlarının, toplumun genel menfaati doğrultusunda olması gereğini tespit ettikten sonra, 2. fıkarda, bu yayınların ilkelerini şu şekilde belirtmektedir.¹⁹⁹

“Anayasa'nın tanıdığı hak ve özgürlükler çerçevesinde çoğulculuk, tarafsızlık, bilginin bütünlüğü ve objektifliği, değişik fıkirlere, politik-sosyal-kültürel ve dini eğilimlere açık olma, radyo-televizyon sistemini oluşturan temel prensiplerdir. Bu sistem, kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının bu kanunun hükümleri dahilinde birleşmesiyle ortaya çıkar.”

İtalya’da radyo ve televizyon alanının düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla garantörlük sistemi geliştirilmiştir. Anayasa Mahkemesi yargıçlığı yapmış veya iptal davalarına bakan mahkeme başkanlığında bulunmuş olanlardan, hukuk, iş idaresi veya ekonomistlerden, kitle iletişiminde önemli sorumluluk alanlardan seçilebilen bir garantör ve ona bağlı sekreteryadan oluşur.²⁰⁰

İtalya'da 6 Ağustos 1990 tarihli Kamu ve Özel Radyo Televizyon Kanunu ile Garantörlük sistemi getirilmiştir. Bu sistemin çalışması şu şekildedir.²⁰¹

- Garantör, parlamentodaki Komisyon Başkanları’nın ve Senato Başkanı’nın ortak önerileriyle belirlenir. Garantör, Anayasa

¹⁹⁹ Balabanlar, a.g.e., s. 116

²⁰⁰ Ali Nihat Yazıcı, **3984 Sayılı Radyo-Tv Yasası Üzerine Bir İnceleme**, Elektrik Mühendisliği Dergisi, sayı 395, s. 125

²⁰¹ Kapurtu, a.g.e., 115

Mahkemesi üyeliği veya İstinaf Mahkemeleri Başkanlığı'nda bulunanlar ya da halen bu görevi yürütenler ve hukuk, iş idaresi, ekonomi dallarında öğretim görevlisi olarak çalışanlar, kitle iletişim sektöründe önemli sorumluluklar üstlenmiş uzmanlar arasından seçilir ve en fazla 5 üyeli bir komite oluşturur.

- Garantörün görev süresi 3 yıldır. Aynı kişi 3 yıldan fazla bu görevde kalamaz ve tekrar bu göreve getirilemez. Garantör görev süresi içinde başka hiçbir konuda çalışamaz. Siyasi partilerle ilişki kuramaz seçimlere katılamaz, yayın alanındaki kuruluşların hiçbirinden doğrudan ya da dolaylı yoldan çıkar sağlayamaz.
- Garantör, çalışmalarını bir Sekreteryaya ile sürdürür. Sekreterya devlet kuruluşlarında ya da kamu işyerlerinde çalışanlar arasından seçilerek görevlendirilen kişilerden oluşur.
- Garantörlük Sekreteryası'nın çalışmaları için gerekli olan harcamalar, Hazine Bakanlığı'nın görüşüne uygun biçimde hazırlanmış ve devlet bütçesinde bu amaç için ayrılmış olan fondan sağlanır.
- Garantör ve Sekreterya'sı, radyo ve televizyon kuruluşlarına ait kayıtları ve basın sicillerini tutar. Yayın yapma hakkına sahip kamu ve özel yayın kuruluşlarının bilançolarını ve dokümantasyon merkezlerini gözden geçirir, uzman kurumlardan yararlanarak kamu ya da özel radyo-televizyon kuruluşlarının izleyici, dinleyici göstergelerini tespit eder ve yaygın şekilde denetler. Basınla ilgili yaptırımları uygular.
- Garantörlük Sekreteryası'nda radyo- televizyon izleyicilerinin yer alabilmesi için İzleyiciler Danışma Kurulu oluşturulmuştur. İzleyiciler, kendi çıkarlarının korunması amacıyla yetkili kılınmış uzmanlar ve radyo-televizyon izleyicilerinin temsilci kuruluşlarında görev yapanlar arasından seçtikleri üyelerle, Danışma Kurulu'nu meydana getirirler. Garantör, Danışma Kurulu'nun

oluşturulmasını ve çalışma koşullarını belirleyen bir yönetmeliği yayınlamak zorundadır.

- Garantör ve Sekreteryası'nın bağlı olduğu birim, Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı'dır. Bakanlık radyo ve televizyon frekanslarının ulusal düzeydeki paylaşımını ve tahsisini düzenler. Ulusal ölçekteki Tahsisat Planı taslağını hazırlamak amacıyla, İçişleri, Savunma Bakanlığı'ndan ile diğer bakanlıklardan, Posta Telekomünikasyon ve Otomasyon Yüksek Kurulu'ndan, resmi yayın organlarından görüş alır. Bakanlık, taslağın hazırlanmasında elektromanyetik yayınlar hakkındaki tüm ilkeleri, yönetmelikleri ve uluslararası kuralları göz önünde bulundurur.

- Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı, Tahsisat Planı Taslağı'nın hazırlık aşamasında, yayın yapma hakkına sahip özel yayın kuruluşlarının ve yayın şebeke sorumlularının da görüşlerini alır. Ayrıca, yayın yapma hattını feshetme ve tanıma yetkisine sahiptir. Garantör ve Sekreteryası'nın yetki ve görevlerini Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı denetler.

Genel olarak İtalya'nın yapısı Türkiye'ye benzemektedir. Yasalar düzeni değil bir anlamda düzen yasayı oluşturmuştur.

2.4. İNGİLTERE

2.4.1. İngiltere'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

Radyo ve televizyon alanında İngiltere'deki düzen; birbirine karşı iki sistemin yer aldığı karma bir düzendir. İngiltere ulusal gelişmenin, kültürel bütünlüğün ve eğitimin kitle iletişim araçlarıyla sağlanabileceğini savunan

Ülkelerin başında gelmektedir. Bu nedenle de özerkliği savunmuş ve iletişim endüstrisinde sınırsız ticari özgürlüğe uzun yıllar sıcak bakmamıştır.²⁰²

Bu tutumunu sürdüren İngiltere'de radyo televizyon yayıncılığı başlangıcından bugüne dek kamu hizmeti yayıncılığı kavramı çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu anlayışın doğrultusun da etkinliklerin çerçevesini ve niteliğini belirleyen birçok kural ve düzenleme bulunmaktadır. İngiltere'de ister kamusal, ister özel radyo ve televizyon olsun faaliyete geçebilmesi için parlamentodan n izin alınması gerekmektedir. Parlamento'dan yayın izni alabilmenin n koşulu da kamu hizmeti anlayışını benimsemekten geçmektedir. Diğer bir deyişle yayın faaliyetine başlanmasının şartı; halkı haberlendirme, eğitme ve eğlendirme görevlerini yerine getirmenin yanı sıra kendisinden beklenen nitelik ve standardı sağlamayı kabul etmek demektir.²⁰³

Tüm bu şartları yerine getiren İngiltere'de, yayıncılık alanındaki önemli gelişmeler ise geleneksel olarak hep uzun süreli müzakereler ve seçkin düzeyde yapılan danışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu uzun süren süreç içerisinde, kamunun görüşlerinin alınması işi ancak belirli sınırlamalar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda baktığımız zaman, yayıncılık alanındaki politikaların oluşturulması sürecinde hep geleneksel yaklaşımın hakim olduğunu söylenebilir.²⁰⁴

2.4.1.1. İngiltere'de Radyo Yayıncılığı

İngiltere'de de diğer Avrupa lkelerinde olduğu gibi organize olmuş yayıncılık hareketinin ortaya çıkmasında ticari çıkar faktörü önemli rol oynamaktaydı. Radyoculuk, ABD'de son hızla gelişirken İngiltere'de dikkat çekmeye başlamıştı. Marconi şirketi, önce İrlanda'da sonra Chelmsford'da deneme

²⁰² ğt, a.g.e., s. 8

²⁰³ Balabanlar, a.g.e., s.48

²⁰⁴ çaplı, a.g.e., s.45

amacıyla radyo istasyonları kurmuştur. Kurulan bu radyo istasyonlarının ilk dinleyicileri ise denizciler ve radyo amatörleridir. Fakat programlar, beklenen ilgiyi göremediği için belli bir süre sonra dinleyicilerden gelen şikayetler, müzik programlarının kötü oluşu ve zamanın boşa harcanması gibi gerekçelerden dolayı Marconi Şirketi'ne verilen ruhsat iptal edilmiştir.²⁰⁵

Her şeye rağmen, bu ruhsat iptali yayıncılık olgusunun gelişmesini ve büyümesini önleyememiştir. Aralık 1921'de 60 telsiz derneği bir araya gelerek Posta İdaresi'ne başvuruda bulunmuştur. Bu başvuruda dernekler, "telsiz telefon aracılığıyla kapasitesi düşük olan şirketlere; hava raporu, müzik ve haber yayınları için ruhsat verilmemesini; ancak yetkili ve ehliyetli olanlara ruhsat verilmesini ve yapacakları yayınlarda ülkenin savunma hizmetlerini aksatmamayı da ön planda tutmaları" gerektiğini öngören Telsiz İdaresi kararına karşı çıkmışlardır. Bu başvurunun sonucu olarak Posta Genel Müdürü, Daha önceden iptal edilen Marconi Şirketi'nin ruhsatını yenileyerek telsiz derneklerinin isteği üzerine, haftanın belli günlerinde ve kısa bir süre için müzik ve sohbetle ilişkin yayınlar yapılmasına izin verdi. Bunun yanında diğer ticari amaçla faaliyet gösteren şirketlere de deneme mahiyetinde yayınlar yapmaları için izin verildi. Böylece ABD'dekine benzer bir biçimde özel yayıncılığın gelişme kapasitesi olduğu ortaya çıkmıştı. Fakat Posta İdaresi yetkilileri böyle düşünmüyorlardı. Onların fikri, özel kesimin bir araya gelerek büyük bir yayın şirketi içinde birleşmeleri ve birbirleriyle rekabet etmemeleri yönündeydi.²⁰⁶

İngiltere'nin yayınları kamu yararınadır artık bunu oturtan yayıncılığının yanı sıra yaratıcı programları da dünyada kendini göstermeye başlamıştır. Radyo yayınları halk için kısa zamanda alışılmış ve benimsenmiştir. Hergüne yayılan radyo yayınları ise 1992'de başlamıştır. BBC şimdi dünyada 43 dilde yayın yapan bir dünya servsidir.²⁰⁷

²⁰⁵ Balabanlar, a.g.e., s.48

²⁰⁶ Güngör, , a.g.e., s.119

²⁰⁷ **Ülke rehberi: Birleşik Krallık**

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_birlesik_krallik_rehber.shtml , 10 Aralık 2008

1964 yılında Ronan O'Rahilly tarafından kurulan Radyo-Caroline Avrupa'da ilk alternatif yayın kuruluşu olabilecek korsan ve özgür radyoların öncüsü sayılabilir. Daha çok bir yük gemisine yerleştiren radyo vericisi ile Manş Denizi'nden ve uluslararası sulardan yapılan yayınlar 1979 yılına kadar sürdü. Radio-Caroline uluslararası sulardan yaptığı yayınlar ile hem BBC'nin, hem de ORTF'nin yayın tekellerini deliyordu. Radio-Caroline yaptığı yayınlar ile yerel radyo girişimcilerine esin kaynağı olmuştu. Ve bu radyo yasalarındaki boşlukları çok iyi değerlendirmiş. Bunun sonucunda yeni bir radyoculuk anlayışı geliştirmişti. Bu yeni anlayış ise gençlerin istediği tarzda müzik yayını yapılması ve spikerlik ya da sunuculuk yerine DJ (Disc-Jockey) olarak tanımlanan yeni bir kavramı Avrupa'ya getirmişti. Yayınlar seyir halinde gemiden yapılırken, radyo dinleyicileriyle de Hollanda'da verdiği bir posta kutusu adresi kanalı ile ilişki kurmaktaydı. 20 Ocak 1979'da yayınlarına son verdiğinde 3 milyon dinleyicisi bulunmaktaydı. Radio-Caroline'a duyulan bu ilgi, BBC'nin yerel radyo kanallarına izin vermesine neden olmuştur. BBC ilk yerel radyo istasyonunu 1967 sonunda Leicester'de kurmuştur. BBC, yerel istasyonların yanında 4 ulusal radyo kanalı kurmuş olup, Pop Müzik ağırlıklı Radyo 1'in başına da korsan radyo yöneticilerinden birini getirmiştir.²⁰⁸

Yapı ve işleyiş şekliyle BBC'de iki temel nokta vardır. Bunlardan birincisi Royal Charter, ikincisi de Ruhsat ve Anlaşmalar Yasası'dır. Royal Charter, kuruluşun amaçlarını, ilkelerini, örgütlenmesini ve mali kaynaklarını belirlemektedir. Ruhsat ve Anlaşmalar Yasası da lisans verilmesine ilişkin esasları düzenlemektedir. Tüm bu işleyişin yanında birde İngiltere'nin ada ülkesi oluşu nedeniyle frekans dağılımını ayarlamak için diğer Avrupa ülkeleriyle sık sık anlaşmalar yapması gerektiğinden, bu frekansları gelişi güzel kullanma eğilimi gösteren özel sektör devreden çıkarılmış ve radyo yayıncılığı bir kamu kuruluşu olan BBC'ye verilmiştir.²⁰⁹

²⁰⁸ **Dünyada Alternatif Radyoculuk**, a.g.y.

²⁰⁹ Balabanlar, a.g.e., ss. 48-49

Bununla birlikte radyo ve televizyonun uzun süre ve koşulsuz olarak ticaret dünyasına bırakılmamasının nedenleri arasında, başlangıçta radyonun daha sonra da televizyonun, ulusun kültürel ve eğitsel alanda gelişebilmesi için bir kurtarıcı olarak görülmesi yatar. Bu nedenle BBC, 1927'den 1972'ye kadar radyo yayınlarını tekeline almıştır. Ticari radyonun kurulmasına da ancak 1972'de izin verilmiştir. Ticari televizyon, aslında radyodan daha önce 1954 yılında kurulmuştur. Ticari radyo ve televizyonlar Amerika'da olduğu kadar özgür değildir. Hükümet, radyo ve televizyon reklamlarının miktarını ve içeriğini denetleyebilir. Örneğin 1980'lerde ticari reklamlar saatte 6 dakikayı geçmeyecek şekilde kısıtlanmıştır.²¹⁰

Ekim 1973'te Londra'da London-Broadcasting Company ve Capital-Radio adlı ilk iki radyo istasyonu kuruldu. Bu radyoların sermayeleri, The Observer ve London Evening adlı basın şirketlerine aitti. Bu radyoları yerel ticari yayın yapmak üzere Glasgow, Birmingham, Manchester, Newcastle ve diğer kentlerde kurulan radyo istasyonları izledi. 1990 yılına gelindiğinde ise IBA tarafından izin verilmiş 46 yerel ticari istasyon bulunurken BBC tarafından kurulmuş 20 yerel istasyon bulunmaktaydı.

1988 yılında hükümetin görüşlerini içeren White Paper adlı belgede yeni radyoların kurulması ve radyolar için bir Radyo Otoritesi kurulması öngörülmüyordu. Bu görüşler doğrultusunda 1990 yılında Yayıncılık Kanunu çıkarıldı.²¹¹

BBC radyolarının içerikleriye şöyledir: Radio 1, günde 24 saat rock ve pop müzik; Radio 2, günde 24 saat popüler müzik ve hafif eğlence programları; Radio 3 esas olarak klasik müzik yayınlar, fakat caz, drama, şiir, kısa öykü ve konuşma programlarına da yer verir. BBC'nin beş orkestrasından canlı ya da kaydedilmiş yayınlara yer verir. Radio 4 söz ve konuşma ağırlıklı bir kanaldır. Haber ve aktüalite programlarının yanı sıra toplum, bilim, din, hukuk, doğal

²¹⁰ a.g.e., s. 49

²¹¹ **Dünyada Alternatif Radyoculuk**, a.g.y.

tarih, kitap, para, bahçecilik, özörlöler için programlar yayınlar. Bunlar çeşitli mizah ve yarışma programlarıyla eğlenceli hale getirilir. Esas olarak gençlere yönelik olan ve spor-eğitim programlarının yanı sıra World Service programlarından seçmeler yayınlayan Radio 5'in yerine, Nisan 1994'ten itibaren 24 saat haber ve spor yayını yapan Radio 5 Live hizmete sokulmuştur.²¹²

2.4.1.2. İngiltere'de Televizyon Yayıncılığı

21. yüzyılın vazgeçilmez aletlerinden biri olan televizyonun tarihi, 75 yıl önce, İskoç mucit John Logie Baird 'in keşfiyle başlar. Baird, 12 yaşında, evine bir elektrik sistemi döşemiş, ardından yoldayken arkadaşlarıyla konuşmasını mümkün kılacak ilk telefon santralini geliştirmiştir. Baird Soho'ya yerleşir ve ilk ciddi laboratuvarını kurar. İlk televizyonunu bir lavabo ve bir çay tenekesiyle yapan Baird, bir sonraki denemesinde projeksiyon lambasını bisküvi kutusuyla kaplayıp basit bir düzenek geliştirir. Baird 'in icat ettiği bu düzenek, tahta çubuklar arasına nakış iğneleri ve balmumuyla tutturulan bir cihaz olarak TV'nin dedesi kabul edilir. 1925'de hayal ettiği gibi, "Stok ey Bill" adını verdiği ilk ilkel televizyonda görüntü transmisyonunu da gerçekleştirmeyi başardı. Böylece Baird ilk televizyon istasyonunu kurar. Baird icadını Kraliyet Enstitüsü'ne resmi olarak ilk kez 26 Ocak 1926'da tanıttı. 1928'de ise ilk görüntüler Atlas Okyanusu'nun öbür yakasına, yani Londra'dan New York'a ulaşmıştır. Hatta ilk TV oyunu da BBC tarafından yapılan <http://www.tvdawn.com/mwfihm.HTM> 'dur. İlk yayın BBC'den Baird 'in ilk ilkel TV'yi icat ettiği dönemde, BBC gibi yayıncılar radyoya odaklanmıştı. BBC'inin TV yayıncılığına geçişi, 1929'da sınırlı bir kitleye ulaşan ilk deneme yayınıyla başladı.²¹³

1930'ların ortasında ise televizyon yayınları hem İngiltere'de, hem Amerika Birleşik Devletleri'nde az sayıdaki zengin kişilerin evlerinde izlenmeye başlandı. Alıcıların pahalılığı yüzünden hızlı bir yayılmadan bahsedilemez elbette,

²¹² Sarmaşık, a.g.e., s. 40

²¹³ **Televizyonun İcadı , Günümüze Kadar Gelişimi**, <http://www.yemekdunyasi.net/showthread.php?t=814>, 3 Eylül 2008

ancak bu dönemde her şeyini satarak bütün parasını TV alıcısına yatıran bir İngiliz köylüsünün söyledikleri çok anlamlı: “Hayatım boyunca en büyük hayalim Londra’yı görmek oldu, bunu alınca artık gitmeme gerek kalmayacak, ne zaman istersem Londra bana gelecek.”²¹⁴

1936 yılında Britanya Televizyonu deneme yayınlarına başladı. BBC, ulusal bir televizyon yayın şebekesinin kurulması adına o dönemde yoğun çabalar harcadı. Ancak BBC'nin televizyon yayınlarındaki tekeli, 30 Temmuz 1954 tarihinde çıkarılan Televizyon Kanunu ile kaldırılmış oldu. Özel televizyonların yayınlarına izin veren bu yasa uyarınca, kurulacak olan televizyon kurumlarının da kamu hizmeti görmesi ve bu nedenle kamu otoritesinin denetiminde kalması düşüncesiyle, BBC'yi denetleyen Yöneticiler Kurulu'nun yanı sıra Bağımsız Televizyon Otoritesi (İTA) adıyla bir kurul oluşturulmuştur. Ticari Televizyonların Bağımsız Televizyon Otoritesinin aracılığıyla ve denetimiyle faaliyete geçmesine izin verilmektedir.²¹⁵

Diğer yandan bakıldığında bu karma sistem hem başka Avrupa ülkelerinde bu zamana kadar başka bir örneği bulunmadığından, hem de ITV'nin sistem içindeki yeri bakımından benzersizdir. BBC'yi kapsamına alan ve onun da kurum olarak oluşmasında önemli bir yer tutan ve köklü 'kamu hizmeti yayıncılığı prensipleri'ne ticari bir kuruluş olan ITV de sıkıca bağlanmıştır. Özel televizyon örgütünün yayınlarının 'bilgilendirme, eğitime, eğlendirme' ilkelerine, ayrıntılı reklam yayın kurallarına vb. uygun olması gerekmektedir. ITV ile birlikte oluşturulmuş olan üst otorite İTA bu yolda denetim yapmakta ve bağımsız yayıncılık sisteminin işleyişinden sorumlu olmaktadır.²¹⁶

Bağımsız Televizyon Komisyonu ITC, İngiltere'de yayın yapmakta olan bağımsız televizyonun 3 kanalını, 1993–2003 yıllarını kapsayan 10 yıllık süre için yayın imtiyazı vermek suretiyle ihale yoluyla kiraya vermişti. 15 adedi bölgesel yayın, 1 adedi de ulusal çapta, sabah kuşağında yayın yapmak üzere 1991 yılında ihaleyle 16 yayın imtiyazı çeşitli firmalara ihaleye verilmiştir. İki aşamalı yapılan

²¹⁴ **Dünyada İlk Televizyon**, <http://www.cumartesicafesi.com/content/view/1373/203/>, 3 Eylül 2008

²¹⁵ Balabanlar, a.g.e., s. 51

²¹⁶ Pekman, a.g.e., s. 62

ihalenin birinci aşamasına “Kalite Eşiği” deniliyor ve bu aşamada başvuru sahiplerinin, bölgesel yayın için planlanan program niteliklerini, hizmet potansiyelini, bilgi ve yeteneklerini değerlendirilip, anket yolu ile firma ismi vermeden kamuoyunun teklifler hakkındaki fikirleri alınıyor. İkinci aşamada ise; ITC; kapalı zarf usulü ile yapılan ihalede en yüksek teklifi veren firmaya veya takdir hakkını kullanarak düşük teklif veren fakat daha iyi hizmet vereceğine inanılan firmaya yayın imtiyazını veriyor. Uzun yıllar yayın tekelini elinde bulunduran BBC'nin en üst düzey kurulu Guvernörler Kurulu'dur. Bu kurulun üyeleri Kraliçe tarafından hükümete danışılarak seçilir ve 5 yıl için atanırlar. Toplam 12 kişiden oluşan kurul üyelerinin kendi aralarından gösterecekleri bir üye kurumun genel müdürü, bir diğeri de müdür yardımcısı olarak Kraliçe tarafından atanır. Kurumun yönetiminden denetimine kadar bir çok konuda kurum çalışanlarına yardımcı olan Guvernörler Kurulu'nun en önemli işlevi kurumun temel siyasetini belirlemektir.²¹⁷

Genel Danışma Kurulu da, kurumun yayın hizmetlerinde, çalışmaları ve sorunları ile ilgili konularda kurula danışmanlık yapmak üzere kurum tarafından tayin edilecek bir başkan ve zaman zaman değişebilecek sayıda üyeden oluşur. Üyeleri, BBC tarafından çeşitli farklı görüşlere sahip gruplarla, meslek kuruluşlarının önerileri göz önünde tutularak atanır. BBC Genel Danışma Kurulu'nun yanı sıra ziraat, müzik, din, eğitim gibi çeşitli yayınlarla ilgili olarak 60'ın üstünde Danışma Kurulları oluşturmuştur.²¹⁸

2.4.1.2.1 BBC'nin Program Yapısı

BBC genel olarak radyo-televizyon programcılığının her türünde program üretmekte ve yayınlamaktadır. Ancak radyo-televizyon istasyon ve kanalları arasında her seviyedeki izleyici-dinleyiciye göre bir düzenleme de yapılmıştır. Örneğin BBC, bir toplumun daha geniş kesimlerine seslenen bir kanal olarak popüler ve hafif programlara daha fazla yer verirken diğeri bir kanal BBC 2 ise

²¹⁷ Samaşık, a.g.e., s. 37

²¹⁸ a.g.e., s. 42

toplumun sanat, edebiyat, kültür konularıyla daha çok ilgilenen aydın kesime yönelik programlara daha geniş yer vermektedir. Kasım 1991'de BBC Enterprises ve Thames TV, ortaklaşa bir kanal yayını başlatmışlardır. UK GOLD adlı, Astra uydusundan 20 saat eğlence yayını yapan bu kanal, BBC ve Thames TV'nin programlarına yer verir. Ağırlıklı olarak eğlence programları yayınlar. Başlıca programlar drama, soap operalar, komedi, çocuk, yarışma programlarıdır. Uydu yayınlarını alabilenlere ücretsiz olarak hizmet verilmektedir.²¹⁹

BBC'nin radyo ve televizyonlarındaki program düzenlemesi 1960'lı yıllara kadar üç seviyeden oluşmaktaydı:²²⁰

1- En düşük seviye güldürü programları ile dinleyicinin katıldığı programlar, hafif müzik, çocuklar için macera ve dizilerden oluşan "hafif programlardı".

2- İkinci seviye aile servisi, kaliteli müzik ve drama, okul yayınları, hükümet hakkında bilgiler ve haberleri içerirdi.

3- Üçüncü program olarak adlandırılan en üst seviye ise klasik müzik, edebiyat, şiir, tartışmalar ve dramalardı. 1960'larda bunlara dördüncü bir seviye olarak rock müzik yayınları eklenmiştir.

BBC, 1994 Nisan ayına kadar, sağır ve işitme engelliler için haftada ortalama 100 saat altyazılı program yayınlamış olup, bu rakam BBC medya grubu televizyon yayınlarının %33'ünü kapsamaktadır. Canlı yayınlar ve bütün önemli haber ve aktüalite programlarında yapılan bu uygulamanın % 50'ye çıkarılması hedeflenmiştir.²²¹

BBC, yayınlarında kaliteye özel bir önem vermekte özellikle haber ve aktüalite programlarının tarafsız ve eksiksiz olarak verilmesi için her türlü çaba gösterilmekte, kurum içinde yayınların denetimi özenle yapılmaktadır. Ayrıca son

²¹⁹ Kapurtu, a.g.e., s.92

²²⁰ İncoğlu, a.g.e., ss. 258-261

²²¹ a.g.e. ss. 258-261

yıllarda program yelpazesi genişletilmiş, tekrar programlar azaltılmış ve daha orijinal programlar yayınlanmaya başlanmıştır. Program standartları ve çeşitliliği sayesinde uluslararası festivallerde aynı yıl 5 Emmy Ödülü kazanan tek uluslararası yayın kuruluşu BBC olmakta, ayrıca Prix Italia'da her üç kategoride birden büyük ödülü kazanan yine ilk yayın kurumu olmaktadır. En çok televizyon izlenen saatler olan 18.00-22.30 arasında BBC dramaları sayesinde popülerliğini arttırmaktadır.²²²

Hükümet, yönetim sorumluluğundan kaynaklanan bir hakla zaman zaman radyo ya da televizyondan halka çeşitli konularda seslenmektedir. Bu tür programlar iki kategoriye ayrılır: ²²³

Bakanların, Parlamentonun onayladığı yasal ve idari düzenlemeleri açıkladığı veya üzerinde anlaşılmış konularda kamuoyunun işbirliğini isteyen programlar. Bu tür programlar için muhalefet partileri cevap hakkı isteğinde bulunabilmektedir. Genel Seçim dönemlerinde partilere ilişkin düzenli politik yayınlar sona erer. Politik yayınlar, partilerin, BBC'nin, ITC'nin, ITV'nin, S4C ve Radio Authority'nin temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından yapılan düzenlemelere göre yapılır. BBC, öğrencilere ve yetişkinlere yönelik çeşitli eğitim programları yayınlar. Başlıca eğitim kuruluşlarının temsilcileri ve BBC'nin uzmanlarının oluşturduğu Eğitim Yayıncılığı Konseyi, eğitim yayın politikası konusunda BBC'ye tavsiyelerde bulunur. Yetişkinler için eğitim programları BBC'nin program çıktısının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu konuda 1991-1992'de BBC 660 saatten fazla radyo ve 250 saatten fazla TV yayını yapmıştır.

1987 sonunda İngiltere'de 250.000'den fazla ev kablo sistemine bağlanmıştır. Cable Authority kablo işletmecileri tarafından ödenen lisans ve müracaat harçları ile finanse edilmektedir. Ayrıca BBC'nin 5 ayrı servisi vardır. Bunlar BBC English, BBC Monitorng, Teletext, Yayıncılık Eğitimi, ve Uluslararası Yayın Kuruluşlarıyla İlişkilerdir. Ayrıca BBC uluslararası boyutuyla

²²² a.g.e. ss. 258-261

²²³ a.g.e. ss. 258-261

başka dillerde de yayın yapmaktadır bunun bir diğer ayağı ise kısa dönemli test yayın amaçlı Türkçe'dir.²²⁴

İngiliz Yayın Kurumundan yapılan açıklamada küresel siyasi gelişmeler, küresel ekonominin durumu, Avrupa Birliği, Birlik içindeki sorunlar, aday ülkelere ilişkin gelişmeler, çevre, iklim değişikliği, kıtlık, bilim, bilimsel gelişmelerin toplumları nasıl etkilediği ve bunların yol açtığı tartışmaların "Dünya Gündemi"nin ilgilendiği alanlar olacağı, programda sosyal sorunların yanı sıra kültür, sanat ve sporla ilgili konulara ve İngiltere'deki siyasi ve sosyal gelişmelere de yer verileceği belirtildi. BBC'nin 33 dilde yayın yapan kolu Dünya Servisi, yıllardır sürdürdüğü radyo yayıncılığına bu yıl ilk kez televizyon yayıncılığını da ekledi. BBC Dünya Servisi bu yıl mart ayında Arapça televizyon yayını başlatırken, Farsça televizyon yayınlarının da yıl sonuna doğru başlaması planlanıyor.²²⁵

BBC Arapça ilk haber bültenine Pakistan'da ki bombalı saldırının ayrıntıları ile başladı. İlk aşamada günde 12 saat yayın yaptı. Arapça televizyon, yıllarca adını kısa dalga radyo yayınlarıyla duyuran ve geçen aralık ayında 75. yılını kutlayan Dünya Servisi için önemli bir atılım. Arapça televizyon yayını, Dünya Servisi'nin 90'lı yıllardan bu yana geçirdiği dönüşüm sürecinin önemli bir halkasını oluşturuyor. BBC aslında, 1990'lı yıllarda da Suudi Arabistan ile ortaklaşa bir televizyon projesi başlatmıştı. Ancak yayın politikası ve haber seçimi konusundaki bazı anlaşmazlıklar nedeniyle bu girişim noktalandı. BBC Arapça internet sitesinin günde 700 bin ziyaretçisi var. BBC'nin radyo ve internet yayınları bölgede haftada 15 milyon kişiye ulaşıyor. BBC yetkilileri beş yıl içinde bu sayıyı 40 milyona çıkarmayı planladıklarını, Arapça televizyonun bu hedefe ulaşılmasında önemli rolü olacağını belirtiyorlar. BBC Arapça Televizyonu, reklam almayacak. Yılda 40 milyon dolarlık bir bütçesi olan televizyon, BBC Dünya Servisi'nin İngiliz Dışişleri eliyle sağlanan kamu kaynaklarını kullanarak yaptığı ilk yayın olacak. BBC Arapça televizyon yayınları 2005 yılından bu yana planlanıyordu. Bu girişimin hayata geçirilmesi planları doğrultusunda Dünya

²²⁴ a.g.e. ss. 258-261

²²⁵ BBC TV'de Türkçe yayınına başlıyor, <http://www.tumgazeteler.com/?a=2913075>, 2.Ocak 2009

Servisi de yeniden yapılandırılmış, 10 dil bölümünün yayınları noktalanmıştı. Çekçe, Yunanca, Lehçe gibi dil bölümlerinin kapatılması kararı, bu ülkelerdeki medyanın şeffaf rekabetçi ve serbest bir ortama kavuştuğu bu nedenle artık BBC hizmetlerinin amacının tamamladığı görüşüyle açıklanmıştı.²²⁶

2.4.1.2.2. İngiltere'de Özel Yayıncılık

Özel yayın sistemi, özel televizyonlar, özel radyo, bölgesel yayın istasyonlar şebekesi ve DBS uydu yayınları hizmetlerinden oluşmaktadır. Bu sistem IBA tarafından düzenlenmekte ve denetlenmektedir.

ITA-Independent TV Authority (Bağımsız Televizyon İdaresi) tarafından çıkarılan yasa ile ilk Özel TV 1954 tarihinde kurulmuş ve kuruluşundan tam bir yıl sonra 1955'te yayına başlamıştır. Özel TV şirketlerinin hizmetleri, geniş oranda reklamlarla finanse edilmekteydi. Bunun yanında ruhsat vergisi ve kamu fonlarından gelir sağlanamıyordu. 15 bölgesel televizyon kurumunun işbirliğinden oluşan televizyon ağına 1955 yılında yayına başlamasıyla İngiltere, Avrupa'da ticari televizyona açılan hem kamu hem de özel televizyonların bir arada bulunduğu ilk ülke olma özelliğine sahip olmuştur.²²⁷

2.4.1.2.3. İngiltere'de Yayın Yapan Önemli Kanallar:

ITV (Independent Television)

“ITV Sistemi 1955'de kurulmuş 16 TV şirketinin işbirliğinden oluşmuş özel bir ortaklıktır. Bu şirketlerden 15'i belirli imtiyaz bölgesinde hizmet sağlamak üzere IBA ile sözleşmeli bölgesel şirkettir. Diğer bir tanesi ise, ulusal çapta sabah yayını gerçekleştirmektedir. ITV'yi IBA yönetir. ITV'yi oluşturan bölgesel kurumlara sekizer yıl için yayın izni verilir. Bu izinler yenilenebilir.”²²⁸

²²⁶ BBC Arapça TV yayımına başladı, <http://www.tumgazeteler.com/?a=2676461>, 2.Ocak 2009

²²⁷ Bakanlar, age, s.57

²²⁸ İncoğlu, age, s.264

ITV (Independent Television News)

“Bu ortaklığın hisseleri ITV'yi oluşturan on beş kurumun elindedir. ITN, ITV şirketlerine ve 4. kanala haber programları sağlar. ITV kurumları gelirlerini reklam yayınlarından sağlar”.²²⁹

Channel Four:

“Özel ve bağımsız bir TV kurumudur. 1982'de IBA'in denetimi altındadır. 4. kanal programlarını kendi hazırlamaz, sadece yayınlanan programlarla ilgili eleştiri ve cevap hakkı veren "Right to Reply" programını hazırlar. Programlar ücret karşılığı ITV şirketlerinden ve bağımsız yapımcılardan sağlanır.”²³⁰

Independent Television News (ITN)

ITN, beş farklı şirketi bünyesinde toplamış bağımsız bir kuruluştur. ITN merkez ofisi Londra olmakla beraber Washington, Tokyo, Johannesburg, Bruksel, Paris, New York, Bejing ve Sydney’de de ofisleri bulunmaktadır.²³¹

Five

Five RTL grubuna ait bir televizyon kanalıdır. Dünyanın en büyük broadcast şirketlerinden biri olan RTL, Avrupa’da 39 tv kanalı ve 10 ülkede 29 radyo kanalıyla hizmet vermektedir. 2009 yılı verilerine göre, Birleşik Krallık’ta

²²⁹ age,s.264

²³⁰ age,s.264

²³¹ About ITN, http://itn.co.uk/news/corp_about.html, 10 Aralık 2008

30 milyondan fazla insan Five izliyor. Five'ın program yelpazesi mini diziler, reality showlar, futbol programları, ve çocuk programlarından oluşuyor. ²³²

“Yerli yapım olan pembe diziler uzun süre ülkede en çok izlenen programlar listesinin başında yer alıyor. İngiltere'deki başlıca televizyon kanalları, çok sayıda kanal seçeneği sunan dijital uydu paketleri ve kablolu kanallardan gelen yoğun rekabetin baskısı altında. Kara vericileriyle yapılan dijital yayınlar ücrete tabi olmayan kanallarda da var.”²³³

2.4.1.2.4. İngiltere'de Kablolu Yayıncılık

İngiltere’de kablolu yayıncılığın başlamasında Enformasyon Teknolojisi Danışma Kurulu (İTAP) isimli bir kurul bu konuda etkin rol oynamıştır. Kurul, bilgisayar ve telekomünikasyon sistemlerinin ülkede içiçe geçtiği bir dönemde yeni iletişim sistemlerinin sunduğu ekonomik potansiyelin hükümet tarafından nasıl en iyi şekilde değerlendirilebileceği konusunda çalışmalara başlamıştı. İTAP'ın özelliği, Başbakan tarafından seçilmiş bilgisayar, elektronik ve kablo şirketlerinin temsilcilerinden oluşmasıydı. İTAP üyeleri, yayıncılık konusunda birikimli olmamalarına karşın, kablo ağının yaygınlaşabilmesi için sistem üzerinden öncelikle kablolu televizyon hizmeti verilmesi gerektiğini ön görmektedirler.²³⁴

Ülkedeki, bütün bu kablolu yayıncılık için yapılan ön çalışmaların sonucun da İngiltere'de kablolu televizyon yayınları, BBC ve ITC yayınlarının tamamlayıcı olması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Belirli sayıdaki kablolu televizyon pilot projeleri için hükümete başvuran özel girişimcilerden 11'i 1983 yılının Kasım ayında geçici ruhsatlarını almışlardır. 1984 yılında yürürlüğe giren Kablo ve Yayıncılık Yasası'ndaki maddelere göre düzenlenerek 1 Ocak 1984'te

²³² **About Five TV**, <http://about.five.tv/our-brands/five>, 10 Aralık 2008

²³³ **Ülke rehberi: Birleşik Krallık**, a.g.y.

²³⁴ Pekman, a.g.e., s.63

tasarı halinde sunulan Kablo Otoritesi 1 Ocak 1985'te yasal olarak çalışmaya başlamıştır.²³⁵

İçişleri Bakanlığı tarafından seçilen otorite, kablolu yayında niteliği belirlenmiş programlar hazırlayıp yayınlayacak adayları seçmek, bunlara 15 yıl süreyle işletme izni vermek, programları ve reklamları denetlemek görevini üstlenmiştir. Kurumun başkanı ve üyeleri 5 yıldan fazla süreli olmamak üzere İçişleri Bakanlığı tarafından atanır.²³⁶

2.4.2. İngiltere'de Radyo-Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesi ve Denetimi

İngiltere'de radyo-televizyon yayıncılığı da siyasi ve sosyal yapısının kendine özgü oluşu gibi diğer ülkelerden ayrı bir gelişme seyri izlemiştir. Bugün İngiltere'de radyo-televizyon yayıncılığı hem özerk nitelikli kamu kuruluşları hem de özel sektör tarafından yapılmaktadır.²³⁷

1954 yılında çıkarılan Television Act Yasası ile BBC'nin televizyon yayınlarındaki tekeli ortadan kaldırılmıştır. Böylece özel televizyonların kurulmasına izin veren bu yasa uyarınca, kurulacak olan televizyon kurumlarının da kamu hizmeti görmesi ve bu nedenle kamu otoritesinin denetiminde kalması düşüncesiyle, BBC'yi denetleyen Yöneticiler Kurulu'ndan ayrı olarak Bağımsız Televizyon Otoritesi (İTA) oluşturulmuştur. Ticari televizyonların, Bağımsız Televizyon Otoritesinin aracılığıyla ve denetiminde faaliyete geçmesine izin verilmektedir.²³⁸

1973 yılında çıkarılan yeni bir yasa Broadcasting Act ile İTA'nın adı Bağımsız Yayın Otoritesi (IBA) olarak değiştirilmiş ve ticari radyo yayınları yapma olanağı da tanınmıştır. Ticari radyo ve televizyon yayınları, ITV

²³⁵ Balabanlar, a.g.e., s.59

²³⁶ a.g.e. 59

²³⁷ Avsalı, a.g.e., ss.29-30

²³⁸ Ögütçü, a.g.e., s. 11

(Independent Television) ve ELR (Independent Local Radio) isimleri altında sürdürülmektedir.²³⁹

IBA'nın yerine 1990 yılında, etkinliği daha az fakat yaptırım gücü daha fazla ve düzenleyici bir kurum olan Bağımsız Televizyon Komisyonu (ITC) kurulmuştur. İngiltere'de kablolu ve uydu yayınları dahil tüm özel televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetiminden ITC sorumludur. Sayısı 10 ile 12 arasında değişen komisyon üyelerini Kültür Bakan'ı atar. Görev süreleri 5 yıldır. Süresi biten üye yeniden atanabilir. Yaş sınırı yoktur. Ancak görevi sona eren üye, bir yıl süreyle özel televizyon şirketlerinde ve yönetim kurullarında görev alamaz.²⁴⁰

ITC'nin üyeleri, BBC veya diğer yayın denetleme kuruluşlarının üye veya görevlileri ve parlamento üyeleri arasından seçilemez veya komisyon üyesi olarak görevlerini maddi ve diğer çıkarlar için kullanan kişiler üye olamazlar. Ancak beyan etmek şartıyla görevini etkilemeyecek düzeyde medyada hisse sahibi olabilirler. Üyelikle bağdaşmayan bir durum doğması halinde, Bakanın üyeyi görevden alma yetkisi vardır.²⁴¹

ITC'nin Görev Yetkilerini Şöyle Sıralayabiliriz:²⁴²

- İhale yolu ile yeni açılan kanalları en uygun bulunan şirkete tahsis etmek, lisans sahibi yayıncının günün hangi saatlerinde program yayınlayacağını tespit etmek,

²³⁹ a.g.e., s. 11

²⁴⁰ Kapurtu, a.g.e., s.94

²⁴¹ RTÜK İletişim Dergisi, Mart-Nisan 1999, sayı 10, s.15

²⁴² Kapurtu, a.g.e., ss.95-96

- İngiltere çıkışlı uydu yayınlarının frekans tahsisi ve lisans verilmesi işlemlerinde yetkili olmak. DBS (doğrudan uydu yayını) hizmetlerini denetleme ve bu uydu kanallarının ihale ile başvuru sahiplerine tahsisini sağlamak,
- Özel radyo televizyon yayınlarının ITU-RR ve diğer uluslar arası anlaşmalara ve enterferansı önlemek için teknik spesifikasyonlara uyup uymadığını denetlemek,
- Kablolu yayınların MMDS dağıtım sistemlerinin yerel dağıtım lisanslarını ihale ile tahsis etmek ve bu çalışmaların hukuki çerçevesini hazırlamak,
- BBC Yayın İlkeleri Kurulu ile koordineli olarak, kabul edilebilir ahlak kurallarını düzenleyen bir yönetmelik hazırlamak ve şiddet içeren sahnelerle kısıtlama getirmek,
- Reklam ve destekleyici yönetmeliği hazırlamak, kültürel ve eğitici programların ve okul yayınlarının hazırlanmasını düzenleyici çalışmalar yapmak,
- Yeni açılan kanalların programlarının belirlenmiş kurallara uygun olmaması halinde önce ihtar verme, sonra lisansı geri alma yetkisine sahip olmak,
- Lisanslı yayıncıların tekel oluşturmasını önleyici denetimlerde bulunmak,
- Kanalları özel kuruluşlara kiralamak için ihaleye çıkmak, hazine adına vergi tahsilâtı yapmak ve lisansörlerden verici donanım kiralalarını tahsis etmek.

ITC'nin lisans verdiği bütün kanalların yayın içeriklerini kararlar neticesinde denetleme görevi vardır. ITC, programların içeriğine dair; kaba ve müstehcen dil kullanımı, pornografik görüntüler, şiddet, özel hayat, tarafsızlık, bağış toplamak, dini yayınlar, ticari ürünlere aşırı övgü gibi konularda denetim yapmaktadır.²⁴³

²⁴³ RTÜK ve Diğerleri, <http://www.medyakronik.net/akademi/makaleler/makaleler27.htm> , 30 Aralık 2008

ITC bu denetimlerini Yayın Şikâyet Komisyonu ve Yayın Standartları Komisyonu ile birlikte gerçekleştirmektedir. 1990 tarihli yayıncılık kanunu ticari televizyonları rekabete açarken, yayıncılığın kamu düzenini bozmamasını sağlayacak önlemleri de beraberinde getirmektedir.

1989 yılında kurulan Yayın Standartları Komisyonu, televizyon yayınlarında Basın Konseyi türü bir işlev üstlenmiştir. Televizyon izleyicileri, yayınlarda aşırı seks ya da şiddet olayı görürse bu konuda komisyonu uyardır. Ancak merkezi denetimi sağlamak amacıyla kurulan komisyonun yaptırım yetkisi bulunmamaktadır. Komisyon izleyicileri haklı görürse yayın kurumlarından özür dilemelerini ister. İzleyicilerden gelen, programlara yönelik tepkileri değerlendirip televizyon yönetimini uyaran bir kuruluştur. Bir başka deyişle komisyon, izleyicinin feedback oluşturmalarını sağlayarak yayınları düşeylikten yataylığa geçirmeye çalışan, Basın Konseyi'ne ya da Ombudsman'a benzer bir hakemlik mekanizmasıdır.²⁴⁴

İngiltere denetleme bakımından diğer ülkelere nazaran oldukça daha katı ve sıkı kuralları olan bir ülkedir. Öyle ki denetimi sadece ekranlarda değil el ilanlarından afişlere kadar bir çok görsel bile denetimden geçiyor.

3. GELİŞMEKTE OLAN BAZI ÜLKELERDE RADYO ve TELEVİZYON YAYINCILIĞI

3.1. ÇEK CUMHURİYETİ

Çekoslovakya, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nin ayrılmadan önceki ismidir. Bu ülke Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun I. Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra bugünkü Çek ve Slovakya topraklarında kurulmuştur.

²⁴⁴ Balabanlar, a.g.e., s. 61

Dağılmadan önceki başkenti Prag'dır. Şu anda Çek Cumhuriyeti'nin başkenti de Prag'tır. II. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası tarafından işgal edilmiştir. Savaş sonrasında 1945-1990 arası Doğu Bloğu'na katılmış, daha sonra SSCB dağılınca, 1 Ocak 1993'te Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye ayrılmıştır.²⁴⁵

3.1.1. Çek Cumhuriyeti'nde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

Çek Cumhuriyeti'nde özel ve devlet olmak üzere iki tip medya vardır. Bu tip yayınların bir arada bulunmasına Avrupa ülkelerinde Dual Sistem Broadcasting ismi verilmektedir. Ancak limitli frekans özelliği nedeni ile bu durum sadece TV ve radyo için kullanılmaktadır. Basın ve internet medyası da bu şekilde ikiye ayrılmaktadır. Bu dual sistem demokrat Avrupa'da 80'li yıllarda başlamıştır. Özel yayıncılar kar sağlama amacı ile kurulmadan önce, tüm Avrupa ülkelerinde radyo ve televizyon yayınları tamamen devlet kontrolünde gerçekleşiyordu. Hatta demokratik ülkeler bile özel sektörün girişini önlemeye çalışıyorlardı. Ancak ABD'de bu sistem tamamen çok farklıydı. Orada hiçbir zaman devlet; radyo ve televizyon yayınlarında etkin olmadı. Çünkü; bu sektör ticari şirketlere aitti. Zaman içinde, Avrupa'da özel şirketlere bu sektöre girmeleri için öncelikle uydu ve kablolu yayın olarak izin verildi. Böylelikle rekabet güçlendi, kalite arttı ve çeşitlilik geldi.²⁴⁶

Çekoslovakya'da özel medya kuruluşları 1990'lı yıllarda yayın hayatına başlamıştır. Ancak o dönemlerde atılan adımlar, özel radyo ve televizyonların devlet televizyonuna karşı inanılmaz bir rekabetine neden olmuştur. Çekoslovakya'da 1989'daki değişime kadar TV tamamen hükümetin kontrolü altındaydı ve Komünizm ideolojisini yaymak için kullanılıyordu. Daha sonra kısa bir süre içinde, 1990-1992 yılları arasında bu süre Komünizm'deki planlama ekonomisinden, yeni düzendeki pazarlama ekonomisine geçiş sürecidir. Bazı politik görüşler Amerikan modeline tamamen geçmeyi düşünmüş olsalar bile

²⁴⁵ Çekoslovakya, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ekoslovakya>, 14 Ocak 2009

²⁴⁶ Média Veřejnoprávní A Soukromá, http://tarantula.ruk.cuni.cz/MVP-56-version1-Svoboda_karel_mediaverejnopravniassoukroma.doc, 20 Kasım 2008

sonuçta Avrupa modelini tercih etmişlerdir. Yayıncılık özel ve devlet televizyonu ve radyosu adı altında toplanmıştır ve bunun yanı sıra, birkaç başka şirkette özel yayına başlamıştır. Bunlardan bazıları bölgesel, bazıları da tüm ülkeye yayın yapmıştır.²⁴⁷

Bu devlet ve özel yayınların kaynakları, ya ticari daha çok reklamlar ya da aylık abonelik ödemelerdir ki bu devlet medyasının tipik ve ana gelir kaynağıdır. Bu devlet televizyonlarının amacı aslında kar sağlamak değil, halka servis vermektir. Kanunlara göre; TV ya da radyosu olan herkes bu abonelik ücretini ödemek durumundadır. Tabii ki bu özel ve devlet televizyonlarının ana gelir kaynakları bu abonelik ücretleri değil, reklam ve diğer aktivitelerdir. Önceden bu abonelik ücretleri ile gelir sağlamak radyo ve televizyonlar için mümkündü, fakat liberal demokratik ülkelerde bu tür finans sağlama medyanın bağımsızlığına zarar verebilir.²⁴⁸

3.1.1.1.Radyo Yayıncılığı

“Çekoslovakya’da ilk radyo küçük bir verici tarafından Prag’daki "Petrin" tepesinden 1919 yılında Fransız ordusunda kullanıldı. Yayın ise Charles Üniversitesi’nde Prof. A. Zacek tarafından dinlendi”.²⁴⁹

Çekoslovakya’da ilk kablosuz yayın, 1920’de mevcut olan vericiyi yeni 10 kilowattlık elektronik tüp vericisi Telefunken ile değiştirildi. Daha sonra aynı sistemle Paris ile Moskova ve Roma ile bağlantı yapıldı. Bu verici tarafından yaşam müziğiyle ikinci yayın ve konuşma, 28 Ekim 1920 yılında yapıldı. Alıcıyla bütün enstitüler (Üniversite, Postaneler, Bakanlıklar...) yayını dinlemek için davet edildi. Çekoslovakya’da 3. radyo, Telefunken vericisi tarafından Prag’da "Petrin"

²⁴⁷ a.g.y.

²⁴⁸ a.g.y.

²⁴⁹ Český Rozhlas www.rozhlas.cz, 20 Kasım 2008

tepesinden 1922 yılında yayına geçti. 1923 yılında radyo, postane ve telgrafların bakanlığı ile yasalar ile tanımlanan yayınlar yapıldı. İlk olarak düzenli yayın, Prag'dan 18.5.1923 yılında başladı.²⁵⁰

Çek Devlet Radyosu (Czech public radio, Český rozhlas - ČRo), ČRo1, ČRo2 a ČRo3 olmak üzere üç kanala sahiptir ve bazı yöresel kanallar vardır. Yabancı yayın yapan ČRo7 Radio Prag, birçok dilde de yayın yapmaktadır. Bunların yanı sıra klasik müzik yayını yapan ČRo D-DUR ve haber kanalı olan ČRo6 da US Radyo Free Europe ile anlaşmalı bir istasyondur. Tüm ülkede yaklaşık 100 adet özel istasyon bulunmaktadır.²⁵¹

Aşağıdaki listede ve bilgilerde Çek Radyosunun yaptığı yayınların tarzları belirtilmektedir.²⁵²

- Çek radyo 1i — (Haberler ve bilgi)
- Çek radyo 2'nin olduğu Radiozurnal — (Aile izleyicisi için eğlence, konuşma ve haberler)
- Çek radyo 3'ün olduğu Praha — (Kültür, klasikler ve sanatlar)
- Bölgesel istasyonların olduğu Vltava — (Magazin tarz haberleri ve bilgiler)
- Çek radyo 7'nin olduğu — (12 bölgesel istasyonun şebekesi)
- Çek radyo 6 — (Uluslararası çok dilli hizmet)
- Çek radyo, D Dur'un olduğu — (Haberler ve bilgi)
- Çek radyo — (Klasik müzik)
- Çek radyo 4 — (Gençler için)

²⁵⁰ a.g.y.

²⁵¹ Česká Média - V Angličtině, <http://www.mzv.cz/wwWo/mzv/default.asp?id=35162&ido=13525&idj=1&amb=1>, 10 Kasım 2008

²⁵² Czech Radio, <http://www.rozhlas.cz/english/portal/>, 12 Kasım 2008

“Çek Cumhuriyeti’nde 76 bölgesel radyo güncel olarak halen yayın yapmaktadır.”²⁵³

3.1.1.2. Televizyon Yayıncılığı

Çek televizyonun ilk adımları 2. Dünya Savaşı’ndan önce atılmaya başlamıştır. Bununla birlikte somut sonuçlar elde edilmeden önceki bütün aktiviteler savaşla bölünmüştür. Araştırmalar savaşın ardından devam etmiştir. İlk deneme yayını 1948 yılında, Prag’ta MEVRO Uluslararası Radyo Fuarı’nda gösterilmiştir. Prag Stüdyosu’ndan ilk deneme yayını, 1 Mayıs 1953’te başlamış ve 25 Şubat 1954 yılında düzenli yayına geçildiği bildirilmiştir. Kısa süre içinde; 31 Aralık 1955’te Ostrava’da, 3 Kasım 1956’da Bratislava’da, 6 Temmuz 1961’de Brno’da ve 25 Şubat 1962’de Košice’de ek stüdyolar kurulmuştur.²⁵⁴

Ancak 25 Şubat 1954 yılında Çekoslovakya’da başlatılan düzenli televizyon yayınları başarısızlığa uğrar ve 1948 - 1953 yıllarında yayınlar tekrar denenir. 1994 yılında bir seçim prosedüründen sonra, ilk özel TV yayına başlar. 1997 yılında ise TV Premiéra, şimdi Prima TV olarak bilinen kanalın yayınları hayata geçer.²⁵⁵

Çek Cumhuriyeti’nde televizyon ilk 1 Ocak 1992 yılında kuruldu ve TV işinde yol aldı. 1 Ocak 1993’de halk Çek televizyonu ile tanıştırıldı. (Önceden CTV) CT1’e yeni isim verildi. (Önceden F1) CT2 ve CT3 (Önceden OK3) 3 Şubat 1994’te Çek televizyonu, yasa gereğince yurt çapında yayınlanan kanalların biri özgür bırakıldı. 4 Şubat 1994’te başlanan yayında, Çek televizyonu, iki kanala ayrıldı. CT1 ve CT2 Spor kanalı CT4, spor haber kanalı CT24 yayına 2006 başladı.²⁵⁶

²⁵³ **The Media Market In The Czech Republic**, <http://www.czech.cz/en/czech-republic/media/the-media-market-in-the-czech-republic>, 10 Kasım 2008

²⁵⁴ **History in a nutshell Czechoslovak Television**, <http://www.ceskatelevize.cz/english/history.php>, 1 Kasım 2008

²⁵⁵ **The Media Market In The Czech Republic**, a.g.y.

²⁵⁶ **History in a nutshell Czechoslovak Television**, a.g.y.

Devlet TV yayıncısı Çek Televizyonu (Česká televize - ČTV) üç kanal işletmektedir. ČT1, marjinal bir kanal olup ČT2 sanat, spor ve tartışma programlarına odaklanır. ČT24 de yeni haber kanalıdır. Temel özel televizyon TV Nova ve TV Prima tüm ülkeye yayın yapmaktadır. TV Nova pazarın en büyük dilimine sahip olmaktadır ve bunun ardından ČTV ve sonra da TV Prima gelmektedir.²⁵⁷

3.1.2.Çek Cumhuriyeti'nde ki Yayıncılıkla İlgili Düzenlemeler

“Çek Cumhuriyeti'nde, konuşma özgürlüğü İnsan Hakları Yasası'yla koruma altındadır ve sağlanmaktadır. Bununla birlikte bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi bütün medya kategorilerinde yer alan program ve reklamları içeren yayınlanmış materyalleri inceleme sorumluluğu verilmiş kesin otoriteler vardır.”²⁵⁸

Aspx (Sadece "Konsey")'i yayınlayan radyo ve televizyon için konsey kuruldu. Hükümet radyo ve televizyon yayını ve aktarmanın alanına uygulayacak olan idareyle ilgili bir otorite olarak 2001 Mayıs'ta konsey ortaya çıktı. Konseyin amacı; program teklifinin çoğulluğunun daha fazla gelişmesi için radyo ve televizyon yayını ve aktarmanın alanıyla ilgili bilgi vererek programlarını, içeriğinin bağımsızlığını gözleyecek ve diğer vazifelerin, yasal düzenlemelerini yapmaktır.²⁵⁹

Çek Televizyon Komisyonu ulusal Çek Televizyon'unu izlemeye odaklıdır. Bu denetleme Çek Televizyon programlarında yayınlanan bütün içeriği (şu anda iki radyo kanalını ve iki dijital yayını) kapsar. Komisyon esas olarak şunları denetler ve kontrol eder:²⁶⁰

²⁵⁷ Česká Média - V Angličtině, <http://www.mzv.cz/wwWo/mzv/default.asp?id=35162&ido=13525&idj=1&amb=1>, 10 Kasım 2008

²⁵⁸ The Czech Television Committee, <http://www.czech.cz/en/czech-republic/media/media-supervision/> , 20 Kasım 2008

²⁵⁹ Council for Radio and Television Broadcasting, <http://www.rrtv.cz/en/Default.aspx>, 25 Kasım 2008

²⁶⁰ The Czech Television Committee, a.g.y.

- Yayınları nesnelliği, doğruluğu, genel dengesi ve çok yönlülüğünü,
- Çek halkının yasal bilincine olan desteğini,
- İnanç, kültür, milliyetçilik, sosyal grup, yaş ve cins bakımından azınlık gruplara yönelik programların yapımı ve sayılarındaki artışı,
- Ulusal ve etnik grup üyelerini içeren Çek halkının kültürel kimliğinin gelişimini,
- Haberlerin, politik haberlerin, belgesel, sanat, drama, spor ve eğlence programlarının, çocuklara ve gençliğe yönelik eğitim programlarının yapımı ve yayını.

Çek Televizyon Komisyonu’nun, seçimi ve görevden alınması temsil meclisi tarafından yapılan ve belirli bölgesel sosyal ve kültürel görünüşü temsil etmesi konusunda üzerinde titizlikle durulan 15 üyesi vardır.²⁶¹

“Basın özgürlüğü her ne kadar yasal güvence altına alınmış olsa da basının her zaman yayın ilkeleri açısından bağımsız olduğu düşünülüyor. Çek kamu televizyon kurumunun denetimi konusunda 2000 yılının sonunda yaşanan bir tartışma da devlet medyasını siyasi müdahaleden koruma çabalarının hala sürdüğünü gösterdi.”²⁶²

Şimdi 2000 yılında yaşanan bu olaya değinelim. 20 Aralık 2000’de Çek TV Komisyonu tarafından başa getirilen yeni Genel Müdür Jiri Hodac’ın televizyon çalışanlarınca istenmedi. Nedeni Hodac’ın, Demokrat Yurtsever Partisi (ODS)’nin lideri Vaclav Klaus’a yakın olması, bunun da istasyonun editoryal bağımsızlığını ihlal edeceği endişesinin duyulmasıydı. Çek TV çalışanlarınca protesto başlamıştı. Protestocular hem stüdyoları işgal etmişler, hem de 23

²⁶¹ The Czech Television Committee, a.g.y.

²⁶² Ülke rehberi: Çek Cumhuriyeti, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/05/040504_cek_rehber.shtml, 29 Ekim 2008

Aralık'tan itibaren kendi programlarını yayınlamışlardı. Hodac çözüm olarak, isyancıların yayınlarını sansürleyip, kendi ekibinin yaptığı haberleri yayınlatsa da, bu çözüm olmadı. Çünkü uydusu ve kablolu yayını olan herkes isyancıların yayınlarını izleyebiliyordu. Protestocular 1 Ocak 2001'de eylemlerinin resmi bir greve dönüştüğünü duyurdular. Bu grevi Cumhurbaşkanı Vaclav Havel'de destekledi. Halk 120.000'i aşkın imza toplayarak destek verdi. Hodac bu isyan karşısında isyancılardan bazılarını da işten atmıştı. Ülkenin iki sendika kuruluşu (Bağımsız Sendikalar Kurumu ve Çek Sendikalar Odası) da grevcilere açık destek verdiklerini ilan ettiler. Bir süre sonra Çek TV (Ceska Televize) çalışanlarının grevi, zafere dönüştü. Bu gelişmeden sonra 20 Aralık'ta atanan yeni TV Genel Müdürü Jiri Hodac, 11 Ocak'ta sağlık sorunlarını öne sürerek, istifa etti. İstifasının gerçek nedeninin halkın ve siyasilerin baskısından kaynaklandığı apaçık ortadaydı. Grevciler, Hodac ile birlikte dokuz kişiden oluşan Çek TV Konseyi'nin istifasını ve ülkede uygulanan TV yasasının da değiştirilmesini istiyorlardı. Grevciler daha da ileri giderek 17 Ocak'ta üst düzey yöneticilerin ofislerini işgal etti. Bunun üzerine Hodac'ın iş başına getirdiği Vera Valterova dahil birçok kişi, eylemi şikayette bulundu. Hodac'ın istifası üzerine Çek TV'nin başına, Hodac'ın üç haftalık saltanatı sırasında işten uzaklaştırdığı eski Finans direktörü Ladislav Paluska geldi. Bunun üzerine bazı siyasiler Hodac'ın tekrar iş başına getirilme olasılığını göz önünde bulundurarak, Paluska'ya verdikleri desteği çektiler.²⁶³

Yeni yasa, iktidardaki Sosyal Demokratlar (CSSD) ve onların Parlamentodaki müttefiki Demokrat Yurtsever Partisi (ODS)'nin adaylarının oluşturduğu yeni bir konseyi iş başına getirmeyi önerdi. Bu konseyde diğer konseyden farklı olarak politikacılar yerine, politikaya karışmamış olmakla tanınan sivil toplum üyeleri yer alacaktı. Kamu yayıncılığın destekleyen yasaya göre, Yönetim Kurulu üyelerin sayıları dokuzdan on beşe çıkacaktı. Yasanın destekleyicilerinden Özgürlük Sendikası sözcüsü Patrick Nacherxin, Çek TV'nin misyonunu gerçekleştiremediğinden, Konseyin azledilmesini önereceklerini söylemesi üzerine, muhalefet lideri Vaciav Klaus "Çek Cumhuriyeti sivil toplum ve çıkar gruplarından oluşan bir devlet değildir, eğer hükümet yurttaşların meşru,

²⁶³ İncoğlu, a.g.e., ss. 189-190

seçilmiş temsilcileri olan milletvekillerinden konsey üyelerini seçme hakkını alıyorsa, aynı şekilde sade vatandaşlar da onları önerme hakkına sahiptir" demektedir. Diğer bir yandan, ODS, Hodac'a destek çıkıp, onunla herhangi bir organik bağı olmadığını, yasal ve demokratik bir biçimde seçilmiş bir Konsey tarafından iş başına getirildiğini iddia ederken, Devlet Başkan. Havel'i toplumda istikrarsızlık yaratmakla suçladı. Hatırlanacağı üzere Havel grevcilere açık destek vermektedir. Çek Cumhuriyeti'nde bu yeni yasanın çıkmasıyla, kamu yayıncılığı uygulamasında ne gibi zorluklarla karşılaşılacağı üzerinde düşünülmesi gereken bir konuydu. Oysa ki, tüm eski Doğu Bloğu ülkelerine baktığımızda bunların devlet yayıncılığından kamu yayıncılığına geçişte fazla başarılı olamadıklarını, bunun en büyük nedeninin de, yayın bağımsızlığı ve tarafsızlığını sağlayamamalarından kaynaklandığı bilinmekte.²⁶⁴

3.2.KATAR

Boyutları küçük (Belçika'nın yüzölçümünün üçte biri) olsa da Katar, muazzam değere sahip bir ülkedir. Basra Körfezi'nin batı yakasının ortasında yer alan Katar, hemen hemen tamamen denizle çevrilidir. Katar'ın ekonomisi, bol miktardaki petrol ve doğal gaz rezervleri nedeniyle oldukça güçlüdür. Katar devletinin resmi dini İslam'dır ve ülkenin birincil yasama kaynağı Şeriat'tır (İslami yasa) ve Arapça da ülkede konuşulan resmi dildir. Katar'da yönetim babadan oğula geçmektedir.²⁶⁵

3.2.1. Katar'da Radyo ve Televizyon Yayımları

Katar çeşitli medya organları sayesinde iletilen bilgilerle körfez ülkelerine, Arap ve İslam dünyasına hizmet etmeye ve onları savunmaya çok önem vermektedir. Katarlıların belirttiğine göre; medya organları ve propaganda

²⁶⁴ a.g.e., ss. 189-190

²⁶⁵ **Katar Hakkında**, [http:// www.katar.org.tr/hakkinda.htm](http://www.katar.org.tr/hakkinda.htm), 10 Mayıs 2008

bu ülkede, Arap ve İslam dünyasının amaçları kapsamındadır. Buna rağmen son 10 yıl içinde Katar'da özellikle basın büyük bir ilerleme katettiği Arapça ve İngilizce olarak 16 derginin yayınlandığı belirtilmelidir. Katar haber ajansı 1975 yılında kurulduktan sonra teknolojik ve kadro bakımından büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Katar radyosu ise 1968 yılında faaliyetine başlarken şu anda tüm ülkeye yayın yapmaktadır. Kur'an radyosu da 1992 yılında açılmıştır. Arapça ve İngilizce ve Urdu dili ve Fransızca'da günde 50 saatten fazla bir yayın süresine sahiptir.²⁶⁶

“19. yüzyılın başlarında Suriyeli ve Lübnanlı gazeteciler tarafından Mısır basınının kurulması ve Ortadoğu'da yayın yapması, Arap medyasının kolayca uluslar üstü faaliyette bulunabileceğini gösterdi. Bölgedeki temel haber kaynağı, 1939'dan 1967'ye kadar BBC'nin Arapça Servisiydi.”²⁶⁷

1970 yılında Katar'da ilk televizyon kanalı kuruldu. Yeni kurulan bu kanal siyah beyaz yayın yapıyordu. 4 yıl aradan sonra 1974 yılında ilk renkli TV kanalı kuruldu ve geçen zaman içinde 1982 yılında ikinci kanal İngilizce yayını ile resmen hizmete girdi. Katar TV'nin günlük yayın süresi iki kanal üzerinden günde 25 saatten fazladır. Katar merkezli TV kanalı El-Cezire'de dönemin Katar Emiri Şeyh Hamad bin Halife'nin 150 milyon dolarlık desteği ile 1996'da kuruldu. Katar Emiri, başlangıçta yapmış olduğu 150 milyon dolarlık mali destekten sonra da her yıl kanala mali destek sağladı. Katar'da devlet tüm medya kuruluşlarının faaliyetlerini denetliyor.²⁶⁸

3.2.1.1. El-Cezire Medya Grubu

Merkezi Katar'da bulunan TV kanalının adı Arapça'da “ada” anlamına gelmektedir. Kurulumundan itibaren El-Cezire ilk olarak yalnızca Arap dünyasına

²⁶⁶ Katar Müslümanları, <http://209.85.129.132/search?q=cache:ICPtK00rHk8J:www.ashabilyemin.com/archive/katar-muslumanlari-t108792.html+katar+tv+kanallar%C4%B1&hl=tr&ct=clnk&cd=8&gl=tr>, 15 Kasım 2008

²⁶⁷ Muhammed Zayani, **El-Cezire Olayı**, Versus Kitap, İstanbul: 2005, s. 85

²⁶⁸ Katar Hakkında, http://209.85.129.132/search?q=cache:6QEkYxZ4V_wJ:www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2008/Nisan/25/Haber_374875.aspx+katar+tv+kanallar%C4%B1&hl=tr&ct=clnk&cd=10&gl=tr, 10 Mayıs 2008

ilişkin güncel haberlerle yayına başlamış olsa da, o zamandan günümüze gelinceye dek bakıldığında başka tematik kanalları da bünyesinde bulunduran bir medya grubu haline gelmiştir. Kanal, yaptığı yayınlarla ve özellikle El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in video görüntülerini ve yaptığı açıklamayı yayınlayarak özellikle 2001 yılında ABD'nin ikiz kulelerine yapılan 11 Eylül saldırılarının ardından dünya çapında dikkat çekmiştir.

El-Cezire haber kanalı dışında bünyesinde bulundurduğu diğer kanallar aşağıda verilmektedir:²⁶⁹

El-Cezire Arapça 24 saat haber yayını yapan bir kanaldır (1996'da yayına başlamıştır.)

- El-Cezire Spor 1
- El-Cezire Spor 2
- El-Cezire Çocuk Kanalı
- El-Cezire Canlı Yayın Kanalı (2005) (Yapı itibariyle BBC-Parliament'a benzer)
- El-Cezire English 24 saat güncel haber kanalı (2006)
- El-Cezire Belgesel Kanalı

El-Cezire kanalını finans olarak Katar Emiri destekliyordu. Başlangıçta yapmış olduğu 150 milyon dolarlık mali desteğin ardından El-Cezire kendi ayaklarının üzerinde durmayı hedefleyerek 2001 yılından itibaren reklam alarak kendine gelir sağlamayı amaçladı fakat hedeflerine ulaşamayınca ve bu girişimlerinde başarısız olunca, Katar Emiri her yıl kanala mali destek sağlamayı kabul etti. Bu mali desteğin dışında kanalın belli başlı gelir kaynakları arasında;

²⁶⁹ **Katar Hakkında**, <http://www.ashabilyemin.com/archive/katar-muslumanlari-t108792.html+katar+tv+kanallar>, 14 Nisan 2008

reklamlar, abonelik ücretleri, diğer şirketlerle yapılan yayın anlaşmalarının yanı sıra satılan görüntüler ve haber paketleri yer alıyor. Örneğin El-Cezire'nin, El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in konuşmasının bir dakikası için 20.000 dolar aldığı da iddialar arasında yer alıyor.²⁷⁰

Usame Bin Ladin'in ilk mesajın yayımlanmasından sonra, bazı kesimler tarafından eleştirildi, bu eleştirinin nedeni; Bin Ladin'e Afganistan'daki savaşın "bir din savaşı" olduğunu ilan etme ve tüm dünyadaki Müslümanları bu "kutsal savaşa" katılmaya çağırma fırsatı vermesiydi. Savaşın yaygın propaganda taktiklerine başvurularak yeniden adlandırılması üzerine, batılı liderleri bir din olarak İslam ile "Terörizmle Savaş" arasında kesinlikle bir bağlantı kurulamayacağını açıklamaya itti. Bu sırada Bin Ladin, ABD'nin Ortadoğu'daki dış politikasının, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerindeki askeri varlığının ve İsrail'e ve Filistin topraklarındaki işgaline koşulsuz desteğinin Arap ve Müslüman toplumlarında yol açtığı kızgınlığı istismar ediyordu. Müslümanlara ve Araplara; kendini, nihai amacı Kutsal Toprakları arındırmak ve Filistin'i özgürleştirmek olan bir "kahraman" olarak tanıttı. Bin Ladin, El-Cezire'nin yayınladığı ilk video mesajında Arapların hoşnutsuzluğunu kışkırtmaya niyetli olduğunu ilan etti. El-Cezire olmaksızın Bin Ladin'in mesajlarını yayamayacağı ve kendisini bir "kurtarıcı" olarak gösteremeyeceği netlik kazandı.²⁷¹

Gerçekten El-Cezire'nin Taliban'ı desteklediğine dair hiç bir açık kanıt bulunmamaktadır, yalnızca diğer istasyonlardan daha fazla erişim olanağına sahip olmuştur. Elbette El-Cezire belli bir kültürel geleneği yansıtmaktadır, ancak bu, CNN'in haberlere batılı bir bakış açısıyla yaklaşmasından farklı bir şey değildir. Bununla beraber sorular bitmemektedir. El-Cezire niçin Bin Ladin'in kasetlerini yayınladı? Bin Ladin niçin El-Cezire'yi seçti ? El-Cezire, filtrelenmemiş haberler yayımladı mı? Afganistan'da Amerikan ağlarından daha derin ve gerçek savaş haberciliği yaptı mı? Ya da Bin Ladin ve Taliban'a yönelik

²⁷⁰ **Dmitry Litvinovich: Al-Jazeera VS. CNN**, <http://english.pravda.ru/main/2001/12/11/23390.html>, 10 Kasım 2008

²⁷¹ Zayani, a.g.e., s. 166

önyargılı mıydı? "Sözde Terörizmle Savaş" El-Cezire'nin politika belirleyicilerinin Afganistan savaşı sırasında yürürlüğe soktuğu bir tabirdi. Usama Bin Ladin'den bahsederken "terörist" adlandırması kullanılmadı. Yayınlarda ona yer verildi ve mesajları redaksiyon yapılmadan aktarıldı.²⁷²

2002 yılında yapılan detaylı bir anket çalışması sonucunda El-Cezire yaygın bir biçimde izlenmekte olduğu ortaya çıkmıştır. Anket çalışmalarının böyle çıkmasının başlıca nedeni; El-Cezire'nin 24 saat yayın yapan haber kanalı olmasıdır. Ve özellikle en çok İran Körfez bölgesi ve Ürdün'de tercih edilen yayın istasyondur; (Kuveyt'te yüzde 56 ve Suudi Arabistan'da yüzde 47) Doğu Akdeniz ülkelerinde sağın seyircileri göreceli olarak yüksektir (Ürdün'de yüzde 44 ve bir ulusal kanalla birincilik için yarıştığı Lübnan'da yüzde 37) ve Mağribî'de diğer kanallara göre daha az tercih edilmesine rağmen hayli sevilmektedir. (Daha iyi durumdaki iki yerel kanalın olduğu Fas'ta yüzde 20 izlenmektedir.) Araştırma sonuçlarına göre Kuveyt, Suudi Arabistan, Ürdün ve Lübnan gibi ülkelerde seyircilerin dünya olaylarını izlerken önceliklerini El-Cezire'den yana kullandıkları ortaya çıkıyor. Bu anket sonuçları bize El-Cezire'nin Arap dünyasında genel olarak beğenildiği izlenimi vermektedir.²⁷³

"4 Temmuz 2005 tarihinde El-Cezire, resmi olarak, adı "Al Jazeera International" olmak üzere İngilizce yayın yapacak yeni bir kanalın yayına başlayacağını duyurdu."²⁷⁴

"Doha, Londra, Kuala Lumpur ve Washington DC'de yayın merkezleri olan yeni kanal, Al Jazeera English adıyla 24 saat haber kanalı olarak 15 Kasım 2006 tarihinde yayına başladı. El-Cezire'nin tüm dünyada ulaştığı kitle arttıkça kanal alternatif medya tanımının dönüşümü olarak anlatılmaya başlandı."²⁷⁵

²⁷² a.g.e., s. 175

²⁷³ a.g.e., ss. 14-15

²⁷⁴ **Al Jazeera English**, http://tr.wikipedia.org/wiki/El_Cezire, 18 Aralık 2008

²⁷⁵ **El-Cezire Hakkında**, <http://www.tbsjournal.com/Iskandar.html>, 10 Nisan 2008

Çanak anteni olan Arap halkının %70'i haber izliyor. 11 Eylül sonrası kanal abonelerinde %300'lük bir artış görüldü. Doha'da ki merkezinde yaklaşık beş yüz kişi çalışmaktadır, çalışanların %45'ini kadınlar oluşturuyor. Günümüze baktığımız da kanalın 45 milyon izleyicisinin olduğunu görüyoruz.²⁷⁶

Kanal oldukça iddali ve ses getiren ödüller almıştır. Kanalın aldığı bazı ödüller aşağıda verilmiştir.²⁷⁷

- Kasım 2005'te El-Cezire Index On Censorship tarafından verilen "Sansüre Karşı Direniş Ödülüne" layık görüldü,
- Nisan 2004'te Webby Ödülleri El-Cezire'yi, BBC, National Geographic, Rocketnews ve The Smoking Gun la birlikte en iyi beş web sitesine aday olarak gösterdi,
- Aralık 1999'da Berlin'de bulunan Düşünce Özgürlüğü Fonu o yılın İbni Rüşd Medya ve Gazetecilik Ödülüne El Cezire'yi layık gördü,
- 2004 yılında El Cezire "brandchannel.com" sitesinin okurları tarafından Apple, Google, Ikea ve Starbucks'tan sonra en nüfuzlu beşinci dünya markası seçildi.

“El-Cezire, ayrıca rakiplerini canlı söyleşilere zorluyor ve bazı kanalları haber keşfetmek için yeni bir davranış sergilemeye itiyordu. Abu Dabi TV gibi bazı Arap uydu kanalları, El-Cezire'nin haber yayıncılığındaki özgür tarzını taklit etmeye çalıştı. Yakın dönemde Arap medya dünyası, en dikkat çekicisi Dubai merkezli El-Arabiyya olmak üzere, haber kanallarının çoğalmasına sahne oldu.”²⁷⁸

Doğuya ve batıya eşit uzaklıkta durmak isteyen kanal hiç şüphesiz diğer kanallara nazaran çok başarılıydı. Bunun en büyük nedenlerinden biri ise kanalda ki belli başlı isimlerin BBC'den geliyor olmalarıydı. 24 saat düzenli, Arapça haber

²⁷⁶ Inceoğlu, a.g.e., s. 150

²⁷⁷ **El-Cezire**, http://tr.wikipedia.org/wiki/El_Cezire, 15 Kasım 2008

²⁷⁸ Zayani, a.g.e., s. 17

yayını yapan, 500 bin nüfuslu Katar Emirliği kökenli bu televizyon istasyonu, halen Afganistan'da Taliban denetimi altındaki topraklarda (Ülkenin yaklaşık yüzde 90'ı) çeşitli kısıtlamalara rağmen naklen yayın yapabilen tek yabancı televizyondur.²⁷⁹

Körfez Savaşı ile yıldızı parlayan CNN bile Afganistan içindeki gelişmeleri El-Cezire'ye bağlanarak aktarabiliyordu. CNN yine de El-Cezire ile bir 'exclusivity' (münhasıran yayınlarını ilk yayınlama) anlaşması yaparak Katar TV'nin yayınlarını naklen ve ilk kullanma haklarını satın aldı ama diğer global TV'lerin bu anlaşmayı pek dikkate almaması nedeniyle etkili olamadı. ABD'nin Afganistan'a yönelik bombardımanın başladığı 7 Ekim tarihinden sonra da CNN'nin El-Cezire ile görüşmeleri sürdürdüğünü Amerikan medyası yazdı. Bombardımanın ilk gününde, CNN olmadığı için, Amerikan TV'lerinin çoğu acil savaş hali yayın programını sulandırıp, rugby karşılaşmalarını yayınladı. Televizyon haberciliğinde ki bazı doğru olmayan yaklaşımlar sonucu anlamsız hatta yanlış olan 'görüntü yoksa haber de yok' tutumu milyonlarca Amerikan izleyicinin savaşı izlemesini bir şekilde önledi. Bu durum yani Amerikan halkının savaşı izleyememesi Beyaz Saray'ın işine geldi. CNN, El-Cezire'nin görüntülerini alabiliyordu, ama naklen yayında, dolayısıyla CNN'in denetleyemediği herhangi bir akışta her an Amerika kendisini zor duruma düşürecek bir yayınla baş başa kalabilirdi. Bu duruma çare olarak da naklen yayından vazgeçilmişti.²⁸⁰

CNN ve El-Cezire arasındaki farkı çok açık bir şekilde kanalın önde gelen isimlerinden Muhammed Cesim El-Ali şöyle ifade ediyor:²⁸¹

Kanalı kurduğumuzda, ilk olarak Arap ülkeleri ve İslami ülkelerde bürolar açmaya yoğunlaştık. Sıcak bölgeler olduğundan ve yayımlanacak haberler olduğundan Filistin ve Irak'la başladık. Kudüs'te bir büro açtık, Gazze ve Ramallah'ta ona bağlı başka bürolar açtık. Aynı zamanda Bağdat'ta da

²⁷⁹ İncoğlu, a.g.e., s.149

²⁸⁰ **Global Medya**, http://www.medyakronik.net/arsiv/glomedy_15100101.htm , 12 Eylül 2008

²⁸¹ Zayani, a.g.e., s. 46

açtık ve diğer Arap ülkelerine geçtik. Bunlar açıldıktan sonra, diğer İslam ülkelerine geçtik, önce İran ve Pakistan ardından Afganistan'a yerleşmeye çabaladık. Taliban'dan izin aldık bize izin verildiğinde CNN, Reuters ve APTN de izin aldı... Kabil ve Kandahar'da iki büro açtık. Diğerleri gelmedi, çünkü bunu önemsemediler ve buradan çok haber geldiğini düşünmediler. Ama bizim için bir İslam ülkesi olduğundan önemliydi... Onlar uluslararası açıdan bakıyorlardı. CNN ve El-Cezire arasındaki fark, onların önce uluslararası haberleri sonra belki Asya ve Ortadoğu'da özel konuları önemsemeleridir. Biz, önce Arap ve İslam sorunlarını detaylı bir şekilde ele alıp, sonra uluslararası sorunları gözetiriz.

Medya, 20. yüzyılın sonundan bu yana ülkede, artık en az silahlı kuvvetler kadar önemli ve değerliydi. Medyanın bir diğer adının 'İdeolojik Kuvvetler' olması da bu önemin başka bir kanıtıdır. Bu nedenle hiç bir ulus, hiç bir toplum, kendi egemenliğindeki topraklarda, yabancı bir güç istemediği için, yabancı medya yerine kendi medyasını, Afganistan örneğinde olduğu gibi, kendi medyası yoksa hiç olmazsa, kendisine düşman olmayan ve işgalci askeri güce yakın durmayan bir medyayı kabullenebiliyordu.²⁸²

3.2.1.2. El-Cezire'nin Parlayan Yıldızı "Aksi İstikamet"

El-Cezire, dünyada ilk kez canlı tartışma yayınlayan kanal değildi ama bu Arap halkı için bir ilkti. Araplar televizyonda ilk kez hassas politik, dinsel, sosyal ve kültürel konuları ele alan canlı programları seyretmenin şaşkınlığını yaşıyorlardı. "Aşırı derecede tartışmalı ve olağanüstü hassas konulara açık olan Aksi İstikamet, Arap dünyasında ve ülkesi dışında yaşayan Arap toplulukları içinde günün konusu haline geldi. Arap izleyicileri, daha önce saygıdeğer Müslüman Şeyhi Dr. Yusuf El-

²⁸² Global Medya, http://www.medyakronik.net/arsiv/glomedya_15100101.htm , 12 Eylül 2008

Karadavi'nin, kaya gibi bir laiklik yanlısı olan düşünür Sadık Celal El-Azim'le İslam ve laikliğin çelişkileri üzerine canlı yayında yaptığı şiddetli tartışmalara daha önce hiç şahit olmamıştı”.²⁸³

“Her şey, Aksi İstikamet programının Kuveyt ve Irak arasındaki soruna değinen bölümü ile başladı. Kuveyt, Katar'ın tepe yöneticilerine, programa telefonla katılarak Kuveyt Hanedanı aleyhine konuşan ve Kuveytlileri Arap birliğini bozmakla suçlayan izleyici hakkında ağır şikayetlerini bildirdi. Hatta programın sunucusu hakkında acilen harekete geçilmesi için çağrıda bile bulundu ama hiçbir şey olmadı ve önlem alınmadı.”²⁸⁴

Milyonlarca Suudi, evlerinde oturup, Bahreynli bir muhalifin Körfez ülkelerindeki yönetimlerin sözde "demokrasileri" hakkındaki fikirlerini dinledi. Bahreynliler ise, Emirleri'nin uygulamaya koyduğu politik reformlarla uğraşan Aksi İstikamet programını izlemek isteyen halk için dev çadırlar kurdular. Benzer bir biçimde, programın Suriye ile ilgili bir konuya değindiği bölümler sırasında Şam'ın ve diğer Suriye şehirlerinin ve hatta diğer Arap ülkeleri sokaklarında kimseler yoktu ve sessizlik hakimdi. Yayınlanan program ağır eleştiriler aldı. Örneğin, Chris Tarrant'ın yaptığı İngiliz programının bir biçimde başarılı bir kopyası olan çok popüler Kim Milyoner Olmak İster? programı Aksi İstikamet izleyicilerini çekmek üzere aynı saate konuldu. Amaç çok açıktı; insanları El-Cezire'nin programından uzaklaştırmaktı. Amaçlarında başarılı da oldular. Bir yıl gibi bir süre sonra, program izleyici kaybetmeye başladı, ilk başlarda izleyicilerin yüzde 40'a yakını kazandığı doğruydu ama bir Suudi anketine göre o zamandan bu yana canlı olarak yayınlanan Kim Milyoner Olmak İster? gibi politik tartışma programları karşısındaki yerini kaybetti. Daha sonra ki zamanlarda artık eskisi kadar izlenmediği için Kim Milyoner Olmak İster? 'in yayından kaldırılması bile konuşuluyordu.²⁸⁵

Aksi İstikamet programının 26 Kasım 2002 ile 14 Ocak 2003 arasında yayınlanan 10 bölümü kaydedildi ve bu programların metin çözümleri aljazeera.net sitesinden indirildi. Amaç, programın sunucusu Faysal El-Kasım'ın "konuklarını

²⁸³ Zayani, a.g.e., s. 115

²⁸⁴ a.g.e., s. 105

²⁸⁵ a.g.e., s. 110

çatışmanın uçurumuna" iterek Arap dünyasında daha çok izleyici yaratmak çabasını analiz etmekte. Değerlendirmede ele alınan Aksi İstikamet bölümlerinin konularını ve tarihlerini göstermektedir.²⁸⁶

Program başlığı	Yayın tarihi
Amerika ve Arap Dünyasında Demokrasi	26 Kasım 2002
Saddam Hüseyin'in Kuveyt Halkından Özür Dilemesi	10 Aralık 2002
Kenya Saldırısı ve ABD - İsrail Çıkarları	3 Aralık 2002
Demokrasi ve Kitle İmha Silahları	19 Kasım 2002
Afganistan ve Yeni Dönem	10 Kasım 2002
İntifada'nın Filistinliler Üzerindeki Etkisi	17 Aralık 2002
Arapların Avrupa Birliğine Bakışı	24 Aralık 2002
İsrail işçi Partisi'nin Geleceği	31 Aralık 2002
Amerika'ya Meydan Okuyan Kuzey Kore	7 Ocak 2003
Arap Bilimsel Rönesansı	14 Ocak 2003

Aksi İstikamet bölümlerinin davranışsal yönleri:

Müzik ve Logo	10
Giriş Soruları	10
Ses Tonu	5

²⁸⁶ a.g.e., s.s. 124-125

Mimikler ve Benzeri Sözlü Olmayan ifade Biçimleri	6
Sözlü Sataşmalar	7
Toplam ve Ortalama	38/7.5

Yapılan araştırma sonucunda anılan "10 bölümün nitel ve nicel analizini kullanacaktır. Nicel analizde her bölüm 12-15 dakikalık altı parçadan oluşacak şekilde bölümlendirilmektedir. Bunu dramatik bir tiyatro eserinde birbirini izleyen altı sahneye benzetebiliriz. Bu durumda programın on bölümü toplam 13,5 saatlik yayına denk düşmektedir ve böylece analiz edilecek 60 sekans ortaya çıkar. Her sahne için sunucunun davranışları aşağıda belirtilen temalar üzerinden bir puanlandırmaya tabi tutulmaktadır. (Toplam tam puan 50 olmak üzere) Burada oluşan toplam beşe bölünerek her bir sahne için bir ortalama puan elde edilmektedir.”²⁸⁷

Aşağıda programın puanları ve değerlendirmeleri verilmiştir.²⁸⁸

- Programın müziği ve logosu: Dramatik ve ateşli (Tüm bölümlerde 10 puan aldı)
- Dramatik giriş soruları (Tüm bölümlerde 10 puan aldı)
- Sunucunun, konukların ve stüdyo izleyicilerinin ses tonu
- Sunucunun ve konuklarının mimik ve sözlü olmayan tavırları
- Kışkırtıcı sözlü sataşmalar

“Örneğin, 1. bölümün 1. sahnesi (yani ilk 12 dakikası) bu beş faktör üzerinden puanlandırıldığında sonuç ortaya çıkmıştır.”

²⁸⁷ a.g.e., s. 125

²⁸⁸ a.g.e., s.125

“On bölümün nicel analizine ek olarak, araştırma, sunucunun tahrik, sansürleme, sessiz kalma, akılcılık, kaynak göstermeme ve düşük oranda oylama gibi teknikleri kullanımına dair nitel bir analiz de sunmaktadır.”

“Yapılan bu çalışma sonucunda, Aksi İstikamet'in on bölümüyle ilgili olarak program akışı içinde gerilimin aldığı şeklin grafik gösterimine dayalı bir nicel analizi ortaya sürmektedir. Tüm bu on bölüm içinde bağırma, saldırgan sözlü yanıtlar verme, yersiz araya girme, hakaret ve vücut dilinin saldırgan biçimde kullanımlarıyla kendini gösterecek şekilde gerilimin zirveye çıktığı anlar vardır. Gerilimin dozu program ilerledikçe çok daha fazla şekilde arttığı görülmektedir. Puanın yüksekliği ile gerilimin yüksekliği hemen hemen aynıdır. Görüyoruz ki her bölüm sunucunun, izleyicilerde önemli bir konu üzerine ateşli bir tartışmanın yapılacağını hissettirmeye dönük çarpıcı açılış konuşmasıyla başlamaktadır.”

3.2.1.3. Şair El-Resul’u Kanalı

El-Cezire kanalının dışında kurulan Şair El-Resul’u kanalı sadece Hz. Muhammed’i anlatıyor. Yeni yüzyılın iyice kendini gösteren misyoner kanallar Katar’da da farkına varılmaya başlanmıştır. Bir tepki olarak kurulan kanal Müslümanlara yönelik.

Avrupa’da art arda patlayan karikatür krizleri Müslümanları harekete geçirdi. Bunun üzerine Katar, Hz. Muhammed’e (S.A.V.) hakaret içerikli yayınlar yapılmasının üzerine uydu üzerinden yayın yapacak bir televizyon kanalı kurma çalışmalarını başlattı. Uluslararası Şeyh Abdullah El-Ensari Akademisi’nin öncülüğünde yürütülen Şair El-Resul kanalı hazırlıklarında son aşamaya gelindi. Kanal birinci derecede “peygamberler diyarı” gibi peygamberi anlatan belgesel filmlere yer verecek. Bu belgeselde Allah’ın nebi ve resullerinin yaşadığı topraklar tanıtılacak, bir diğer belgesel ise “Peygamber Muhammed (S.A.V.)” olacaktır. Bu belgesel de Hz. Muhammet’in vefatına kadar olan hayatı ve

peygamberliği anlatılacaktır. Kanalda yayınlanan “İslam Minareleri” belgeselinde ise dünyada bulunan en önemli camiler tanıtılacaktır. Kanalin yayın saati 12 saat olacak ve içerik olarak da dini içerik ağırlıklı haber bültenleri de sunulacaktır. Kanal ayrıca, kanal yetkilileriyle ve seyirciler arasındaki iletişimi sağlamak üzere bir de internet sitesi kurmuş ve o internet sitesi vasıtasıyla iletişimini kuvvetlendirmektedir.²⁸⁹

3.2.2. El-Cezire ve El-Arabiye TV İstasyonlarına Sansür

Belki de dünya ekranlarında en çok kapatılmak istenen kanaldır El-Cezire. Bunun altında yatan etkenleri yukarıdaki sayfalarda belirtmeye çalıştım, ancak kanalın eski Genel Müdürü Muhammed Cesim El-Ali'nin ifadesi, sansür konusuna başlamadan önce değinmekte çok fayda olacaktır. Çünkü günümüz popüler kültürünün etkisinde kalmış bir ekran kargaşasının yaşandığı bu dönemde böyle bir açıklamayı duymak kanalın neden bu kadar başarılı olduğunu da işret ediyor. El-Cezire'nin amaçlarından biri “Arap izleyicinin, Arap medyasına özellikle de haberlere güvenmesini sağlamaktır. Biz onlara, 'ne verirsен onu alırlar' şeklindeki basma kalıp fikirle değil, akıllı bir izleyici olarak yaklaşıyoruz.”²⁹⁰

Ayrıca kanala karşı olanların bambaşka korkuları da vardı. “Örneğin, Arap haberlerini izlemeye istekli büyük bir Arap göçmen nüfusun olduğu Avrupa'da, El-Cezire gibi uydu kanallarının, Avrupa'nın göçmen toplulukları kültürel olarak asimile etme politikasına yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğu yönünde artan bir korku bulunmaktadır.”²⁹¹

“İrak'ın ABD tarafından görevlendirilen Yönetim Konseyi, 23 Eylül 2003'de terörizme cesaret verdiği ve ülkenin 'demokrasisini ve istikrarını tehdit eden sorumsuz hareketlerde' bulunduğu için iki popüler Arap uydu televizyon

²⁸⁹ Bu kanal sadece Hz. Muhammed'i anlatıyor!, http://www.iyibilgi.com/haber.php?haber_id=59447, 18 Aralık 2008

²⁹⁰ Zayani, a.g.e., s. 16

²⁹¹ a.g.e., s. 21

istasyonunu, konseyin haber konferansını yayınlamaktan ve hükümetin bakanlıklarına girmekten geçici olarak men etti.”²⁹²

Kanal, Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Lübnan ve Suriye ilişkileri de dahil olmak üzere bu ülkelere yönelik karşıt ve tartışmalı görüşleri ekrana getirmiştir. Ülkede ki kimi eleştirmenler El-Cezire'yi izlenme kaygısı sebebiyle sansasyonel habercilikle suçlamış, daha da ileri gidilerek kanalın yaptığı bazı yayınlar yüzünden ciddi önlemler alınmıştır. Örneğin 27 Ocak 1999'da "The Opposite Direction" (Aksi İstikamet) adlı canlı yayınlanan programda kanal, Cezayir hükümetinin mercek altına alındığı eleştirel bir yayın yapmış, bu durum Cezayir hükümetini kızdırmış, buna istinaden Cezayir Hükümeti programın izlenmesini engellemek amacıyla başkentte elektriği kesmiştir.²⁹³

Kanal çeşitli yayınlarıyla sürekli tepki topluyordu, çoğu zaman kanalı tamamen kapayamasalar da muhalif görüşler büroları kapattırdı. “Kimi Arap devletleri sisteme tepki verirken, kimileri ise muhabirlerine yasak koydu ya da vize vermeyerek engellemeye çalıştı. Filistin'de bile, El-Cezire'nin Ramallah bürosu, kanalın 1975-90 Lübnan İç Savaşı'nı anlatan bir belgeselin tanıtımında, Başkan Yaser Arafat'ın pek de hoş olmayan bir görüntüsünü yayımlamasının ardından kapatıldı.”²⁹⁴

Kanala yapılan en büyük eleştiriler belirttiğimiz gibi sadece kanaldaki haber bültenleriyle sınırlı kalmadı. Bunun diğer bir sebebi ise “Karşı İstikamet” programıydı. “Arap televizyonculuğunun tarihinde ilk defa TV programları Arap ülkeleri arasında diplomatik krizlere yol açıyordu. Çok sayıda ülke El-Cezire bürolarını geçici olarak kapattı, bazı ülkeler tepkilerini kanala karşı dava açarak gösterdi. Bazıları yaygın ve saldırgan biçimde basında ve politik alanda ona karşı

²⁹² İncoğlu, a.g.e., s. 154

²⁹³ Qatar's Al-Jazeera TV: The Power of Free Speech, http://www.meib.org/articles/0006_me2.htm, 10 Ekim 2008

²⁹⁴ Zayani, a.g.e., s. 14

kampanyalar başlattı. Hatta bazıları Katar elçisini çağırarak programların içeriğiyle ilgili protestolarını iletecek kadar ileri gittiler.”²⁹⁵

Orta Doğu'da ve Irak'taki en popüler haber kanallarından ikisi olan El-Arabiya ve El-Cezire'ye iki haftalık ceza verildi. Konsey; kanalı, bugün verdiği emirle, ilk defa tanımlanan 'medya yönetim kurallarına' karşı gelmekle suçladı. Bu kurallar, Baath Partisi'nin geri dönüşünü destekleyen ya da mezhep çatışmalarını tahrik eden ifadeleri de kapsayan yasakları da içermektedir. Konsey ayrıca, Iraklılar arasında korkuya neden olacak, kaosa yol açacak herhangi bir “sabotaj, suç, terörist hareket” hakkında alacakları bilgiyi hükümet yetkililerine bildirmeleri emrini verdi. Konsey üyelerinden bazıları, ABC işgal güçleriyle işbirliği yapan Iraklı politikacıları eleştiren, direniş hareketlerini zafer olarak niteleyen, El-Cezire ve El-Arabiya istasyonlarına karşı olan hoşnutsuzluklarını biraz olsun gizlediler. Konsey'in medya komitesi başkanı Samir Shakir Mahmoud Sumaidy kararın, artık medyanın olumsuz hareketlerine karşı hoşgörülü olmayacaklarının bir işareti olduğunu söyledi. “Bu işaret net ve yüksek sesli olarak gelecektir, ve onlar da bunu anlayacaklardır” diye sözlerine devam etti. New York kaynaklı Gazeteciler Koruma Komitesi konseyin kararını “oldukça sorun çıkaracak” bir durum olarak niteledi. Komitenin Orta Doğu program koordinatörü Joel Campagna “Basın organlarını cezalandırmak kötü bir örnek teşkil etmektedir. Yönetim Konseyi saydam ve özgür basını desteklemelidir” dedi. El-Cezire sözcüsü Jihad Ballout, istasyonun, Hükümet Konseyini tedirgin ettiğini ifade ederken, “Böyle bir kararın ilk kurbanı gerçektir. Biz olabildiğince net bir resim çizmeye çalışıyoruz; ancak bu resmin önemli bir bölümü ilk sayfamızda olamayacak” dedi.²⁹⁶

Katar'ı çökertebilecek en büyük unsur aslında içinde yatmaktadır. “Katar'da bugün için beklenmedik olsa da daima bir olasılık olarak var olan hanedanın içindeki bir istikrarsızlık ya da yönetim değişikliği gibi herhangi bir ciddi

²⁹⁵ a.g.e., s. 106

²⁹⁶ İncoğlu, a.g.e., s. 154

iç değişim El-Cezire'yi etkileyecektir.Emirin güçlü desteği ya da bu medya deneyini sürdürecektir politik irade olmadığında El-Cezire cüretkar tarzını değiştirebilecektir. Bu tip bir baskı, Katar dışındaki Arapların ilgisini kaybetmesiyle sonuçlanarak onu zayıflatabilir.”²⁹⁷

3.3. MİSYONER KANALA BİR ÖRNEK: SAT-7

Tematik kanal grubuna girip girmeyeceği hala tartışma konusu olmasına rağmen misyoner kanalların sayısı zaman geçtikçe artmaktadır. Bununla da kalmayıp büyük medya grupları oluşturmaya başlamışlardır. Bunun en kuvvetli örneklerinden biri ise Sat 7. Bu medya grubunu geliştirmekte olan ülkeler çerçevesinde inlenmesinin sebebi ise kanalların daha çok İran, Afganistan, Mısır, Tacikistan ve Türkiye gibi ülkeleri hedef kitlesi göstermesidir.

Sat-7 uydu aracılığıyla Arap Dünyası'na Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yayın yapan Hristiyan bir televizyon şebekesidir. 1995 yılında çoğunluğunu Ortadoğu kiliselerinin sağladığı destekle kurulmuştur. Kanalin vizyona, görev tanımına ve diğer kanallarına değinmek Sat 7'yi daha iyi tanımamızı sağlayacaktır.²⁹⁸

Vizyon: Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da büyüyen Hristiyan cemaati görmek, inançlı Hristiyan sadakati ve tanıklığı, cemaate hizmet etmek ve toplumun ve kültürün iyiliğine katkı sağlamak.

Görev: Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki Hristiyan cemaatine ilham verici, bilgi verici ve eğitici televizyon hizmetleriyle İsa peygambere tanıklık etmeye fırsat sağlamak.

Şebeke üç farklı kanaldan meydana geliyor: Sat-7 Arabıc, Sat-7 Kıds ve Sat-7 Pars. Sat-7' nin genel merkezi Lefkoşa, Kıbrıs'ta dır.

²⁹⁷ Zayani, a.g.e., s. 29

²⁹⁸ Sat 7, <http://en.wikipedia.org/wiki/Sat7>, 20 Aralık 2008

Kanalın alt yapısı o kadar kuvvetlidir ki, kısa sürede kendini oldukça ilerletmiş ve bir ayağını da Türkiye'ye getirmiştir, görünen o ki daha da ilerleyecektir.

Sat 7 Medya Grubu:

- SAT-7 Channels
- SAT-7 Arabic
- SAT-7 Kıds
- SAT-7 Pars
- External Links
- Türk 7

Misyoner TV Sat 7'nin kuruluşuyla ilgili Türkiye'deki kiliseler bilgilendirildi ve kendilerinden yapabilecekleri yardımlar rica edildi ve şu şekilde seslenildi.²⁹⁹

“Sevgili kardeşler;

İstanbul'da 8 Ekim 2003 tarihinde yapılan bir toplantıda, 22 yerel ve uluslararası organizasyonlar ile kiliseler, Türk-7 adı verilen yeni bir hizmeti başlattılar.

Türk-7'nin 11 yerel ve 11 uluslararası ortağının amacı, birlikte çalışarak dünyadaki Türkçe konuşan insanlar için kaliteli TV programları üretmek. Bu programlar, farklı

²⁹⁹ **Türkçe Misyoner Tv Hatbırde Yayında Sat7 Adı Altında,**
<http://www.turkeyforum.com/satforum/showthread.php?t=160427&page=5>, 22 Aralık 2008

program formatları kullanılarak çeşitli konularda Hristiyan bir bakış açısı verecek.”

“Rabbin mesajı özünü bozmadan -yani İncil esas alınarak- buradan verilecektir.

Proje için Hristiyan kilisesi önderlerinden ve cemaatlerinden dualar da isteniyor.

Bu mesajların ardından kurulan Türk 7 kendi internet sitesinde kendisini şöyle tanıtıyor.

“TURK-7 yayın hayatına Ocak 2006'da, Türk izleyiciler arasında yaygın olan Hotbird uydusundan başladı. Haftada 4 saat olan yayın saatleri, Aralık 2007'de günde 4 saate çıktı. Hristiyanlık hakkında çeşitli konularda yayın yapan TURK-7, hem yabancı hem de Türkler'in hazırlayıp sunduğu farklı programlardan oluşuyor.”³⁰⁰

“Ortadoğu bölgesinde 115 milyon çanak anten bulunduğunu söyleyen SAT-7 bu bölgede Türkçe konuşan insanların sayısının azımsanmayacak kadar olduğunu belirtti. 100 bin dolara mal olacak TURK-7'nin şimdilik SAT-7 kanalının frekanslarını kullanacağı, kendi frekanslarına geçmeleri için "inanların" bağışlarını bekledikleri bildirildi.”³⁰¹

Kanalda kimlerin çalışacağı kanal kadar önemli bir konu. Zira kanalın vizyon ve amacını benimseyen kişilerin olması kanal açısından verimli olacaktır. Bu konu hakkında alınan bilgiler ise şöyle:³⁰²

³⁰⁰ **Sat 7 Resmi İnternet Sitesi**, <http://www.turk7.com/index.php?state=video&project=105&episode=>, 21 Aralık 2008

³⁰¹ **Türkçe Misyoner Tv Hatbirde Yayında Sat7 Adı Altında**, <http://www.sihirlikuyu.com/ork/124256-turkce-misyoner-tv-hatbirde-yayinda-sat7-adi-altinda.html> , 20 Aralık 2008

³⁰² **Türkçe Misyoner Tv Hatbirde Yayında Sat7 Adı Altında**, <http://www.turkeyforum.com/satforum/showthread.php?t=160427&page=5> , 20 Aralık 2008

“Türk-7 olarak, yerel kiliselerdeki yerli imanlılar arasından bu programların üretiminde gönüllü/volunteer, serbest, ya da ücretli eleman olarak çalışarak, Hristiyan bakış açısını mesajın özünü kaybetmeden biçimlendirip, bu programlara taşıyacak potansiyel TV prodüksiyon elemanlarını keşfetmek için ‘Prodüksiyon Süreci Semineri’ni de kapsayan bir ön tanışma günü düzenledi. Seminer Amerikalı bir uzman tarafından Türkçe çevirili olarak verildi.”

Bu operasyonları yönetenler arasında iki kişinin adı ön planda. Biri Türk, diğeri yabancı. Yabancınn adı David Middleton, Türk’ün adı ise Fatma. Soyadı “Ü” ile başlıyor. Görevinin karşısında “Turkish Operations Director” yazıyor. Yani, Türk (Türkiye) Operasyonlar Müdürü.

Türk 7 kanalı 10.30-12.30 / 22.300-00.30 saatleri arasında yayın yapıyor. Daha çok çocuklara yönelik yayın yapan kanalın 06.01.2009 tarihinde ki yayın akışı şöyledir:

06 Ocak, Salı

10:30 Sebzeli Öyküler: Larry-Boy ve Uzaydan Gelen Yalan

Spunky: İlk Noel

11:30 Susuz Yürekler: Bölüm 3

Umut Dolu Sözler: Göksel Babamızı Tanımak

İsa Mesih'le Karşılaşanlar: Yüzbaşı

Kutsal Kitap'tan Bir Dokunuş: Kutsal Kitap'tan Bir Dokunuş - Recep Avşer

22:30 Yaşam Yolunda: Yaşam Yolunda

Aktüel Kilise : Türk Kilisesinde Vaftiz

Umut Dolu Sözler: Ruhsal şizofreni

23:30 İsa'nın Etkisi: Slavlar

Anadolu'ya Sesleniş: Tiyatira ³⁰³

Özellikle akışa yer verilmesinin nedeni, bültenden detaylı bilginin alınmasının mümkün olmasıdır, çünkü normal kanalların aksine sadece program adını vermekten ziyade çok daha detaylı bilgiler verilerek her anlamda kanal kendisini ifade etmektedir.

Sat 7 ile ilgili bundan sonraki kısım diğer kanalların yapıları ile ilgilidir.³⁰⁴

3.3.1. Sat 7'ye Bağlı Diğer Kanallar

Sat-7 Arapça

Sat-7 Arabic 31 Mayıs 1996 da fırlatıldı. Sat-7 Arapça özellikle çocuklar,gençler ve kadınlar için büyük miktarda Arap dilinde Hristiyan programları temin eder. Programlar belgesellerden filmlere, çizgi filmlere, canlı interaktif programlara kadar çeşitlilik gösterir. Sat-7 Arapça ayrıca öğretici ve tartışma programları da ortaya koyar. Sat-7 Arapça'daki şovların %75 'i Ortadoğu'da yerel Hristiyanlar tarafından Mısır ve Lübnan'daki Sat-7 prodüksiyon stüdyolarında yapılmaktadır. Sat-7 Arapça günün 24 saati, haftanın 7 günü yayın yapmaktadır. Sat-7 Arapça 8.5 milyon izleyici kitlesine sahiptir.

Sat-7 Çocuk

³⁰³ Türk 7 Resmi Sitesi, a.g.y.

³⁰⁴ Sat 7, <http://en.wikipedia.org/wiki/Sat7>, 20 Aralık 2008

Sat-7 Çocuk 10 Aralık 2007 tarihinde fırlatıldı. Sat-7 Çocuk Hristiyan programcılığının tüm Arap çocuk kuşağına uygun olmasını hedeflemektedir. Kanal orjinal dramlar, talk şovlar, eğitim materyalleri, çizgi filmler, müzik programları ve özellikle çocuklar için yapılmış diğer tür şovlar yayınlamaktadır. Sat-7 Çocuk günün 24 saati, haftanın 7 günü yayın yapmaktadır.

İzleyici hedef kitlesi 25 yaşın altındaki Arap dünyasının yaklaşık %60'ı. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaklaşık olarak 100 milyon çocuk vardır.

Sat-7 Pars

Sat-7 Pars 18 Aralık 2006'da fırlatıldı, ama Sat-7 daha önce Farsça olarak yayınlarına 12 Eylül 2002'de Sat-7 Arapça'da başlamıştır. Sat-7 Pars İran'da ve diğer Fars dünyasında (Afganistan ve Tacikistan da dahil) yaşayan Farsça konuşan Hristiyanlara platform (tartışma ortamı) sağlayan 24/7 bir kanaldır. Pars, Farsça Fars kültürünü gösteren bir kelimedir ve kanal İranlı Hristiyanlar tarafından işletilmektedir. Sat-7 Pars günün 20 saati izlenebilmektedir. Bağımsız Hristiyan hizmeti TURK-7 tarafından sağlanan 4 saatlik Türkçe programlar da her gün Pars frekansında yayınlanmaktadır.

İzleyici: İran 70 milyondan fazla nüfusa sahip olan bir ülkedir. Hristiyan nüfus yaklaşık olarak 200.000 ila 500.000 kişidir.

Ayrıca; Sat 7 ve Türk 7 sadece kanal olarak değil web adreslerinde de oldukça aktif. Kanaldan bağımsız birde internette çocuklara yönelik yapımlar dikkati çekiyor. Oldukça özenilerek hazırlanan web yayınlarının yayın akışı ise aşağıdadır. Yine bu bilgilerin verilmesindeki amaç kanalın ne tarz bir yayın yaptığına daha yakından inceleyebilmektir.

06 Ocak, Salı 2009

Özel: Noel Mgr. Luigi Padovese Noel Mesajı

Özel: Noel Mika'nın Noel Hazinesi

Özel: Noel Noel

Özel: Noel Spunky: İlk Noel

Özel: Noel Süper Kitap: İlk Noel

Özel: Noel Öykü Dükkanı: Noel Hediyesi

Öğretiş Turgay Üçal'la Yüzyüze: Davranışlarımız ve Biz

Drama Susuz Yürekler: Bölüm 16

Belgesel Aktüel Kilise : Türkçe İlahiler

Paylaşım Umut Dolu Sözler

Gençlik Ödül - Mükemmel Golü Arayış

Çocuk Öykü Dükkanı: Tufan³⁰⁵

Tabi ki de bu ve benzeri misyoner kanallar kimi kesimlerce oldukça tartışılıyor ancak bu kanalların en azından ülkemizde yaygınlığı yok denecek kadar az, dolayısıyla bu kanalları bilen az bir grupta internette ki forum sitelerinde oldukça ateşli tartışmalar yaparak şiddetle kanala karşı çıkıyorlar. Tabi ki de karşı sesler sadece sıradan vatandaşların forumlarda tartışmalarıyla kalmamıştır. Buna bir örnek ise sosyolog Müfid Yüksel'dir. Sosyolog kanala tepkisini şöyle ifade etmiştir.³⁰⁶

Arapça Misyoner kanalları ise, Hristiyanlık propagandasına mâtuflar tamamen dini yayınlarla dolu olduğu gibi, bu kanallardan bazıları özellikle sürekli İslâmiyet aleyhinde, İslam'ın kutsal değerleri aleyhinde militanca yayınlar

³⁰⁵ Türk 7 Resmi Sitesi, a.g.y.

³⁰⁶ Arapça Yayın Yapan Misyoner Tv Kanalları, Al-Hayat Tv Kanalı Ve Keşiş Butroshttp://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=72&sec1=92&yazi_id=5830 , 18 Aralık 2008

yapmaktadır. Bunlardan, Al-Hayat, Miracle TV. , Al-Karma ve Sat 7 başı çekmektedir.

Bunların başta geleni olan Al-Hayat televizyonu hemen hemen neredeyse programlarının büyük çoğunluğunu İslamiyet ve Müslümanlar aleyhindeki programlara hasretmiş durumdadır. Özellikle Mısır-Kıpti kökenli Keşiş Zekeriya Butros'un bu kanaldaki tüm programları İslâmiyet aleyhindeki konuşma ve propagandalardan oluşmaktadır.

Bu misyoner kanalları, İslam'a Hz. Peygamber'e (SAV) en ağır bir şekilde saldırmaktan geri durmamaktadır. Önceden Mısır Kıpti Kilisesi'ne bağlı olup, sonradan Protestan mezhebine girdiği Süryanilerce belirtilen Keşiş Zekeriya Butros bütün enerjisini ve mesaisini İslam ve yüce Peygamberimizin aleyhinde propaganda yapmak, kin ve nefret kusmaya hasretmiş durumdadır. Tüm hayatını İslam ve Hz. Peygamber düşmanlığına adanmış gözükmektedir. Bu zehir, sadece TV kanallarında akıtılmamakta, internet sitelerinde de aynı durum söz konusudur.

Bu tarz misyoner kanallar kimi görüşler için büyük fırsat, kimi karşıt koyu dindarlar içinse sapkınlıktan öteye bir şey değil. Ancak her zaman olmasını istediğimiz ve özellikle gelişmiş ülkelerdeki kendini daha çok gösteren çok seslilik kavramı açısından düşündüğümüzde bu tarz gelişmeler mutluluk verici. Tabii ki de bu tarz yayınlarda hedef kitle ve yapılmak istenen çok önemlidir. Özellikle Türk 7 çocuklara yönelik girişimiyle kimi aileler için son derece sakıncalı, kimi Hristiyan aileler içinse son derece yararlı kanaldır. Söz yine

dönüp dolaşıp ülkelerin gelişmişliklerine geliyor. Sebebi ise aslında çok açık. Daha geri kalmış toplumlarda aile, çocuğunun mensup olduğu dine bağlı kalmaları için elinden geleni yaparken bunun aksini düşünmek neredeyse imkansızdır. Fakat gelişmiş toplumlarda okul müfredatlarından, ailelerin bakış açısına kadar fikirler ve tercihler son derece serbesttir. Bu bağlamda baktığımızda bu misyoner kanalların fazla olması sadece misyonunu yüklediği dini tanıtmayı bakımından faydalıdır, ancak bunu yaparken çarpıklığa yol açmak, diğer dinlere ve farklı düşüncedeki kişilere karşı ateş açmak tabiki de doğru değildir.

4. GELİŞMİŞ ve GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN YAYINCILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Kitle iletişim araçları, ilerleyen teknolojiyle her gün yeni türler kazanmaktadır. Uydu aracılığı ile yapılan yayınlar, kablolu televizyonlar insanlara yeni seçenekler ve geniş olanaklar sunmaktadır. Gelişen teknolojinin yeni ürünlerinden, teknolojik ve ekonomik yönden gelişmiş toplumların bireyleri daha çok yararlanmaktadır. Dünyanın küçülmesi, avuçların içine alınması toplumların gelişmişliği ile doğru orantılıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, televizyon hala en gözde ve etkili kitle iletişim aracıdır.

Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere nazaran, televizyonculuktaki gelişimleri; televizyonun yayın süresini uzatma, renkli yayına geçme, kanal sayısını arttırma çabalarından öteye geçememektedir. Bu gelişim çabalarına rağmen yayın süresinin artmasının ya da televizyonun renkli olmasının toplumsal bir başarı olmadığını savununlar da vardır. Bu görüşte olanlar, Şili, Arjantin gibi ülkelerde çoğu renkli gün boyu yayın yapan kuruluşların, bu ülkelerin sosyo-ekonomik yapısına olumlu katkıda bulunmadığı, bu ilerlemenin halkı yoksulluktan kurtaramadığını ileri sürmektedirler. Bu fikirlere sahip görüşlerin yanında, kitle iletişim araçlarına bunca temel işlevler yüklemenin, toplumu değiştireceği beklentisine girmenin yanlış olduğunu da, salt radyo ve televizyonla toplum yapısının değişmeyeceğini savunan görüşler de vardır.³⁰⁷

³⁰⁷ Ünsal Oskay, **Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon**, Ankara: 1971 ss. 94-95

Olaya ülkemiz açısından bakıldığında, televizyonun çok etkili ve toplumun en çok ilgi duyduğu kitle iletişim aracı olduğu söylenebilir. Gerek kamuoyunun oluşumunda, gerekse toplumun yaşamına egemen olan değerlerin yerleşmesinde televizyonun tartışılmaz bir etkisi vardır. Okuma yazma oranının düşüklüğü, televizyonun ülkemizde henüz istenilen aşamada olmaması, gelir düzeyinin başka kültürel faaliyetlere geniş olanaklar tanımaması, televizyonun en etkin iletişim aracı konumunu korumasına neden olmaktadır. Bu nedenlerle de, Türkiye'de televizyonun önemi gelişmiş ülkelere oranla daha fazladır. Televizyonun toplumun eğitim-kültür açığını kapamak konusunda, etkin bir işleve sahip olması gerekmektedir.

Gelişmiş ülkeler, ekonomileri, teknolojileri açısından diğer ülkelerden üstün durumda olanlardır. Kitle iletişim araçlarının kullanılmasında kendi güçleri belirleyici etkindir. Televizyon programları aracılığı ile, kendi kültürlerini diğer ülkelere tek yönlü olarak aktarmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin televizyon programları, çok güçlü bir ırmak gibi gelişmekte olan ülkelere akar. Onlardan ancak çok cılız bir çay gelişmiş ülkelere doğru yol alır.

Az gelişmiş ülkelerin insanları okudukları kitaplarda, izledikleri televizyon programlarında ve filmlerde, okudukları haberlerde bir ölçüye kadar dış kaynaklara dayanmak zorundadırlar. Bu ülkeler araştırmalarının değerlendirilmesi için yabancı vakıflara gönderirler, yüksek öğrenim için dışarıdaki üniversiteleri tercih ederler ve mutlaka bir yabancı dili ve özellikle İngilizce'yi öğrenme gereğini duyarlar. Tüm bunlar kültürel bağımlılığı gösterir. Bu gelişmiş Batı ülkelerinin değerlerinin, mallarının, tutum ve davranışlarının Asya, Avrupa ve Latin Amerika'ya doğru aktığı tek yönlü bir yoldur.³⁰⁸

Gelişmekte olan ülkeler, yirminci yüzyılda pek çok konuda olduğu gibi televizyon yayıncılığı konusunda da gelişmiş Batı ülkelerinin etkisinde kalmış ve gelişimlerini bu yönde sürdürmüşlerdir.

³⁰⁸ Özden Çankaya, **Türk Televizyonunun Program Yapısı**, Mozaik Basım ve Yayıncılık, İstanbul: 1980 s. 55

Tarihsel olarak, Avrupa'da yayıncılığın geniş fakat tek bir model şeklinde örgütlendiğini görmekteyiz. Ortak değerler ve ilkeler etrafında şekillenen ve geniş kabul gören bu modeli kısaca "Kamu hizmeti yayın modeli" olarak tanımlayabiliriz. Genellikle kitle iletişimi alanında yapılan çalışmalarda kamu hizmeti modeli tek bir model olarak vurgulanmaya çalışılmıştır. Fakat bu çalışmalarda göz ardı edilen nokta, uygulamada, bu modeli benimseyen ülkelerin çok farklı özelliklere sahip olduklarıdır.

Ulusal bağlamda çok zengin bir düzenleme çeşitliliği gösteren bu modelin değişik uygulamaların da, ülkelerin tarihsel deneyimleriyle siyasal ya da politika kültürünün özgün yapılarının yansımalarını görebilmek mümkündür. Fark edilmez miş gibi görünen fakat özünde çok önemli farklılıklar getiren kamu hizmeti yayıncılığının bu farklı uygulamalarının, ülkelerin yayıncılık alanındaki değişik yaklaşımlarının sonucu olduğu rahatlıkla söylenebilir.³⁰⁹

Teknolojik gelişmeler toplumun değişik kesimlerinin mevcut yayınlardan hoşnut olmaması, yazılı basının sergilediği uzmanlaşma ve çeşitlenmenin televizyon alanında da benzer talep yaratması ve kısıtlı yayınların bu talebe olumlu yanıt vermemesi, yeni ekonomik stratejilerde iletişim sektörünün artan ağırlığı ve yayıncılık alanına girmek isteyen girişimcilerin istekleri televizyon yayıncılığı alanındaki kamu tekeli zorlamış ve özel yayıncılığı gündeme getirmiştir.

Özel yayıncılığın gündeme gelmesiyle yeni radyo-televizyon düzenleri oluşturulurken, ekonomik örgütlenmeler ile siyasal, toplumsal ve kültürel yaşam arasındaki etkileşim göz önünde bulundurularak, yayıncılıkta kamu yararının ön planda tutulmasını sağlamak amacıyla yapılan devlet müdahalesine uygun faaliyet alanı belirlenmeye çalışmıştır.

ABD'de özel televizyon yayıncılığı düşünce özgürlüğüne kısıtlama getirilmeyeceğini öngören anayasanın bir gereği olarak ele alındığı, özel televizyona geçişin, yeni bir yasa çıkarmadan mevcut yasal düzen içerisinde

³⁰⁹ Çaplı, *Televizyon ve Siyasal Sistem*, a.g.e., ss. 28-29

uygulamada yetkili FCC (Federal Communication Commision) ve FTC (Federal Trede Commission) gibi düzenleyici kuruluşların kararıyla sağlandığı görülmektedir. Yeni gelişmeler sonucu ortaya çıkan sorunlarda genelde bu kuruluşların kararlarıyla veya mahkemelerin verdikleri kararlarda getirdikleri yorumlara dayanılarak yapılan düzenlemelerle aşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca son yıllarda medyanın hükümetten tam bağımsızlığının serbest pazar kuralları içinde sağlanabileceği görüşünün yaygınlık kazanmasının ABD yayıncılık alanının kurallardan arındırılmasının yolunu önemli ölçüde açtığı görülmektedir.

Avrupa ülkelerinde ise genelde bir yeniden yapılanma söz konusudur. Çünkü "kamu yararı" kavramının yeniden tanımlanması anlamına da gelen bir adımla daha önce kapalı olan bir alan özel girişime açılmaktadır. Bu da yeni yasal düzenlemeler için siyasal kararı gündeme getirmiştir.

Batı Avrupa ülkelerindeki bu düzenlemelere baktığımızda ülkelerin siyasal yapısının yayıncılık alanına da yansıdığı görülmektedir. İngiltere'de uzun süren tartışma ve araştırmalardan sonra özel televizyon yayınlarına 1954 yılında izin verilmiş geçen süre içerisinde kamusal yayıncılık ile özel yayıncılığın birlikte var olmaları yönünde bir gelenek oluşmuş ve sistem oturmuştur. Uydu yayıncılığının gelişmesi üzerine 1990 yılında yapılan düzenlemelerinde yeni oluşumların bu sisteme entegre edilmesinden ibaret olduğu görülür. Ayrıca düzenleyici kurul üyelerinin tamamının yürütme organı tarafından atanmasına karşın yayıncılık alanında "özerklik" ve "bağımsızlık" gibi özelliklerin yerleşmiş olmasından dolayı siyasi müdahalelerin yok denecek kadar az olduğu da ilginç bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa'nın geneline bakıldığında, yayıncılık sistemlerindeki düzenlemelerin hiçbir zaman için basit anlamda kurallara ve yasal düzenlemelere ait yönetsel bir konu olarak algılanmadığı görülmektedir. Fransa, İngiltere ve İtalya örnek olarak seçilirse, bu ülkelerde sırasıyla devletçi, ardışık politikalar, ve çoğulcu yaklaşımların benimsendiği söylenebilir.

Fransa'da ise televizyon yayıncılığı alanında uzun yıllar devlet tekelinin hakim olması sonucu iktidarların bu alana müdahalelerinin kanıksanmasının da etkisiyle yeni düzenlemelerde yürütmenin ağırlığı net bir şekilde görülmektedir. Seçim sonrası değişen iktidarların çoğunun yayıncılık alanı ile ilgili yeni yasal düzenleme yapması, yürütmenin hem merkezi hem de baskın bir konumda olduğu "çoğunlukçu" modelin tipik bir göstergesidir.

İngiltere de ise, yayıncılık alanında önemli gelişmeler geleneksel olarak hep uzun süreli müzakereler ve seçkin düzeyde yapılan danışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu uzun süren süreç içerisinde, kamunun görüşlerinin alınması işi ancak belirli sınırlamalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda bakıldığında, yayıncılık alanındaki politikaların oluşturulması sürecinde hep geleneksel yaklaşımın hakim olduğunu söylemek mümkündür.

İngiliz yayıncılık sektöründe, 1954 yılında özel girişim yayıncılığına (Independent Television JTV) izin verilmesi, 1964'te BBC'nin ikinci kanalının (BBC 2) kurulması ve 1981 yılında Dördüncü Kanal'ın (CHANNEL 4) yayın hayatına başlaması gibi kararların alınması hep geleneksel siyasal yöntemlerin kullanılmasıyla gerçekleşmiştir.

1990 yılında yürürlüğe giren Yayıncılık Yasası'nın ardından tartışmalar büyüdü. Yasayla, bölgesel yayın kuruluşlarının lisanslarının iptal edileceği, ihale usulüyle yeniden lisans verileceğinin açıklanması kamuoyunda tepkiyle karşılandı. En fazla parayı verenin ihaleyi kazanacak olması kaliteden ödün verileceği endişelerini gündeme getirdi. Geleneklerine son derece bağlı bir toplumda kamu hizmeti yayıncılığının zedeleneceği endişesi oldukça büyük yankılar uyandırdı.

Yeni düzenlemeler, BBC'ye yayın ilkelerini ve hedeflerini de ayrıntılı olarak belirlemesi yükümlülüğünü getirmekteydi. Buna göre, ruhsat ücretleriyle finanse edilen yayıncılık hizmetlerinde yapılacak herhangi bir değişiklik

öncesinde değişen izleyici isteklerini de dikkate alacak bir biçimde BBC halkın görüşlerine başvurmak zorunda kalacaktı.³¹⁰

İtalya'da özel yayıncılığa yasal düzenleme yapılmadan geçilmesi bu alanda bir karmaşa yaşanmasına neden olmuştur. Siyasilerin bu karmaşayı ortadan kaldırmak için isteksiz davranmaları sonucu anayasa mahkemesi 1974 yılında aldığı kararla yerel özel televizyon yayıncılığının önünü açarak anahtar rol oynamıştır. Mahkemenin yasal düzenleme yapılması yönünde görüş bildirmesine karşın partiler arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden düzenleyici yasa 1990 yılında çıkarılabilmektedir. Ancak geçen bu sürede hızla çoğalan yerel yayın kuruluşlarının tek firmaya bağlı ulusal yayın şebekesi haline gelerek tekelleşmesinin yasanın uygulanmasını zorlaştırdığı ve karmaşanın sona erdirilemediği görülmektedir. Almanya'da da benzer şekilde anayasa mahkemesinin kararıyla özel yayıncılığının yasal yolunun açıldığı görülmektedir. İtalya'dan farkı ise karardan sonra eyaletler arasında varılan anlaşmayla mahkemenin kararı doğrultusunda çoğulcu bir model oluşturularak yayıncılık alanının toplumun tüm kesimlerinin temsil edilmesinin sağlanmasıdır.

Türkiye'de de 1990 yılında uydu yayınlarının sınır tanımazlığından faydalanarak, yasal düzenleme yapılmadan bazı girişimciler yurt dışından Türkiye'ye yönelik yayına başlamışlar. Daha sonra yasadışı olarak yurt içinde kurdukları vericileri vasıtasıyla yayınlarını yaygın hale getirmişlerdir, yasal düzenlemelerin yapılmamış olmasının sağladığı geniş özgürlüğünde etkisiyle sayıları hızla artan ve yaygınlaşan özel televizyonlar bu alanda bir karmaşa yaşanmasına neden olmuşlardır. 1994 yılında çıkarılan yasayla oluşturulan düzenleyici kurul RTÜK'e geniş yetkiler verildiği görülmektedir. Uygulamada ise aradan 4 yıl geçmesine karşın yayıncılık alanındaki karmaşa tam olarak sona erdirilememiştir. Geline nokta yasadaki denetimle ilgili bazı hükümler, RTÜK'ün oluşumu ve yetkileri tartışılmaya başlanmış, yeni yasal düzenlemeler gündeme gelmiştir. Bu olumsuzlukların yaşanmasında; yayıncı kuruluşlarla siyasetçiler arasındaki çıkar ilişkilerinin, Üst kurul oluşum şeklinin, yasayla getirilen yayın ilkelerin yoruma açık olmasının, hukuk dışı bir ortamda gelişen

³¹⁰ a.g.e., ss. 70-71

özel yayıncı kuruluşların edindiği alışkanlıklardan vazgeçmekte zorlanmalarının etkili olduğu söylenebilir.

Yapılan düzenlemelerde genel olarak görülen devletin televizyon hizmetlerini bizzat üstlenme ve örgütlenme biçimindeki rolünün yerini yeni bir tanıma bırakmakta olduğudur. Yeniden tanımlanan bu rol, tüm "kültürel sanayi" çerçevesinde devlete "düzenleyici " bir sorumluluk getirmektedir. Yapılan yeni düzenlemeler yukarıdaki örneklerde görüleceği gibi, her ülkenin kendi mevcut sisteminin niteliklerinden kaynaklanan hususlar, teknolojik gelişme düzeyleri, reklam pazarı potansiyeli ve siyasal-sosyal özellikleri doğrultusunda bazı farklılıklar göstermektedir. Ortak olan özellikler ise tekelleşmeyi önleyici yasal önlemler alınmış, yapılan yayınlarda kamu yararının korunması amacıyla denetim mekanizmaları oluşturulmaya çalışılmıştır.

Siyaset-medya ilişkilerine az gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında, bu ülkelerin tam anlamıyla istikrara kavuşmadıkları görülecektir. Ekonomik ve kültürel baskılar nedeniyle kendilerine özgü bir yayıncılık anlayışı geliştiremeyen az gelişmiş ülkelerde yayıncılıkla ilgili karışıklıklar yeni yasal düzenlemeler yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Bu arada dikkati çeken en önemli husus ise, kitle iletişim araçlarının demokratikleşme sürecinde oynadığı vazgeçilmez önder roldür.

Özellikle demokrasi kültürünün gelişmediği ülkelerde kamu yayıncılığı teşvik edilmeli gerekirse makul düzeyde başarı vadeden yerel kuruluşlar medya kartellerine karşı korunabilmeleri için kamu tarafından desteklenmelidir.

Yayıncılık alanında devletin dışında sivil toplum örgütlerinin katılımıyla öz denetim mekanizmaları oluşturulmalı, etik kuralları çiğneyenlere belirli yaptırımlar uygulanmalıdır.

Doğu Avrupa ülkelerinde de iletişimin demokratikleşmesinde zamanında ki Sovyetler Birliği'nde yaşanan Glasnost en önemli rolü oynamıştır. Bu yönde Doğu Avrupa ülkelerinde tartışılan sorunlar dizisi genişletilmiş ve görüşlerde çoğulculuk ortaya çıkmıştır. Örneğin Polonya'da tüm komünist propaganda

biçimleri programlardan çıkarılmış, Polonya tarihi yeniden ele alınmış ve Polonya'nın savaş sonrası dönemi değişik bir perspektiften irdelenmeye başlanmıştır. Ekonomik ve ticari haberlerde de yeni bir gelişme baş göstermiştir. Nitekim, bu haberler komünist hükümetin politikalarını desteklemek yerine, işadamları için bir tavsiye ve enformasyon kaynağı haline gelmişlerdir. Öte yandan kitle iletişim araçlarının kamuoyunun çeşitli yönlerini yansıtmayı, bir eleştiri ve denetim mekanizmasına dönüşmesi, klişeleri ve kalıpları terk etmesi de bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır.³¹¹

Gelişmekte olan ülkelerin deregülasyon politikalarında tam bir başarı sağladıklarını iddia etmek güçtür. Söz konusu politikanın bir uygulama biçimi olarak özelleştirme alanında telekomünikasyon sektörü de dahil olmak üzere bir çok sektör açısından elde edilen sonuçlar doyurucu olmamıştır. Bu noktaya gelinmesinin nedenleri aşağıda verilmiştir:³¹²

- Gelişmekte olan ülkelerde gelişmenin farklı bir anlayışla yorumlanması.
- Etnik önceliklerin ağırlıklı bir konuma sahip olması.
- Özelleştirme hedeflerinin ülke koşulları değerlendirilmeden uygulanmaya çalışılması.
- Kamu kuruluşlarının karları; satış gelirleri, mülkiyet kalıpları ve özelleştirilmiş girişimlerin tekelleşme derecelerinde ortaya çıkan paylaşımla ilgili adaletsizliklerin giderilememesi.
- Kamu kuruluşlarının kendi kendilerini finanse eden kuruluşlar haline gelememeleri bu alanda ileri sürülen belli başlı nedenler arasında sayılabilir.

³¹¹ Semra Soyer Akdemir, *Uluslar Arası İletişim Alanının Düzenlenmesine Yönelik Normatif Kavramlarda Ortaya Çıkan Yeni Gelişmeler*, Doktora Tezi .M.Ü. SBE .İstanbul: 1993, ss. 287-288

³¹² a.g.e., s. 341

SONUÇ

Gelenekçi liberal düşünce; medyanın temel demokratik rolünün, kamu adına devletin işleyişini gözetleyen kamu gözcüsü olduğunu ileri sürer ve bu rol devlet otoritesinin kullanılmasındaki kötü uygulamaları açığa çıkarma biçiminde tanımlanır. Bu rolünü yerine getirebilmesi için medyanın bağımsız olmasının gereği ve bu gereğin serbest pazar kuralları içerisinde sağlanabileceği öne sürülür. Bu tez, çatışmanın birey ve devlet arasında olduğundan yola çıkılarak öne sürülmüştür. Bu yüzden, devlet dışındaki yapılar aracılığıyla sürdürülen iktidar ve medyanın bu iktidarların sürdürülmesi amacı ile kullanılabileceği görmezden gelinmiştir.

"Türkiye ve İtalya gibi ülkelerde özel televizyon yayıncılığı ile ilgili düzenlemeler yapılmadan fiili olarak yayına başlanması sonucu yaşanan karmaşa dönemi, yayıncılık alanının tamamen serbest pazar kurallarına göre şekillenmesinin getireceği sakıncaları gösteren ilginç örneklerle doludur."

Özel televizyon yayıncılığı alanı ile ilgili düzenlemelerde kamu yararı ile serbest pazar kuralları arasında bir denge oluşturulmaya çalışılmış, yayıncılık alanı özel girişimcilere serbest bırakılırken devlete bazı düzenleyici yetkiler verilmiştir. Düzenleyici kuruluşlar eliyle kullanılan bu yetkiler ülkelere göre farklılık göstermelerine karşın bu ülkelerin hemen hemen tamamında ortak bazı düzenlemeler vardır. Bunlar;

- Hisse oranı, izlenme oranı veya istasyon sayısı sınırlaması gibi yayıncılık alanında tekelleşmeyi önlemek amacıyla getirilen düzenlemeler.

- Frekans planının hazırlanması, frekans tahsisi kuruluşların teknik yönden standardizasyonu gibi teknik düzenlemeler.

- Yayın ilkelerinin tespiti, karma program şartı ve programların yayın ilkelerine uygunluğunun denetlenmesi ve bu ilkelere uymayanlara yaptırım uygulanması gibi kamu yararının gözetilmesi ile ilgili düzenlemelerdir.

Birçok ülkede bu düzenlemelerin yapılmasına karşın tekelleşme ve özel yayıncıların kamusal alanı tahakküm altına alma eğilimlerinin önüne tamamen geçilememiştir. Bu da özellikle Türkiye gibi demokrasisi henüz gelişmemiş, medyası gelişmiş öz denetimin (oto kontrolün) az olduğu ülkelerde kamu yararının korunmasını güçleştirmekte, özel yayıncılıkla ilgili ortaya konan olumsuzlukların birçoğunun yaşanmasına neden olmaktadır.

Öte yandan devletler de iletişim kurumlarının düzenleyicisi olmanın yanında kamu televizyon kuruluşları vasıtasıyla bizzat kendisi yayıncılık faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu da devleti, yayıncılık alanını yalnızca düzenleyen bir aktör olmaktan çok aynı zamanda elinde imtiyazları da tutan bir girişimci konumuna getirmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Aksan, Tülay. **“Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi”**, İstanbul: Tarih Vakfı Ve Kültür Bakanlığı Ortak Yayımı, 1994

Aygün, İlhami. **"Doğrudan Uydu Yayınları ve Kablolu Tv Yayınları"**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul: 1988.

Aziz, Aysel. **"Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler"**, Trt Eğitim Dairesi Yayınları, No:3, Ankara: 1989

Aziz, Aysel. **"Radyo Ve Televizyonda Yeni Düzenlemeler"**, İletişim Araştırma Yayınevi (İlad), Ankara: 1995.

Belsey, Chadwick. **"Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar"**, Çeviren: Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 1998.

Büyük Larousse, Milliyet Yayınları, Cilt 4. İstanbul: 1992

Ceylan, Emel. **“Tamer, Dünyü ve Bugünüyle Televizyon”**, İstanbul: Varlık Yayınları 1 .Baskı 1993

Çankaya, Özden. **“Dünden Bugüne Radyo Televizyon”** (Türkiye'de Radyo-Televizyonun Gelişim Süreci), Beta Basım Yayın Dağıtım İstanbul: 1997

Çankaya, Özden. **"Türk Televizyonunun Program Yapısı"**, Mozaik Basım Ve Yayıncılık İstanbul: 1980.

Çankaya, Özden. **"Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığının Yasal Gelişimi"**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1996

Çankaya, Özden. **"Türk Radyoculuğunun Gelişimi"**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 14, İstanbul: 1990

Çaplı, Bülent. **"Televizyon ve Siyasal Sistem"**, İmge Yayınları No: 138, Ankara: 1995

Dinç& Çankaya& Ekinci, **“İstanbul Radyosu Anılar, Yaşantılar”**, Yapı ve Kredi Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul: 2000

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Ve Tarih Vakfının Ortak Yayını, İstanbul: 1994, Cilt 6

Gülizar, Jülide. **“Cumhuriyet Donemi Türkiye Ansiklopedisi”**, Çift: 10, S.2738-2739, İletişim Yayınları, İstanbul: 1983, 1 .Baskı.

İnceoğlu, Yasemin. **“Çeşitli Ülkelerde Medya”**, Der Yayınları, İstanbul: 1994.

İnceoğlu, Yasemin. **“Uluslar Arası Medya”**, Der Yayınları, İstanbul: 2004

Kaya, Raşit. **“Kitle İletişim Sistemleri”**, Verso Yayınları, Ankara: 1985.

Keane, John. **“Medya ve Demokrasi”**, Çev.: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 1993.

Kocabaşoğlu, Uygur. **“Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna”**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara: 1980

Oskay, Unsal. **“Toplumsal Gelişmede Radyo Ve Televizyon”**, Ankara Üniv. Siyasal Bil. Fak. Yay. No:316, Ankara:1998

Öngören, Mahmut Tali. **“Yeni Düzen mi Düzensizlik mi?, 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’de TV”**, Ömür Turam (Der.), Altın Kitaplar Yayın Evi, İstanbul: 1996

Pekman, Cem. **“Televizyonda Özelleşme, Avrupa’da Yayıncılığın Değişim Süreci”**, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul: 1997

Rigel, Nurdoğan. **“Elektronik Rönesans”**, Der Yayınları, İstanbul: 1991

Rigel, Nurdoğan. **“Medya Ninnileri”**, Sistem Yayıncılık, İstanbul: 1993.

Sarmaşık, Jale. **“Radyo-Televizyon Yayınlarında Denetim Yöntemleri”**, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 519, İstanbul: 1993.

Sarmaşık, Jale. **“ TRT Kurumu'nun İdari ve Hukuki Yapısı”**, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 1990

Şahin, Haluk. **“ABD ve Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Sorunları.Sempozyum Notları”**, Aydın Doğan Vakfı Yayını, İstanbul: 1997

Tokgöz, Oya. **“Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri”**, Ankara Üniversitesi, Sbf Yayınları, Ankara: 1972.

Topuz, Hıfzı. **"Radyo ve Televizyonda Devlet Tekelinin Kaldırılması-Çağdaş Gelişmelerin Işığında Devlet Medya İlişkileri"**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları. No: 11, İstanbul: 1988.

Topuz, Hıfzı. **"Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni"**, Tüses - İlad Ortak Yayını İstanbul:1990

Turam, Emir. **"2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de Televizyon"**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1996.

Uyguç, Ünal & Genç, Ali. **"Radyo Televizyon Haberciliği"**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını. No:L, İstanbul: 1988

Vural, Sacide, **"Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri"**, Özışık Matbaacılık, Ankara :1994.

Zayani, Muhammed. **"El-Cezire Olayı"**, Versus Kitap, İstanbul: 2005

Tezler:

Akdemir, Semra Soyer. **"Uluslararası İletişim Alanının Düzenlenmesine Yönelik Normatif Kavramlarda Ortaya Çıkan Yeni Gelişmeler"**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul: 1993.

Avsallı, Hüseyin. **"Radyo ve Televizyon Üst Kurulu"** Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi SBE, , İstanbul: 1997.

Balabanlar, Ali. **"Uydu Yayın Teknolojisinin Boyutları ve Türkiye'de Radyo Televizyon Yayınlarındaki Devlet Tekelinin Kalkması"**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul: 1996

Güngör, Özlem. **"Uluslararası Yayıncılığın Gelişimi"**, Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: 1999

Öğütçü, Asım. **"Gelişmiş Bazı Ülkelerde Radyo-Televizyon Düzenlemeleri ve Türkiye'de Özel Televizyonların Yarattığı Hukuksal Ve Teknolojik Sorunlar"**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul: 1993

Kapurtu, Ahmet. **"Türkiye'de ve Dünyada Özel Televizyonculuğun Gelişimi ve Düzenlemeler"**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Lisans Üstü Uzmanlık Programı Tezi, Ankara: 1998

Tepe, Süleyman. **"Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığının Gelişimi ve Yeni Düzenlemeler"**, Lisans Üstü Uzmanlık Programı Tezi. TODAİE Enstitüsü, , İstanbul: 1998

Ulusoy, Nilay. **"Günümüzde Fransa'da Özel TV Yayıncılığı"**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul: 2000.

Dergi- Bülten:

Alpaslan, Şule. **"Radyolarla Yaşayanlar"**, Sanat Dünyamız Dergisi, İlkbahar 1993, Sayı:51

Çankaya, Özden. **"Yeni Yasa ve Elektronik İletişimin Yaşamımıza Getiremedikleri"**, İletişim Araştırma İLAD Bülteni, Sayı: 9, İstanbul: Temmuz 1994.

Duru, Orhan. **"Türkiye'de Radyo Yayın ile İlgili Bir Belge"**, Milliyet Sanat Dergisi, Yem Dizi 42/15, Şubat 1982

"Kablolu Televizyonda Son Gelişmeler", PTT Dergisi, Sayı: 107, Ekim 1991

Mahmutoglu, Fatih Selami. **"3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler"**, Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 7, İstanbul: Temmuz 1994.

Marmara İletişim Dergisi, Sayı.6, İstanbul: Nisan 1994

Marmara İletişim Dergisi, Sayı:7, İstanbul: Temmuz 1994

Müftüoğlu, Güneş. **"RTÜK'ün Kuruluşu ve Kurumlaşma Süreci"**, Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı, İstanbul: Kasım 1996.

ÖNEN, Mesut. **"İtalya'da Radyo Televizyon Sistemi"**, İletişim Araştırmaları Derneği Bülteni Sayı 8, Mart,1992.

RTÜK İletişim Dergisi, Sayı.1, Ağustos-Eylül 1997

RTÜK İletişim Dergisi, Sayı: 10, Mart-Nisan 1999

Tempo Dergisi, Radyo Özel Eki, Kasım, 1993

Yurunç, Tufan. **"Türksat Yükünü Aldı"**, Türk Telekom Dergisi, Sayı : 8/9 , Ağustos/ Eylül 1997

Gazete:

"Çanak Anten Serbest". Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1991

"Çanak Çatılarda Patladı", Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 1990

GÜRELİ, Nail. **"Televizyon Sorunu Şıp Diye Çözülür Ama..."**, Milliyet Gazetesi, 19 Mart 1993

"İlk Hedef 5 Milyon İzleyici", Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mayıs 1990

"İşte İzleyicilerin Görüşü", Milliyet Gazetesi, 11 Mart 1993

"Kablolu TV'de Uzlaşma", Cumhuriyet Gazetesi, 25 Şubat 1990.

Koloğlu, Sina. **"Özel Televizyonların Yarattığı Genel Sorun",** Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1992

Koloğlu, Sina **"PTT- Star 1 İlişkisi İncelemede",** Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ocak 1992

"Magic Box Umursamıyor", Milliyet Gazetesi, 29 Temmuz 1990

Milliyet Gazetesi, 11 Nisan 1996

"Nasıl Bir Özel TV?", Cumhuriyet Gazetesi, 19 Temmuz 1990.

Sayın, Ayşe. **"Özel TV Adım Adım",** Cumhuriyet Gazetesi, 8 Şubat 1990

Sabah Gazetesi, 7 Temmuz 1995

Soysal, Mümtaz. **"Korsanlık Ve Özerklik",** Milliyet Gazetesi, 9 Ocak 1991

"Televizyona Avrupa Standardı", Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kasım 1993

"TRT'nin Vericileri Hala PTT'de", Cumhuriyet Gazetesi, 25 Nisan 1992

"TV'ye Avrupa Düzeyi Getiriliyor", Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1993
"Tv 4 Test Yayınında", Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mayıs 1990

Üstün, Gürsel. "**Magic Box Ve Antenlere Çanak Tutanlar**", Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1990

"Vericilerin Devrinde Öngörüşme", Cumhuriyet Gazetesi, 27 Eylül 1990

İnternet:

ABD'de İslam TV <http://www.gurbetport.com/site/modules.php?name=News&file=articleNew&sid=6486&flag=haberDevam>, 12 Kasım 2008

ABD, Medya ve Üniversite Sistemi, <http://www.urundergisi.com/makaleler.php?ID=224>, 2 Aralık 2008

About Five TV, <http://about.five.tv/our-brands/five>, 10 Aralık 2008

About ITN, http://itn.co.uk/news/corp_about.html, 10 Aralık 2008

Akıllı İşaretler, <http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/index.jsp>, 1 aralık 2008

Al Jazeera English, http://tr.wikipedia.org/wiki/El_Cezire, 18 Aralık 2008

Arapça Yayın Yapan Misyoner TV Kanalları, Al-Hayat TV Kanalı ve Keşiş Butroshttp://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=72&sec1=92&yazi_id=5830, 18 Aralık 2008

Bazı Ülkelerde ve Türkiye’de Televizyonlarda Tekelleşmeleri Önleyici Düzenlemeler, <http://www.escrc.com/www2/bulten2bb.asp?bulsayID=66&altbas=altbas1&konu=konu1&k=1>, 7 Aralık 2008

BBC Arapça TV yayınına başladı, <http://www.tumgazeteler.com/?a=2676461>, 2.Ocak 2009

BBC TV’de Türkçe yayınına başlıyor, <http://www.tumgazeteler.com/?a=2913075>, 2.Ocak 2009

Bu kanal sadece Hz. Muhammed’i anlatıyor!, http://www.iyibilgi.com/haber.php?haber_id=59447, 18 Aralık 2008

Council for Radio and Television Broadcasting, <http://www.rrtv.cz/en/Default.aspx>, 25 Kasım 2008

Czech Radio, <http://www.rozhlas.cz/english/portal/>, 12 Kasım 2008

Česká Média - V Angličtině, <http://www.mzv.cz/wwWo/mzv/default.asp?id=35162&ido=13525&idj=1&amb=1>, 10 Kasım 2008

Český Rozhlas, www.rozhlas.cz, 20 Kasım 2008

Çekoslovakya, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ekoslovakya>, 14 Ocak 2009

Dmitry Litvinovich: Al-Jazeera VS. CNN, <http://english.pravda.ru/main/2001/12/11/23390.html>, 10 Kasım 2008

Dünyada Alternatif Radyoculuk, <http://ilef.ankara.edu.tr/radyo/yazi.php?yad=3711>, 15 Ekim 2008

Dünyada İlk Televizyon, <http://www.cumartesicafesi.com/content/view/1373/203/>, 3 Eylül 2008

Ebru TV 3 Ayı Dalda Ödüle Layık Görüldü, <http://www.zekiturk.com/yurttan-haberler/14111-ebru-tv-3-ayri-dalda-odule-layik-goruldu.html>, 1 Aralık 2008

El-Cezire, http://tr.wikipedia.org/wiki/El_Cezire, 15 Kasım 2008

El-Cezire Hakkında, <http://www.tbsjournal.com/Iskandar.html>, 10 Nisan 2008

FOX TV'ye 3 Ay Süre, http://www.turkei.net/news_detail.php?id=15182, 2 Kasım 2008

Fransız Medya Rasathanesi, <http://www.medyagozleplatformu.org/frmedyarasathanesi.htm>, 1 Eylül 2008

Global Medya, http://www.medyakronik.net/arsiv/glomedia_15100101.htm, 12 Eylül 2008

Gülen Cemaatinin ABD'deki Yeni Kanalı Ebru Tv'nin Yayın Politikası Nasıl Olacak? <http://www.medyafaresi.com/?hid=2176&cid=3>, 3 Ekim 2009

Gün TV, Kürtçe Yayın Süresi İçin RTÜK'e Başvurdu, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakikaArsiv&ArticleID=1045619&Kategori=siyaset&b=&ver=01>, 11 Ocak 2009

History İn a Nutshell Czechoslovak Television, <http://www.ceskatelevize.cz/english/history.php>, 1 Kasım 2008

İtalya'da medya tekelinin önü açıldı, <http://www.ntvmsnbc.com/news/246276.asp>, 8 Aralık 2008

Katar Hakkında, <http://www.ashabilyemin.com/archive/katar-muslumanlari-t108792.html+katar+tv+kanallar>, 14 Nisan 2008

Katar Hakkında, <http://www.katar.org.tr/hakkinda.htm>, 10 Mayıs 2008

Katar Hakkında, http://209.85.129.132/search?q=cache:6QEkYxZ4V_wJ:www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2008/Nisan/25/Haber_374875.aspx+katar+tv+kanallar%C4%B1&hl=tr&ct=clnk&cd=10&gl=tr, 10 Mayıs 2008

Katar Müslümanları, <http://209.85.129.132/search?q=cache:ICPtK00rHk8J:www.ashabilyemin.com/archive/katar-muslumanlari-t108792.html+katar+tv+kanallar%C4%B1&hl=tr&ct=clnk&cd=8&gl=tr>, 15 Kasım 2008

Média Veřejnoprávní A Soukromá, http://tarantula.ruk.cuni.cz/MVP-56-version1-Svoboda_karel_mediaverejnopravniaskoukroma.doc, 20 Kasım 2008

Prematüre Bir Yasa: RTÜK Yasası, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d1/M00009.pdf>, 3 Ocak 2008, s. 164

RTÜK ve Diğerleri, <http://www.medyakronik.net/akademi/makaleler/makaleler27.htm>, 30 Aralık 2008

RTÜK Yerel Lehçeler İçin Çalışma Başlattı, <http://www.medyatava.com/haber.asp?id=49676>, 12 Ocak 2009

Samanyolu TV, 'Ebru TV' Adı ile ABD'de Uydudan Yayına Başladı, <http://www.uydu.info/samanyolu-tv-ebru-tv-adi-ile-abdde-uydudan-yayina-basladi>, 15 Kasım 2008

Sat 7, <http://en.wikipedia.org/wiki/Sat7>, 20 Aralık 2008

Sat 7 Resmi İnternet Sitesi, <http://www.turk7.com/index.php?state=video&project=105&episode=>, 21 Aralık 2008

Star'dan Açık Kriz Manipülasyonu..., <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2003/temmuz/08/kronikmedya.html>, 12 Ekim 2008

Televizyonun İcadı , Günümüze Kadar Gelişimi, <http://www.yemekdunyasi.net/showthread.php?t=814>, 3 Mayıs 2008

The Czech Television Committee, <http://www.czech.cz/en/czech-republic/media/media-supervision/>, 20 Kasım 2008

The Media Market İn The Czech Republic, <http://www.czech.cz/en/czech-republic/media/the-media-market-in-the-czech-republic>, 10 Kasım 2008

Türkçe Misyoner TV Hatbirde Yayında Sat7 Adı Altında,
<http://www.sihirlikuyu.com/ork/124256-turkce-misyoner-tv-hatbirde-yayinda-sat7-adi-altinda.html> , 20 Aralık 2008

Türkçe Misyoner TV Hatbirde Yayında Sat7 Adı Altında,
<http://www.turkeyforum.com/satforum/showthread.php?t=160427&page=5>, 22 Aralık 2008

Türk 7 Resmi Sitesi, <http://www.turk7.com/index.php?state=buhafta>, 20 Aralık 2008

Türk 7 Resmi Sitesi, <http://www.turk7.com/index.php?state=internetbuhafta>, 21 Aralık 2008

Ülke Rehberi: Amerika Birleşik Devletleri,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_abd_rehber.shtml, 10 Eylül 2008

Ülke Rehberi: Birleşik Krallık,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_birlesik_krallik_rehber.shtml, 10 Aralık 2008

Ülke Rehberi: Çek Cumhuriyeti, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/05/040504_cek_rehber.shtml, 29 Ekim 2008

Ülke Rehberi: Fransa,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_fransa_rehber.shtml, 1 Eylül 2008

Ülke Rehberi: İtalya,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040112_italya_rehber.shtml, 9 Eylül 2008

Qatar's Al-Jazeera TV: The Power of Free Speech,
http://www.meib.org/articles/0006_me2.htm, 10 Ekim 2008

444 1 178 "RTÜK İletişim Merkezi,
http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=bd5af50d-acef-4ee8-a6e9-e43fa6cbd906, 1 Aralık 2008

Raporlar:

"Türktelekom AŞ, Faaliyet Raporu", T.T.A.Ş Yayınları, Ankara: Ağustos, 1997

"Özel Televizyon Yayınlarının Durumu", PTT Genel Müdürlüğü Tarafından Hazırlanan Yayınlanmamış Rapor, .Ankara: Aralık 1991

"Radyo Televizyon Yüksek Kurulunun Özel Televizyon ve Radyo Uygulamasına İlişkin Görüş ve Önerilerini Kapsayan Rapor", Ankara: 6 Aralık 1990

16 Temmuz 1991 Tarihli 1991/1276 Esas Nolu Danıştay Kararı